ТРАЙЧО Г. МАЗАКОВ

Осъден на смърт

София, 2001 г.

О. З. ПОЛКОВНИК ОТ Г. Щ. ТРАЙЧО Г. МАЗАКОВ

ОСЪДЕН НА СМЪРТ

РОДОСЛОВИЕТО, ЖИВОТЪТ И СТРАДАНИЯТА НА ЕДИН ОСЪДЕН НА СМЪРТ И ОПРАВДАН ГЕНЕРАЛЩАБЕН ОФИЦЕР

На г-н Константин Кузев,
с най-сърдечна чувства на признателност
и уважение и с благодарност за съдей-
ственото му за написване на книгава
ми!

21.01.2012 г.
София

София, 2001 г.

Посвещавам труда си на обичната ми съпруга Олга, която със самоотверженост устоя на репресиите, на които е била подложена по време на дългогодишното ми затворничество, и повдигайки духа ми и обезпечавайки ме материално, запази целостта на семейството ми!

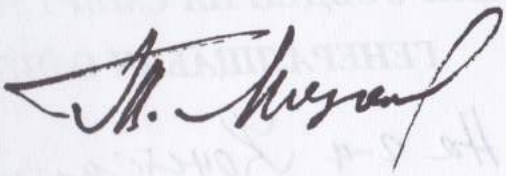

I. РОДОСЛОВИЕ

Коренът на фамилиите МАЗАКОВИ И ДИМИТРАКОВИ е от град КРИВОРЕЧНА ПАЛАНКА[1], по настоящем Крива Паланка, Македония.

Град Криворечна Паланка се намира на 13 км западно от западната ни граница, на шосето, свързващо Кюстендил с Криворечна Паланка, Страцин, Куманово и Скопие. Основан е от турския държавник Байрам паша през 1633 година. Същият построил кале за турски гарнизон, който се обслужвал от занаятчиите, търговците и земеделските стопани, заселили се от град Кратово, село Градец (с останки от средновековен български град) и от околните села. В града и днес са останали руини от калето, което обхващало 4 000 кв. м площ. Стените му са дебели и високи, иззидани с варов разтвор и едър груболомен камък; на четирите ъгъла са били издигнати високи кули с тесни мазгали (продълговати прозорци), от където се наблюдавало на далечни разстояния.

Над входните врати на калето имало голяма мраморна плоча с надпис на турски език, гласящ, че калето било построено за казарми на турска войскова част, която да умиротворява населението, което се вдигало на бунт против турската държава, тъй като между Кюстендил и Куманово върлували хайдутите и нямало войски да им се противопоставят. Точно по тия места се подвизавал през 1689 г. Карпош войвода, който за известно време завладял голяма територия от държавата, след което бил разгромен от турските войски. Територията, която завладял, обхващала Крива Паланка, Куманово, Враня и др. Карпош бил подпомаган от Австрийската империя. Като негов помощник е бил Караяне, родом от Кратово - негов потомък е известният, наскоро починал, диригент на Виенската опера Хербърт фон Караян. След разгрома на Карпошкото въстание помощника на Карпош Караяне успял да избяга в Австрия и за заслуги през въстанието, получил от австрийския император благородническо звание, поради което и потомъкът му има титлата „Фон".

Успоредно със западните стени на калето е бил построен хан и обори за 500 коня, служил за настаняване на турския гарнизон. През време на Първата световна война големият хан и оборите служили за настаняване на българските войски и коне. Понастоящем градът наброява 20 000 жители. Има фабрика за персийски килими и дамски чанти. През града текат две реки: Крива река и Дурачка река, която се влива в центъра на града в Крива река, на името на която е кръстен градът Криворечна Паланка (по турски Егри дере Паланка).

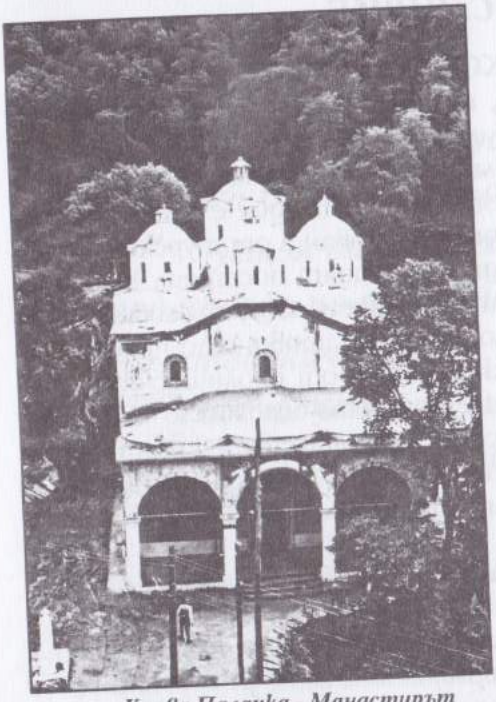

Крива Паланка - Манастирът „Св. Йоаким Осоговски" - XIX в.

На 3 км източно от града се намира манастира „Св. Йоаким Осоговски" (през Средновековието „Сарандопорски") е бил огнище за българска просвета и култура. Академик Йордан Иванов пише за Осоговския манастир: „Той е бил основан от духовния ученик на Св. Иван Рилски - Йоаким, който живял в края на XI - началото на XII в." През XIV в. е бил възобновен от Кюстендилския княз Константин Драгаш. От това време ще да е и старата църква „Св. Богородица". Главната манастирска църква е била изградена отново след като една грамадна скала я е срутила през XIX в. Главен зограф е бил художника Станислав Доспевски от Самоков. През XIX в. и в началото на XX век игумен на манастира е бил просветителят и книжовникът Аверки Попстоянов. Манастирът е бил посетен от българския цар Калоян[2].

Основоположникът на фамилията МАЗАКОВИ е бил Стоян Мазаков, роден в Кратово, на 40 км югозападно от гр. Крива Паланка, около 1800 г. През 1829 г. се оженил за Стоянка - богата мома от гр. Крива Паланка, при която живял като домазет. През 1830 г. се ражда синът му Михалко. Стоян Мазаков твърде беден, не можейки да понася опекунството на жена си, извънредно честолюбив, напуснал жена си и града, и около 1838 г. се заселил във Велико Търново, където се оженил повторно за търновчанка, като от този брак се родили двама сина:

1. ГЕОРГИ МАЗАКОВ (1840-1910) - прочут църковен певец, а след Освобождението и дългогодишен мирови съдия във Велико Търново. Имал 7 деца - 5 дъщери и 2 сина. (По сведение на правнука му проф. инженер-химик Светлан Бъчваров). Сведения даде и Адриана Мазакова - Кръстева по мъж, със син - правнук на Георги - проф. д-р Захари Кръстев. Като капитан е бил комендантът на Велико Търново и помагал на Стефан Стамболов за завръщането на

детронирания княз Александър Батемберг в България, според „Строители на съвременна България" от Симеон Радев[3].

2. СТЕФАН МАЗАКОВ (1848-1910) е бил борец за политическа свобода, който преди Освободителната война е учил във Военно училище в Русия. Записал се доброволец за участие в Сръбско-турската война през 1876 г. под командата на руския генерал Чернаев и след неуспеха на сърбите във войната, отново продължил ученето си в Руското военно училище, но като научил за формирането на Опълчението се е върнал и е участвувал в Руско-турската освободителна война (1877-1878 г.), в сраженията при Стара Загора и Шипка, за което е произведен офицер. Участвал в Сръбско-българската война през 1885 г. и като капитан, дружинен командир, е участвал при превземането на град Пирот. Служил в Българската армия до чин „майор", кавалер на руски и български ордени „за храброст". Бил е народен представител и заместник-председател по построяването на паметника Васил Левски в Карлово. Оженил се е за карловчанка - дъщеря на възрожденец-свещеник, убит от турците. Къщата, в която е живеел, е призната за паметник на културата, обявена в Държавен вестник под името „Мазаковата къща". Синът му инженер Стоян Мазаков построил жп линията Пловдив-Карлово, имал три дъщери - Милка (1914 г.) - библиотекарка, Стефка - киноархитект (починала) и Лиляна - художничка (починала)[4 и 5].

Горепосочените Георги и Стефан Мазакови са братя по баща на дядо ми - МИХАЛКО МАЗАКОВ от Криворечна паланка.

БОРБА ЗА ЧЕРКОВНА СВОБОДА В ГРАД КРИВОРЕЧНА ПАЛАНКА.

Синът на Стоян Мазаков от първия му брак МИХАЛКО МАЗАКОВ (1830-1905) - моят дядо, е бил член на общината в гр. Криворечна Паланка и основател на българското читалище „Зора“ през 1868 г. и борец за черковна свобода.[6-стр. 30]

Гръцкият владика Паисий в Скопие не е бил допуснат да служи в Паланешката църква „Св. Димитър“ от народа, поради което той отишъл при каймакамина и наклеветил първенците на града, че се бунтуват против султана, между които бил и Михалко Мазаков. Те веднага са били арестувани и закарани в конака. Каймакаминът запитал първенците защо се бунтуват против султана. Тогава Михалко Мазаков, член на общината, даровит и способен човек, със свойственото си хладнокръвие отговорил на чист турски език, че гражданите са мирни поданици на султана и не са против неговата власт, а се борят против гръцкото духовенство и гръцкия патриарх и не искат в църквата службата да се води на гръцки, а на български език. В Цариград има учреден Български духовен съвет от трима български владици: Иларион Макариополски, Паисий Пловдивски и Авксентий Велешки. Тези обяснения на Мазаков били съкрушителни за гръцкия владика, а на меджлиса направили силно впечатление, вследствие на което общинарите били освободени, владиката напуснал града, т. е. народът се наложил над гръцкия владика. [6-стр. 37]

Отново гръцкият владика със свое оръдие бил наклеветил първенците на града: Поп Апостол, Йосиф Стаменов, Михалко Мазаков и малкият библиотекар на читалище „Зора“ (бъдещият автор на „Спомените“ на Михаил Ив. Македонски) били повикани в конака. Каймакаминът им казал: „Вие сте немирници, правили сте събрание и с каква цел?“ Тогава пак Михалко Мазаков с хладнокръвие и такт отговорил на чист турски език: „Ефендим хазретлери, ние сме послушна рая на царските заповеди, колкото сме кадърни се трудим да ги изпълняваме. По царско благоволение и милост имаме училище за малките деца, в което се преподава и турски език. За възрастните: калфи и чираци, които не знаят да запишат и името си, нито знаят да смятат, отворихме неделно училище, наречено „Караятхане“ (Читалище), в което се събират само в празнични дни, когато са свободни от работа. С това ние изпълняваме една царска заповед, която ни задължава с нарочни емирнамета (предписания) и в такъв случай имаме ли грешка, че изпълняваме и се подчиняваме на царските заповеди? Ето, папаз ефенди, даскал ефенди и другите нека кажат, ако имат нещо [6-стр. 40]. След горните обяснения на Михалко Мазаков, горепосочените първенци били освободени.

Най-после, след упоритите борби на целия български народ, султанът е бил принуден да издаде ФЕРМАН ЗА УЧРЕДЯВАНЕ НА БЪЛГАРСКА ЕКЗАРХИЯ ЗА ВСИЧКИ БЪЛГАРИ на 28.02.1870 г. включително за българите в Македония, Моравско и Добруджа. За български владика в Скопие е бил избран владиката Доротей. По този случай се свиква събрание в читалище „Зора", което е взело решение да се изпрати тричленна делегация в Скопие, за да приветства българския владика. Делегацията се е състояла от следните членове: Поп Апостол, Михалко Мазаков и Йосиф Стаменов. Тя заминала и поднесла поздравленията си на българския владика. През лятото на 1873 г. владиката Доротей бил тържествено посрещнат от населението на гр. Криворечна Паланка. През целия ден имало веселие. Михалко Мазаков поискал и през нощта да се празнува, като издействал от каймакамина да се осигури осветление на града за продължаване на веселието през цялата нощ.

НАЧАЛО НА ПОЛИТИЧЕСКА БОРБА ЗА СВОБОДА. ОСНОВАВАНЕТО НА РЕВОЛЮЦИОНЕН КОМИТЕТ ОТ ВАСИЛ ЛЕВСКИ

В „Спомени“ на Михаил Македонски [6 - стр. 17] се пише за посещението на Васил Левски и Тодор Пеев от Етрополе в манастира „Св. Йоаким Осоговски“ на 3 км източно от гр. Криворечна Паланка. В същия манастир през юли 1871 г. един делничен ден след обяд пристигат селските кметове на Паланешка околия, посветените в бунта първенци от града и представител на гр. Скопие. С първенците на града е бил и дядо ми Михалко Мазаков (по сведение на сина му Георги - моят баща). За да се приспи вниманието на турската власт първенците водели със себе си децата си, уж че отиват на разходка до манастира. Посветените в бунта влезли в манастирската църква, а децата оставили да си играят в манастирския двор. „Както си седели съзаклятниците, и една капандура се издигнала пред очите им, рогозката се отметнала и из тайника изскочил със салтамарка наметнат самият Левски, който казал „Помози Бог!“ и подал на всички ръка. Казал им да се внимава с народното дело, хората да се проверяват добре, да им се възлага отговорност. ...Апостолът извадил ножа и пищова си, а игуменът Аверки застанал до него с кръста. Всички се прекръстили и целунали оръжието на Апостола и кръста на игумена Аверки. „Целувайте братя българското оръжие - Свобода или смърт!“ [7]

Васил Левски извадил от една козя торба 100 турски лири и ги предал на игумена Аверки за делото[8].

Баща ми Георги Мазаков, роден през 1864 г., тогава 6-7 годишен, разказва, че след известно време (след тайнството), излязъл от църквата баща му Михалко Мазаков (моят дядо) заедно с един среден на ръст, рус човек и един висок, сух човек с малки мустачки (Тодор Пеев). Михалко Мазаков извикал сина си Георги при себе си, тогава русият човек потупал по рамото малкия Георги и го попитал: „Е, ще станеш ли комита?“, на който въпрос малкият Георги отговорил: „Ще стана, ще стана!“. Когато Георги възмъжал, баща му Михалко му доверил, че русият човек, който го потупал по рамото в манастира като малък, е бил Васил Левски. В последствие Георги Мазаков наистина продължил делото на баща си и станал член на местния революционен комитет на ВМОРО в гр. Криворечна Паланка. Тогава разбрал, че в манастира е бил основан революционен комитет от Васил Левски, като за председател е бил избран игумена

на Осоговския манастир Аверки Попстоянов. След това Димитър „Псалта“ (Димитър Ахчийски) увеличил комитета в Берово. Турската власт чрез доноси разбрала, че в манастира се е основал революционен комитет, поради което игуменът Аверки заровил кореспонденцията, която водил със сръбския двор, заедно с важни документи в потайно място на манастирската околност. За съжаление след смъртта на игумена тези документи не били открити и историята губи ценна информация за това важно събитие.

След няколко години местният комитет на ВМОРО провеждал събрание в манастира, след което членовете му се събрали да се почерпят на една поляна край манастира. По време на угощението се провикнали: „Горе свинската глава, долу султана!“, защото яли свинско месо. За тази постъпка били наклеветени и Георги Мазаков, и другите членове на комитета били осъдени и затворени в скопския затвор „Куршумли хан“. Изработените от баща ми в затвора експонати - дамски кесии с маниста, рамки на портрети, цигарлъци и др., бяха подарени от него през 1942 г. на музея в Скопие, за което бе писано в тогавашните вестници: „Зора“, „Утро“ и „Заря“, когато Македония бе в Обединена България.

По сведение на покойния учител по математика в Първа мъжка гимназия в София - Венцеслав Димитров, родом от Крива Паланка, баща му Димитър Ахчийски по прякор „Псалта“, Васил Левски се укривал в неговия дом - в специално скривалище. Вероятно това е станало преди основаването на революционния комитет в манастира, в състава на който членувал и Поп Димитър Ахчийски „Псалта“, прадядо на бившия министър председател на България Филип Димитров. Както споменах по-горе Димитър Ахчийски „Псалта“ увеличил комитета в гр. Берово.

За свидетелство на Тодор Пеев от Етрополе като поборник в т. 2, б. „Б“ пише: „Като другар на Левски за откриване на частни комитети в Радомир, Кюстендил и Криворечна Паланка (Македония), подписано от Стоян Заимов и Христо Ковачев“.

При откриването на паметника на Васил Левски в София през 1895 г. Стоян Заимов пише, че Васил Левски, Тодор Пеев, учителят в Паланка Любенов и Димитър Ахчийски - „Псалта“, заедно със селските кметове и първенците на град Криворечна Паланка основали революционен комитет в Осоговски манастир.

Други данни за основаването на революционен комитет в Осоговския манастир има в романа **„Аз, Илью войвода“** с автор Иванко Николов[7].

За събитията в манастира „Св. Йоаким Осоговски“ говори и покойният Коста Църнушанов в беседата „Васил Левски и Македония“ през януари 1987 г., разкривайки нови данни по тази тема. Беседата си той изнесе в Славянското дружество и в зала „Македо-

ния". Имаше кратко предаване по Българска телевизия през 1987 г. за участието на Михалко и Георги Мазакови в революционните комитети. За същото събитие пише и проф. Иван Унджиев в биографията на Васил Левски.

МИХАЛКО МАЗАКОВ (1830-1895), както описах по-горе, е бил виден общественик, основател на читалище „Зора" през 1868 г. в гр. Криворечна Паланка, борец за черковна и политическа свобода. Той се оженил за Ката - правнучка на възрожденеца Йоаким Кърчовски; внучка на сина му Давид йерей Кърчовски и дъщеря на черковния борец Хаджи Пешо Давидов Кърчовски.

Михалко Мазаков (седналият) и синовете му Георги и Петър Мазакови

ЙОАКИМ КЪРЧОВСКИ (около 1750-1825), възрожденец и книжовник - „Кратка българска енциклопедия", т. 2, стр. 558, последовател на Софроний Врачански, издава първата книга на простейши български език, отпечатана в Будим пеща (Будапеща) - „Повест ради второго пришествия Христова" и други книги с религиозно съдържание, подпомогнат от заможни граждани на Кратово и Криворечна Паланка. Същият е от с. Осломеви, Кичевско, но целия си живот прекарал в гр. Криворечна Паланка като учител. Той имал трима сина: Давид Йерея, роден и живущ в гр. Криворечна Паланка; Георги, живущ в Кратово и Иван, преселил се в Самоков.

ДАВИД ЙЕРЕЙ КЪРЧОВСКИ (1772-1844) - син на Йоаким Кърчовски, построил църквата „Св. Димитър" в Криворечна Паланка през 1833 г. в по-големи размери, отколкото било разрешено от турската власт, заради което бил качен на бесило, но след застъпничеството от страна на народа и на влиятелни турци (които го уважавали), бил свален от бесилото, след което се разболял и починал. И днес на входа на църквата, вдясно от входната врата на църквата е изобразен стенопис с лика на Давид Йерей в цял ръст, държащ в ръка църквата, като ктитор[2].

ХАДЖИ ПЕШО ДАВИДОВ КЪРЧОВСКИ- син на Давид Йерей, борец за черковна свобода и първенец на града. Бил делегат от Паланешката кааза (околия) в Цариград във връзка с учредяването на Българската екзархия. Имало е снимка на делегатите в Цариград, между които е бил и Хаджи Пешо. Той е баща на баба ми Ката по бащина линия.

МИХАЛКО МАЗАКОВ - ДЯДО МИ, И БАБА МИ КАТА отглеждат трима сина: Георги, Асен и Петър, носещи имената на бъл-

гарските царе Георги Тертер, Асен и Петър. Имали са още един син починал твърде млад на име Борис.

1. ГЕОРГИ МИХАЛКОВ МАЗАКОВ (1864-1957), баща ми, както споменах по-горе, е бил общественик, революционер, член на местния революционен комитет на ВМОРО по завета на Васил Левски; кмет на града, лежал в Скопския затвор „Куршумли Хан". Той се оженва за Йорданка Димитракова (1884-1967), сестра на революционера Александър Димитраков, член на ЦК на ВМОРО, на загиналата за свободата Люба Димитракова и на лекаря - проф. д-р Константин Димитраков, специалист по сърдечни болести. От този брак им се раждат пет деца:

Георги Мазаков (седналият, в средата) с калфите и чираците си по терзийско изкуство, 1899 г.

а) Катя Георгиева Мазакова-Димитрова (1905-1981), омъжена за подполковник Слави Димитров, неин съгражданин от 38 боен випуск, участник в Първата световна война, кавалер на ордени за храброст, изгубили сина си при бомбардировката на София на 20.12.1943 г. на 8 години. Подполковник Димитров почива през 1947 г. Имат дъщеря Снежанка, родена през 1928 г.[9], която се омъжила за художника Стефан Тричков, починал през 1990 г.

Подполковник СЛАВИ ДИМИТРОВ - зет ми и аз - поручик Трайчо Мазаков

б) Михаил Георгиев Мазаков (1912-1973), брат ми, живущ и починал в гр. Крива Паланка. Има дъщеря - Емилия, инженер и син Георги, лекар в града, управител на Градската болница.

Подпоручик Трайчо Мазаков и брат ми Михаил Мазаков

в) Трайчо Георгиев Мазаков, роден в гр. Крива Паланка през 1917 г. - аз, учих в сръбско училище до 1 клас (сега 5 кл.), в което преди прочитане на молитвата, трябваше да извикаме три пъти: „Я сам прави сърбин". Баща ми ни възпитаваше в българ-

щина, не искайки да се уча в сръбско училище, ме изпрати в София 11 годишен с паспорта на майка ми. Чрез издръжката на мои роднини, завърших Осма прогимназия „Тодор Минков“ и Втора Софийска мъжка гимназия. Една година следвах право в СУ „Климент Охридски“. От 1936 до 1939 г., след тежък конкурсен изпит, постъпих и завърших Военното на НВ училище с 58 Родопски випуск. От 1946 до 1949 г., пак след тежък конкурс, като капитан, следвах и завърших Военната академия „Г. С. Раковски“ - генерал-щабния отдел. Изпълнявайки длъжността, като генералщабен офицер „Заместник-началник щаб на дивизията“ в Плевен, на 23.09.1952 г. в 3. 00 часа през нощта ме задържаха, и ми съобщиха, че съм уволнен „за противонародна дейност“ - недоказана, неизвършена от мен, който съм се борил за българщината. След 7 месечно следствие бях осъден от Военната колегия при Върховен съд на Р България за неизвършени от мен престъпни деяния „На смърт чрез застрелване“. С присъда №287/11.04.1953 г. ПРЕЗИДИУМЪТ НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ ОТМЕНИ ПРИСЪДАТА И Я ЗАМЕНИ с 20 години лишаване от свобода и 23 години от права и военна чест. Бях окован с 70 кг. верига, като лежах с нея на една дъска на циментовия под без завивка в една единочка със счупени прозорци. През нощта идваха да ме разпитват, а аз мислех, че идват да ме изведат за разстрел. Само аз си знам как съм изживял този тормоз. След два месеца „Смъртен“, изтърпях в затворите 10 години 3 месеца и 8 дни: Плевен, Пловдив, пак Плевен, Белене, Пазарджик, пак Плевен, и отново в Белене, където на 30.12.1962 г. бях освободен. Работих най-тежката работа: носене на пръст за дигата с тарги и колички, цепене на кълрави върби за огрев, правене на тухли от кал, на преса, чупене ломен камък с 12 кг. чук на кариерата на гара Огняново и Самоведене при високи непосилни норми.

Подавах няколкократно молби за ревизия на делото ми, уви - безрезултатно. На 1.03.1990 г. подадох нова молба и след две години ново следствие и ново разглеждане на делото ми, най-после, с РЕШЕНИЕ № 0322 от 30.12.1991 г. на ВОЕННАТА КОЛЕГИЯ НА ВЪРХОВНИЯ СЪД НА РБ СМЪРТНАТА МИ ПРИСЪДА БЕ ОТМЕНЕНА и с ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЗА ПРЕКРАТЯВАНЕ НА НАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО от 27.02.1992 г. БЯХ ОПРАВДАН, доказвайки, че НЕ СЪМ ИЗВЪРШИЛ ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА, за които съм осъден. Прекрати се уволнението ми „За противонародна дейност“ с МЗ № УК-641/17.09.1952 г., издадена от генерал Панчевски. На основание на оправдателните документи с МЗ № 153/ 14.05.1992 г. бях признат за репресиран офицер по политически причини и бях произведен от „Майор“ при задържането ми и разжалван „Редник“ при осъждането ми в звание „Полковник“, което бе публикувано във всички вестници.

На 3.03.1948 г. се ожених за Олга Ръжанова и през 1949 г. ни се роди син на име Веселин. Съпругата ми Олга се грижеше за мен и детето ни, като се е лишавала от всичко, работеща тежка работа. От ДС са я заставяли да ме остави в качеството ми на „Народен враг“ и са я уволнявали заради мен, но тя запази семейството ми. През цялото ми затворничество се грижеше за мен - изпращаше ми колети, като е лишавала себе си и детето от храна и редовно идваше на свиждане във всички затвори заедно със сина ми.

Съпругата ми - Олга Мазакова

Подпоручик Трайчо Мазаков

г) Васка Георгиева Мазакова-Тамбуркова (1918-1999 г.), сестра ми, родена и живяла в гр. Крива Паланка. Има дъщеря Снежанка, живуща със семейството си в САЩ, гр. Детройт, и син Владко, живущ в Скопие с дъщеря Васка.

д) Димитър Георгиев Мазаков, брат ми, роден през 1920 г. в град Крива Паланка и живущ там. Има син Коце с двама сина и дъщеря Бисерка, починала през 1999 г. с една дъщеря и син -живущи в Крива Паланка.

2. АСЕН МИХАЛКОВ МАЗАКОВ (1878-1929 г.), втори син на Михалко Мазаков, роден в гр. Крива Паланка. Като сирак завършва педагогическото училище в Кюстендил. Става учител в Дупница и се оженва за дъщерята на съратника на Гоце Делчев - Никола Малешевски. Със застъпничеството на Гоце, дъщеря му Ана завършва Солунската девическа гимназия и била назначена учителка в Кукуш, живяла в къщата на бащата на Гоце. Тя станала революционерка - извезала знамето на четата на Кръстю Асенов, братовия син на Хаджи Димитър и им го занесла. Там войводата Кръстю Асенов бил убит и тя се прибрала в Дупница при баща си, където се оженва за чичо ми Асен.

Сестра ми - Катя Георгиева Мазакова - Димитрова

Тя е учителката - главната героиня, от романа „Литургия за Илинден“ и във филма „Мера според

мера". Имаха две дъщери - Катя, кръстена на баба си Ката по баща и Елена - на името на баба си по майчина линия - Елена Малешевска, съпруга на Никола Малешевски.

3. ПЕТЪР МИХАЛКОВ МАЗАКОВ (1885-1948), чичо ми, третият син на дядо ми Михалко.

Роден в Крива Паланка, останал кръгъл сирак. Баща ми 21 години по-голям от него го издържал. Учи във френския търговски лицей в Солун, продължава образованието си във Втора Софийска мъжка гимназия в София. След това баща ми Георги го праща в Брюксел (Белгия), където завършва търговия и финанси. Връща се в България и след участието му в Балканската война, бива назначен в Софийската митница. По искане на търговците на кожи братя Шафкулови отива в Мадагаскар, Африка, откъдето да им праща кожи от добитъка там. Чрез Солунското пристанище им изпраща качествени кожи и търгува и с други фирми в Европа. Поради световната стопанска криза (1929-1931) преустановява търговията с кожи и закупува земеделски имоти.

Чичо ми - ПЕТЪР МИХАЛКОВ МАЗАКОВ

Заболявайки от носталгия по родния край и град, пристига във Франция, след което през 1939 г. се завръща в Крива Паланка при брат си Георги (баща ми). Поради бушуващата Втора световна война, остава да живее в родния си град до 1947 г. Завръща се на остров Мадагаскар и на 13.10.1948 г. умира в Тюлеар, Мадагаскар. Има син на име Мишел с 6 деца: 5 дъщери: Брижит, Ейлали, Мишелин, Лилиан и Симонет и един син - най-малкото дете - Жан-Жак, всички Мазакови, живеещи в Тюлеар, Мадагаскар.

Има живи от Мазаковата фамилия от Крива Паланка и Велико Търново в: Крива Паланка, Велико Търново, София, Карлово, Варна и Русе - всички с изтъкнати професии, някои от тях вече пенсионери.

ДИМИТРАКОВАТА ФАМИЛИЯ ОТ КРИВОРЕЧНА ПАЛАНКА

Коренът на Димитраковата фамилия от Криворечна Паланка, сега Крива Паланка, води началото си от дядо ми по майка Димитрак (Димитър) Христов (1849-1924). Той бил собственик на хан, който бил отнесен от придошлата Крива река. Дядо ми по майка Димитрак се оженил за Васа Костова Тасева от Велес, сестра на революционера Христо Костов Тасев и гимназиален учител по математика във всички столични гимназии и в техническото училище. Подгонен от турците за революционна дейност, избягал със семейството си в България, като нает един кон, на който на едната страна на самара поставил в един кош току-що родената си дъщеря Люба, а в другия кош поставил оскъдната покъщнина. Пристигнал в София и работейки, следвал и завършил Висшето училище (сега СУ „Св. Климент Охридски". Имаше пет деца: Люба Тасева - учителка по математика в Първа Софийска девическа гимназия, която има син - доцент по история Владислав Топалов; Олга Тасева - учителка във Втора Софийска девическа гимназия по физика, впоследствие доцент по физика в Университета, съпруга на детския писател Трайко Симеонов; Цветанка Тасева Попова - аптекарка, със син Христо Попов, професор в Техническия факултет на СУ „Св. Климент Охридски"; Коста Тасев - банков чиновник в БНБ, с дъщеря Здравка Тасева, художничка и син - доцент д-р Христо Тасев, хирург, Началник на I и II хирургия в V Обединена Градска болница (бившата I работническа болница) и Георги Тасев - запасен майор от 50 випуск на Военното на НВ училище, с дъщеря, работеща в Народната библиотека „Св. Кирил и Методий", София.

Баба ми Васа Димитракова по баща Тасева е първа братовчедка на прославения в Балканската война генерал Танев, пленил с кавалерийски дивизион Явер паша при Фере, Тракия в състава на Македоно-одринското опълчение, участник и в Първата световна война, също от Велес.

От брака на дядо Димитрак и баба Васа се раждат четири деца: Александър, Йорданка (майка ми), Люба и Константин ДИМИТРАКОВИ.

1. АЛЕКСАНДЪР ДИМИТРАКОВ (1879 - 1912), вуйчо ми, гимназиален учител по математика, завършил Солунската гимназия през 1898 г. и Софийското Висше училище (сега СУ

Вуйчо ми - Александър Димитраков - член на ЦК на ВМОРО, на вечно заточение на остров Родос и Подрум Кале

„Св. Климент Охридски“) през 1902 г. Последователно е бил учител по математика в Битолската гимназия (1902-1903), в Солунската гимназия (1903-1906). През време на учителстването му в Солунската гимназия е бил избран за член на ЦК на ВМОРО. След предателството (за намерени документи в куфара му с двойно дъно) бил осъден на 101 години заточение на остров Родос и Подрум кале. След Хюриата през 1908 г. бил освободен от заточение и продължил да учителства в Скопие (1908-1909) и поради преследването му от турската власт избягал в Кюстендил и продължил да учителства в Кюстендилската гимназия (1909-1912), където на 7.04.1912 г. починал от сърдечен удар, едва на 33 годишна възраст. Работата по кариерите през време на заточението му съсипва здравето му. И въпреки поройния дъжд в деня на погребението, той бил тържествено погребан от учителите, учениците и цялото население на гр. Кюстендил. По сведение на генерал Кирил Станчев, негов ученик в гимназията, като преподавал сухата материя по математика, той след урока възпламенявал учениците си във висок патриотизъм и любов към брата роб и за освобождението на Македония и обединението на Отечеството. Имаше негов портрет над леглото на майка ми, сестра му, с изработена от него рамка, а над ликът му с разноцветни сламки беше изобразен герба на България с трите лъва и корона. Всичко това е направил по време на заточението си, по свое желание, без никаква принуда, че е българин.

В своите „Мемоари“ на стр. 57 Димитър Влахов пише: “...В това време (1904-1906), ЦК на ВМОРО се състоеше от следните лица: Петър Попарсов, ..., Христо Попкоцев, ..., Борис Мончев, ..., АЛЕКСАНДЪР ДИМИТРАКОВ, млад човек, дипломирал се в Софийското Висше училище, учител по математика в Солунската гимназия и Иван Сапунаров...“ На стр. 39 от същите „Мемоари“, когато Димитър Влахов бил в Берн, Швейцария, пише: “...Тук срещнах Петър Раков, следващ история, от гр. Пещера... През 1904-1905 г., той бе учител в Солунската гимназия и по време на известните апсения (арестувания) между учителите в Македония беше задържан заедно с друг симпатичен революционер АЛЕКСАНДЪР ДИМИТРАКОВ, учител по математика в същата гимназия, бяха изпратени на заточение в крепостите Родос и Подрум кале, където Раков почина, а Димитраков се завърнал в Скопие като учител в Скопската гимназия.“

Революционерът Ангел Узунов от Охрид произнася надгробно слово, в което той описва революционното дело на Александър Димитраков и образа му от общонационално значение: „Опечалени братя, че не само ние скърбим. Смъртта на Александър ДИМИТРАКОВ не покри с траур само едно семейство, цялата робска страна скърби заедно с нас. Македония днес изгуби един достоен син. За заслуги той рано стана член на ЦК на ВМОРО. С рядък труд и преданост той е работил ред години за свободата. . . И моя тих и скромен

учител . . . , преди няколко години е разтърсвал цяла империя. Но неговата дейност е била открита от властта, която го осъди на вечно заточение далеч в крепостите Родос и Подрум кале. След Хюриета бе освободен и продължи да служи на свободата, като учител в Скопие. Поради преследване от турците, избягва и от две години бе учител в Кюстендилската гимназия. До последния си ден той мислеше за поробените си братя. Съдбата бе предрекла да почине преждевременно, но той изпълни дълга си към Отечеството.

Поклон пред неговата светла памет!"

Надписът на Паметника му в Кюстендилските гробища гласи:

"Тук почива тялото на АЛЕКСАНДЪР ДИМИТРАКОВ. Роден на 16.03.1879 г. в град Крива Паланка. Учител и ратник за свободата на Македония. Починал на 7.04.1912 г. внезапно от порок на сърцето, добит от затворите Родос и Подрум кале".

На гърба на паметника на Тодор Александров в градската градина на Кюстендил във втората колона от имената на революционерите на чело с името на Гоце Делчев е написано и името на Александър Димитраков. Преди да бъде разрушен първия паметник на Тодор Александров, на гърба му третото по ред бе името на Александър Димитраков.

След смъртта му се родил сина му, кръстен на негово име като посмъртче - Александър Димитраков, инженер, който почина през 1984 г.

2. ЙОРДАНКА ДИМИТРАКОВА - МАЗАКОВА (по съпруг), майка ми (1884-1967), съпруга на революционера Георги Мазаков, както споменах по горе, майка на пет деца, описани по-горе. Тя ми е разправяла, че когато наближил родния ми град - Криворечна Паланка, новоназначеният сръбски владика Фирмилиян искал да служи на сръбски език в църквата „Св. Димитър", провеждайки сръбска пропаганда, надигнали се всички жени от града, всред които била и майка ми и с камъни, хвърлени по него, не го допуснали да влезе в града и го прогонили. През 1958 г. тя дойде на свиждане при мен на една тухларница към Пазарджишкия затвор, заедно с жена ми Олга. Като ме видя в затворническото облекло, не е могла да издържи и се парализирала в дясната ръка, защото са криели от нея, че съм осъден. Брат й проф. д-р Константин Димитраков се погрижил за нея, като заплатил за нея голяма сума като „чужденка", въпреки че е голяма българка. Върнала се в родния ми град и след дълго боледуване, почина на 18.11.1967 г. На погребението й присъствахме петте й деца - сестра ми Катя и аз от България и двамата ми братя и по-малката ми сестра, живущи в Крива Паланка. Преди да почине, тя бе все още жива и ни се зарадва, че ни вижда и петимата, защото поради границата бяхме разделени и едва през 1956 г. всички са се срещнали на свиждане на границата, но без мен, защото бях в затвора.

3. ЛЮБА ДИМИТРАКОВА (1886-1908), леля ми. За намерена българска бунтовническа песнопойка в камината в дома й, след предателство в полицията на гр. Криворечна Паланка е била арестувана в Скопския затвор „Куршумли хан", където след жестоки мъчения починала през 1908 г. Днес на гроба на тази девойка, намиращ се на южната стена на църквата „Св. Димитър" в Криворечна Паланка пише: ЛЮБА ДИМИТРАКОВА (1886-1908 г.), мъченическа жертва на жесток турски затвор".

4. ПРОФЕСОР Д-Р КОНСТАНТИН ДИМИТРАКОВ (1890-1971), роден в гр. Криворечна Паланка, моят втори вуйчо. Завършил с отличие Солунската гимназия и за отличен успех като стипендиант на Българската екзархия бил изпратен да следва медицина във Франция, отначало в гр. Монпелие за кратко време, а след това се премества в Париж, където завършва медицина с отличие, като бива удостоен със званието „ЛАУРЕАТ НА ПАРИЖКИЯ МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ".

Професор-доктор Константин Димитраков, специалист по сърдечни болести

През време на Първата световна война (1915-1918) е служил в X Местна военна болница с началник, известния столичен лекар д-р Стефан Сарафов. Има книга за дейността на тази военна болница, помещавала се в Априловската прогимназия на ул. „Шипка" и в бившия царски манеж на мястото, на което е построено зданието на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий", както и в днешната Художествена академия. Д-р Димитраков специализирал сърдечни болести в Париж при прочутия за времето си професор Вакец, който му дойде на гости и бе приет от Царя. Помагал е на хиляди болни от сърце в София и провинцията. Бил е изтъкнат диагностик, прочут кардиолог и учен. Написал е много научни трудове по сърдечни болести на български и френски език, които за съжаление поради бомбардировките на София бяха изгорени. Почти всяка година ходеше във Франция да се усъвършенствува в новостите на медицинската наука по сърдечни болести. Бил е асистент, преподавател, доцент и професор в Медицинската академия, като студентите са учили от неговите трудове. Той е ПЪРВИЯТ КАРДИОЛОГ НА БЪЛГАРИЯ И Е ОСНОВАТЕЛ НА КАРДИОЛОГИЧНАТА СЕКЦИЯ ПРИ МЕДИЦИНСКАТА АКАДЕМИЯ.

От 1929 г. до 1944 г. притежаваше частна клиника „Д-р Константин Димитраков" на площад „Народно Събрание" №5, където се лекуваха много сърдечно болни от цялата страна. Тази клиника е

подета от клиниката на покойния д-р Стефан Сарафов (има улица на негово име в квартал „Иван Вазов"). В нея оперираха знаменитите хирурзи: проф. Александър Станишев, проф. Георги Москов, проф. д-р Плосков, д-р Геков, д-р Оцетов, лекуващия детски болести д-р Евстатиев и др. В клиниката се поддържаше идеална чистота. За съжаление, както писах по-горе, клиниката бе бомбардирана през 1944 г., като изгоря целият й инвентар, операционната зала със всички инструменти: ренгена, електрокардиографите, всички научни трудове и книги по медицина, разположени в една огромна библиотека, легла и всичко най-ценно. От останалите голи стени функционираше за известно време лятно кино. По настоящем на нейното място, на мястото на градината зад клиниката чак до ул. „Аксаков" на площ 1000 кв. м и на мястото на съседните здания до ул. „Цар Шишман" бе построен Гранд хотел „София".

По време на Втората световна война (1944-1945) като санитарен полковник д-р Димитраков бе началник на Армейска болница с 1000 легла към Първа българска армия. Награден е с български ордени и медали.

През 1929 г. д-р Димитраков се оженва за Евгения Силдарева, дъщеря на видния пловдивски лекар д-р Георги Силдарев. Раждат му се две деца: инженер-геолог и патентен иженер Александър Димитраков, кръстен на чичо си революционера - Александър Димитраков (1930-1979/, починал и иженер-геолог и машинен инженер Георги Димитраков (1932-1999). Двамата му сина владееха френски, немски и английска език.

През 1941-1944 г., когато град Крива Паланка бе в пределите на Обединена България, улицата с къщата на Димитракови носеше името на революционера „Александър Димитраков" - члена на ЦК на ВМОРО. При национални празници венци на признателност се полагаха на гроба на Люба Димитракова като национална героиня и жертва на жесток турски затвор.

От всичко гореизложено се вижда, че родолюбивите фамилии МАЗАКОВИ И ДИМИТРАКОВИ са участвали активно в борбата за черковна и политическа свобода за нашата скъпа татковина Обединена България, в която жителите на гр. Криворечна Паланка и Велико Търново са дали своята дан, чрез подвизите на своите героимъченици.

II. МОЯТ ЖИВОТ, ДЕТСТВО И ЮНОШЕСТВО

Роден съм на 12.03.1917 г. в град Криворечна Паланка, понастоящем Крива Паланка, когато Македония бе включена в Обединена България, в резултат на чутовните подвизи на славната Българска войска. Баща ми по това време е бил кмет на града. За съжаление, след погрома на Добро поле, родният ми град отново попада под сръбска власт в пределите на тогавашното Кралство на сърбите, хърватите и словенците, като Македония се е наричала Южна Сърбия, а македонските българи „южни сърби". Били затворени българските училища и българските църкви и били открити вместо тях сръбски училища и сръбски църкви. Българските учители били прогонени, както и българските свещеници били заместени от доведените от Шумадия сръбски учители и сръбски свещеници. Било забранено да се говори на български език, въпреки това обаче в домовете продължавали да говорят на местния, български диалект.

Нашият дом е бил построен на една голяма скала на левия бряг на р. Дурачка река, която се влива в Крива река в центъра на града, от която градът ни носи името си - Криворечна Паланка И двете реки текат в града и се сливат в него. Поради отсичането на горите в околността при пороен дъжд често прииждат и правят големи пакости. Така при едно наводнение през 1921 г. Крива река отнася със себе си хана - собственост на дядо ми Димитрак. Тъй като нашата къща е била построена на скала, при честите наводнения оставала невредима, при нас идваха да се спасяват нашите съседи, които си носеха в едно сандъче най-ценните си скъпоценности.

Веднъж, като малко 5-6 годишно дете си играех в реката пред нашия дом, като правих пясъчни кули на замък, не виждайки, че прииждa Дурачка река, продължавах да усъвършенствувам „скулптурната си фигура", внезапно някой ме грабна в ръцете си, на което аз се противопоставях, ритайки с краката си, бях изнесен далеч от брега и бях спасен от удавяне от неизвестния за мен спасител. Тогава, майка ми дари спасителя ми с два чифта чорапи и една риза.

Както споменах по-горе, в нашия дом на български обичаи и традиции живееха пет деца. Във всекидневната ни стая беше поставена картината, изобразяваща завладяването на парахода „Радецки" от най-великия поет и революционер Христо Ботев на художника Христо Казанджиев, съответно увеличена в размери 1,4 на 2 метра. Баща ми Георги Мазаков ни възпитаваше в дух на патриотизъм и сочейки картината ни разказваше за подвига на Ботевата чета. Той често ни пееше възрожденски песни като: „За Сливница спомнете, за славни Драгоман и тихо си шепнете о българи аман..." и „Хей нищо, нищо, не щем да плачем ний, че скоро, скоро, бай Ганю ще ни бий..." и „Ти Добруджо си наша, ний мислим все за теб, при всяка една чаша, при всяки залък хляб..." и т. н. Все ни възпитаваше в български дух, против омразните поробители - сърбите. Когато идваха да правят обиски или оглед сръбските администратори и жандарми, след предупреж-

дение от съседите и приятелите, баща ми махаше картината на Христо Ботев и след като си отиваха, отново я закачаше на същото място и продължаваше да ни възпитава на българщина.

Тъй като бяхме много деца в къщи и пречехме на майка ни да си върши домакинската работа на многолюдното ни семейство, баща ми, въпреки, че не бях навършил 7 години, ме записа в сръбското училище в първо отделение (през 1923 година). Както писах по-горе, всеки ден преди да прочетем молитвата „Отче наш", учителят сърбин ни караше да извикаме три пъти „Я сам прави сърбин". Ако някой отговаряше на зададените от учителя въпроси на български матерен език, същият беше бит от него. Веднъж бе дошъл сръбски инспектор да проверява начина на обучение на сръбски език, запита едно момче нещо, то му отговори на български, тогава инспекторът, смъмри учителя ни, че не се говорело на сръбски език в училището. След като си отиде инспекторът, момчето бе наказано от учителя, който му блъсна главата в стената, без малко да го умъртви.

Въпреки забраната да се празнува българския празник „Св. Св. Кирил и Методий", родителите ни с приготвено ядене ни извеждаха вън от града на нашата зеленчукова градина в местността „Скарлява", намираща се на 2 км западно от града. Там празнувахме забранения от сърбите празник. Така, на 24 май 1924 година, след като отпразнувахме празника привечер, приближавайки се до окрайнината на града, срещнахме един съгражданин, който ни съобщи скръбната вест, че дядо ми Димитрак починал от сърдечен удар на 75 годишна възраст. Той бе баща на майка ми Йорданка, на революционера Александър Димитраков, член на ЦК на ВМОРО, на загиналата за свободата млада девойка Люба Димитракова и на проф. д-р Константин Димитраков, за които писах по-горе. Много скърбяхме по повод смъртта на дядо ни. След това баба ни Васа бе повикана в София от сина си д-р Константин Димитраков и живя в клиниката му на площад „Народно събрание" №5. Тя замина в началото на 1925 г. След атентата на църквата „Св. Неделя" баба ми разправяше колко много ранени мъже, жени и деца били докарани в клиниката, голяма част от които били настанени в коридорите й, поради липса на места в болничните стаи.

Съгласно нарежданията на сръбските власти, всички деца, юноши и младежи задължително бяха принудени да членуват в сръбските младежки организации „Сокол", в които бяхме включени брат ми Михалчо и аз. Тя се състоеше от три подразделения: „Деце", където членувах аз, „Подмладък", където членуваше брат ми Михалчо и „Члан" (член) по-големите от нас.

Всяка категория носеше спортна униформа. Това беше гимнастическа организация, подобна на нашата „Юнак", само че „Сокол" бе задължителна за всички ни. През лятото на 1925 г. отидохме в гр. Кратово, да покажем какво сме научили от упражненията, които провеждахме: игра на лост, успоредка, правене на пирамиди, бягане, скачане и др. В Кратово направихме пирамида и аз като най-малък бях качен на върха й. Някое дете мръдна и аз полетях на

земята, но без сериозни последствия. Като научил, баща ми се обадил по телефона от Паланка да пита как съм.

След около един месец потеглихме за гр. Куманово. Бяхме качени на камиони, но поради липса на място в камиона, нашият ръководител Банич, българин от Македония, прекръстен от Банов на Банич от сърбите, бе се качил на калника му и тъй като шосето бе много тясно, при среща с идващия на среща камион, ръководителят ни бе тежко ранен и загина на шосето. Поради тази злополука, ние се върнахме обратно в родния ми град, където всички присъствувахме на погребението му. Всички деца плакахме за него. В последствие разбрахме, че бил патриот и противник на сръбската власт.

През 1927 г. сестра ни Катя замина за София и се омъжи за нашия съгражданин капитан Слави Димитров, офицер от 38 боен випуск на Военното на НВ училище. Сватбата им се състояла през февруари 1928 г. [9]

Аз завърших първи клас (сега 5 клас) в сръбското училище. Продължих да се уча във втори клас от септември 1928 г. Баща ми бе подал молба за паспорт за България, който след 6 месечно чакане получи на името на майка ми, където бях записан и аз като нейно дете. Баща ми бе определил мен да замина с майка ми, защото след негови лични наблюдения през време на ученето ми разбрал, че аз съм подходящ да отида в София да се уча в българско училище. По искане на чичо ми Петър Мазаков, както споменах по-горе, се нае да му подпомага в ученето на едно от децата на брат си и баща ми определил мен. Получих удостоверение от сръбското училище, в което ми се даваше 15 дневен отпуск и се указваше, че съм ученик от втори клас (сега 6 клас) на същото училище. Приготвихме се за път и с едно малко автобусче, потеглихме за гр. Куманово, изпратен от цялото ни семейство и от роднините ни. Като разбра един мой съученик, името на когото не си спомням, пожела да си целунем ръцете (взаимно), като ми каза, че този акт бил пожелание „За добър път и светло бъдеще". Пристигнахме в Куманово при наши роднини. На другият ден с влака от Куманово през Ниш, Пирот, Цариброд пристигнахме в София, сърдечно посрещнати от баба ми Васа, вуйчо ми Константин с файтон пристигнахме в клиниката му на пл. „Народно събрание" №5. Настанихме се в стаята на баба ми Васа. Веднага дойдоха на „Добре дошли" всичките ни роднини и съграждани от Криворечна Паланка, живущи в София. Дойдоха сестра ми Катя, зет ми капитан Слави Димитров, дядо ми Христо Тасев, гимназиален учител по математика, Венцеслав Димитров - учител по математика в Първа софийска мъжка гимназия, Христо Алексиев - учител по химия в Трета мъжка софийска гимназия, адвокат Владимир Попов, търговецът на кожи и шеф на фирма Борис Антонов и др.

С отпускното от сръбското училище удостоверение дядо ми тръгна да ме запише в някоя прогимназия. Навсякъде му се отказваше, понеже не признаваха този документ, а баща ми не можеше да извади редовен документ, защото заблудил училищните и административните сръб-

ски власти, че ще се върна обратно в Кралството на сърбите, хърватите и словенците, след като порасна, за да им служа войник в сръбската армия. Най-после дядо ми Христо попаднал на един свой бивш ученик, тогава директор на Първа Софийска прогимназия „Христо Ботев" на ул. „Пиротска", който ме записа с това сръбско отпускно свидетелство във втори прогимназиален клас към началото на м. ноември 1928 г. Учих в тази прогимназия само един месец, тъй като не можех да уча уроците си в клиниката на вуйчо ми всред болните. По решение на роднинския съвет ме изпратиха в Дупница при чичо ми Асен Михайлов Мазаков и стринка ми Анна (спомената по-горе), които по професия учители можеха да ме научат на литературен български език. Там продължих ученето си във втори прогимназиален клас. За жалост, в къщата на чичо ми и по улиците се говореше на местен диалект, който бе по-лош и от говора в родния ми град, въпреки сръбското владичество. Климатът на Дупница бе маларичен и аз се бях разболял от малария, която ме тресеше през ден, вдигах висока температура. След като завърших втори клас в Дупница, беше решено да отида да живея при сестра си Катя и зет ми Славе Димитров, който бе на служба във Велико Търново. Продължих ученето си в прогимназията на Марино поле, като се записах в трети клас. Там учих само един месец, понеже зет ми Славе бе преместен на служба във Военното на НВ училище в София. През октомври се записах в Пета прогимназия „Антим I", където завърших 1 срок. Зет ми и сестра ми се преместиха в квартал „Буката" (сега при баня „Мадара") и се записах в Осма прогимназия „Тодор Минков" на бул. „Скобелев", която завърших през 1930 г. И така, след като смених шест прогимназии, най-после завърших прогимназиалното си образование, като не получих добра основа. В замяна на това следвах редовно и завърших гимназиалното си образование във Втора Софийска мъжка гимназия. Следвах в полукласическия отдел на гимназията. Преподаватели ми бяха: по литература - бъдещият академик Георги Цанев; проф. Александър Милев - по латински език; проф. Туше Влахов по история; писателят Емануил Попдимитров по философия; Христо Кантарджиев по естествена история; Цветана Лешникова по френски език, София Попова по география и др. Чичо ми е завършил нашата гимназия. Той изпрати в Македонската Кооперативна банка 40 000 франка (200 000 лева) да ме издържа с лихвите от тази сума, които получаваше настойника ми.

Така чичо ми Петър Мазаков, живущ в Мадагаскар, се отблагодарил на баща ми за издръжката му като по-голям брат, през време на ученето му в България и Белгия. През 1934 г., след превратата на 19 май, зет ми капитан Слави Димитров бе преместен от Военното училище в София (което се командуваше от звенарите, извършили превратата) на границата при с. Ново село, Видинско и аз си наех квартира на ул. „Доспат" №46 при семейство Блажеви. Храних се в клиниката на вуйчо ми на пл. „Народно събрание" №5. През 1935 г. завърших Втора Софийска мъжка гимназия. Кандидатствувах във Военното училище. При конкурсния изпит в резултатите от медицин-

ския преглед в списъка видях срещу името си бележка, че съм скъсан на медицинския преглед, защото открили албумин в урината ми. Веднага вуйчо ми д-р Димитраков нареди да се провери урината ми и се оказа, че нямам албумин, но нищо не можеше да се направи.

Записах се в СУ „Св. Климент Охридски" в Юридическия факултет да следвам право. През учебната 1935/1936 г. издържах успешно изпитите за първата година: история на българското и славянско право при проф. Владислав Алексиев, по майка Миладинов - внук на възрожденеца Димитър Миладинов от Струга; Обща теория на правото при проф. Венелин Ганев, бъдещия регент; Политическа икономия при проф. Георги Данаилов и Държавно право - при проф. Владикин. По време на следването ми по право напуснах квартирата си на ул. „Доспат" №46, по искане на вуйчо ми, който нареди да живея в бившата „Превързочна" на клиниката му и да се храня там. През това време чичо ми Петър Мазаков, нареди от Мадагаскар да не вземам лихвите от Македонската кооперативна банка , които вземах вече като пълнолетен. Тъй като нямах издръжка, не можейки да понасям да бъда тежест на родините ми, отново кандидатствувах на конкурсния изпит във Военното училище, където държавата поема издръжката ми. Не можех да продължа следването си в университета, поради липса на средства, а не можех да обременявам вуйчо си с издръжката ми. Освен това аз имах желание да служа на Родината си и следвайки във Военното училище, се вдъхновявах от изпълнение на националните идеали: освобождението на родния ми край от тежкото сръбско робство, през време на което в Македония бе по-страшно от турското, когато там е имало български църкви и български училища, които бяха закрити от сърбите - и учителите, и свещениците българи бяха прогонени и заменени от сръбски учители и свещеници от Шумадия - стара Сърбия.

През 1936 г. издържах успешно конкурсния изпит във Военното училище, който бе много тежък. Явихме се 1300 кандидати за 130 места. По документи отпаднаха 100 души, на медицинския преглед - още 500, на психотехнически изпитания - 100 души. Останахме на писмения изпит 600 души. Държахме изпитите: свободна тема; математика; история и география. Тъй като бях следвал право, на темата: „От какво зависи силата и могъществото на една държава", получих висока оценка, понеже издържах изпита по държавно право в университета. По математика реших всички задачи от учебника по математика в гимназията, за което ме подготви дядо ми Христо Тасев, учител по математика в Техническото училище. По история и география бях подготвен добре, защото имах влечение по тези предмети. Поради успешно издържания конкурсен изпит, бях приет да се уча във Военното на НВ училище.

ВЪВ ВОЕННОТО НА НВ УЧИЛИЩЕ

През 1936 г. на 15 септември постъпих да следвам във Военното училище с 58 Родопски випуск. Отначало бе трудно, понеже сутрин слушахме лекции по предметите, които изучавахме, а след обяд, провеждахме строева, стрелкова бойна подготовка на плаца и на местността.

Юнкер Трайчо Г. Мазаков (1936-1937 г.)

По време на обучението ни, бяхме основно подготвени за длъжностите: „Командир на взвод", „Командир на рота" и „Командир на дружина" (сега батальон), като решавахме тактически задачи за тези поделения. Изучавахме тактика на пехотата, на артилерията, на инженерни войски, история, военна история, военна администрация, фортификация, военно-наказателно право, висша математика, руски и френски език, граждански и военен етикет и др.

Първоначално не излизахме в отпуск. Пуснаха ни за първи път в домашен отпуск за Новата 1937 година и за Коледа. След това излизахме в градски отпуск, след щателен преглед от дежурния офицер от 14. 00 до 18.00 часа, в неделен ден, когато бяхме свободни от наряд. През учебните години, водихме занятията в училището, а през лятото бяхме на лагер: през първата година в района на манастира край с. Дивотино, Софийско, а през втората и третата година - край с. Банкя, Софийско.

На лагера първата година провеждахме тактически учения с пехотен взвод, през втората година с т.к. взвод и през третата година с минохвъргачен, противотанков, свързочен и химически взвод На края на обучението ни, провеждахме учения с рота и дружина. Летните занятия бяха много напрегнати, в доста много пот бяхме обляни. Ръководихме се от принципа на Суворов: „По-добре пот на учение, отколкото кръв в боя". На края, преди производството ни, проведохме дружинно учение с пехотна дружина (батальон) в посока на Мошино-Пернишката котловина. След атаката на Кръстато дърво, осъществихме проникване във вътрешността на противотанковата отбрана в дълбочина, атакувахме редица опорни пунктове до пълно изтощение на силите ни. Бяхме капнали от умора. След около един месец, пет дни преди завършване на училището, проведохме едно ротно учение, като ротата ни бе усилена с тежко-картечен, минохвъргачен, противотанков взвод, придружена от танкове, като над нас кръжаха самолети, едно крило. Тогава аз бях назначен носач на тялото на противотанкова пушка „Солотурн", тежащо 35 кг., само аз си знам как съм изтърпял тази тежка атака.

На 16.06.1939 г. сутринта минахме в тържествен марш пред Върховния вожд - НВ Царя в пълно бойно снаряжение с раници и пушки, със стегната крачка в едно блестящо каре, акламирани от нашите командири, от юнкерите и кадетите. След като НВ Царя ни държа прочувствено слово, с напътствия в службата в родната войска, на което отговори първенеца на випуска ни Любомир Събев, бяхме разпуснати, след като бяхме произведени в първи офицерски чин - „подпоручик" от НВ Царя. Облякохме се в офицерските си униформи и излязохме на плаца, за да се видим с близките си. Дойдоха да ме поздравят: зет ми подполковник Слави Димитров, вуйчо ми д-р Константин Димитраков и дядо ми - учителят по математика в Техническото училище Христо Тасев. След това се представихме по единично на НВ Царя. Когато дойде моят ред, той ме попита от къде съм. Аз му отговорих, че съм роден в гр. Крива Паланка. Тогава той ми каза, че през Първата световна война, закъсал с моторната си кола в нашия край по шосето Деве баир - Крива Паланка. На среща му един селянин разпрегнал воловете от каруцата си и ги впрегнал в колата му и моторът се запалил и колата потеглила. За тази услуга Престолонаследникът предложил на селянина пари, на което селянинът отговорил: „На закъсал пътник пари не се вземат". Пита ме кой ме издържа тук, след като родителите ми живеят в родния ми град Крива Паланка под сръбско робство, отговорих му, че вуйчо ми д-р Константин Димитраков и зет ми подполковник Слави Димитров от 38 боен випуск се грижат за мен. На което той ми отговори, че ги познава и че вуйчо ми, доктора, го е лекувал от сърдечна болест. Тази ми среща с Царя разказах лично по радио „Христо Ботев".

През време на обучението, възпитанието и тежката служба във Военното училище, ние бъдещите офицери получихме високи качества на родолюбие, честност, безкористност, трудолюбие, висока войнска дисциплина, готовност за саможертва пред олтара на Родината. Напуснахме родното училище с оформен твърд характер, въпреки младостта ни. Този внедрен в нас твърд характер ни помогна да се справим с всички несгоди. Той ни подготви с готовност да загинем в защита на скъпото ни Отечество през време на службата ни и през време на Втората световна война 1944/1945 г., както и хладнокръвно да понасяме репресиите, на които бяхме подложени по време на 45 годишния тоталитарен режим със справянето ни с непосилния черен и тежък физически труд, който ни бе наложен като бивши „царски" офицери. Където и да работихме, се справяхме с възложената ни работа с необходимата компетентност и пасвахме като дялъни камъне.

III. СЛУЖБАТА МИ КАТО ОФИЦЕР В 30 ПЕХОТЕН ШЕЙНОВСКИ ПОЛК

Бях назначен на длъжност „Командир на взвод" в 30 пех. Шейновски полк в град Симеоновград. След 15 дневен отпуск се явих в полка в началото на м. юли 1939 г. Започнах службата си в родната войска. Въпреки че бяхме подготвени теоритично във Военното училище, се сблъскахме с практическите занятия на полка, за които не бяхме подготвени.

Първоначално бях взводен командир в пехотна рота. Не мина и един месец и заминахме на Прикриващия фронт на турската граница в района на Дервишка могила.

Поради липса на офицери завършили Военното училище, бях назначен за командир на 7 рота на мобилизирания полк. След като преминахме тежкия 80 км поход, се настанихме в с. Дервишка могила, Свиленградско по къщите на селото. Но тъй като въшлясахме в квартирите, наложи ни се да се обезпаразитим. И така - изкъпвайки се и след като изпрахме дрехите си, в казани с гореща вода, се настанихме в палатки. Аз бях само на 22 години, а войниците ми бяха запасни чинове, глави на семейства по на 30-35 години, всеки с грижите за семейството си и за имотите си. Редовно провеждахме занятия с ротата. На нас ни бе определена позиция при с. Равна гора с фронт срещу турската граница. Веднъж при обучението на ротата по настъпателния бой, дойде при нас на провер ка командира на полка полковник Владков, герой от Балканската и Първата световна война, кавалер на ордена за храброст с най-висока степен, с отнесено чене при раняването му при боя за Струга, Македония през войната. Провери занятията на ротата и одобри провеждането им, като получих похвала за ръководенето от мен рота по настъпателния бой. Тогава не бяха разрешавани никакви отпуски. Един мой войник с тежко семейство и болна жена ми бе поискал отпуск, но дружинния командир му отказа. Аз се възползвах от случая и помолих командира на полка да му разреши 15 дневен отпуск, полковник Владков му разреши, като получих друга похвала, че съм се грижил за болките на войниците си. За това си имах неприятности с дружинния командир майор Кирков, който ме упрекна, че съм го пренебрегнал и че съм действувал на своя глава. След като престояхме в района на Дервишка могила до края на м. септември 1939 г. се завърнахме в полка в Симеоновград. Бях назначен за командир на т. к. взвод към полковата кандидат-офицерска школа (сега школа за младши сержанти), с командир капитан Тотю Тотев, от когото научих много знания по тежко-картечното дело. Той беше много подготвен офицер с много добри обноски

обноски с подчинените си. През учебната 1939/1940 година, подготвихме много добре обучени подофицери (сержанти). През зимата проведох непряка стрелба с тежките картечници на закрита позиция зад един гребен. След като изчислих необходимия паралакс (ъгъл) за прехвърляне на гребена, тежките картечници, закрепени на платформи, дадоха отлични попадения по мишените разположени зад гребена. Непряката стрелба проведох показно пред целия полк, за което получих похвала със заповед по полка.

Поради липса на офицери взводни командири, почти през ден бях дежурен по полка. Най-тежко изпълнявах задължението си на началник на отцеплението при стрелби на полка. Отцепвахме район на 10 км. от града. Ставах сутрин рано към 3.00 часа и заедно със войниците ми разставях постовете на отцеплението. Най-трудно бе през зимата - при много гъста мъгла и въпреки топографската карта, която носех със себе си, много мъчно се ориентирах през време на обиколката си. Въпреки тези трудности, никога не сбърках ориентировката и точно в заповядания уречен час, докладвах на командира на полка, че района е отцепен със съответната охрана от часови и полкът може да започне стрелбата.

От юни до октомври 1940 г., нашата дружина с командир подполковник Луков, след мобилизирането й, бе назначена да заеме позиция в неподвижна охрана в района на Курт кале, на около 5 км ю. з. от с. Мезек, Свиленградско. Аз бях назначен за командир на 1. тежко-картечна рота. В мое подчинение бяха 212 чинове, 81 коня, 12 тежки картечници и 12 каруци. Преди похода натоварих тежките картечници на конете за проба за прогонка на самарите. Проверих снаряжението на войниците, екипировката на конете с натоварените картечници и проведох пробен поход до село Свирково и отстранних всички нередности. Подмених неудобните ботуши на войниците и неудобните самари на конете и бях готов за похода, който се състоя на следващия ден. По време на похода до границата аз нямах в ротата си войници с наранени крака и коне с неудобни самари. Не ми създадоха неприятности и каруците след прогонка.

Другите роти, на които командирите им не направиха пробен поход, си имаха доста неприятности и с войниците, и с конете, и с началниците им.

Пристигнахме на Курт кале. Установихме се на подобрени палатки. По заповед на дружинния командир изпратих една тежкокартечна група към пехотния взвод, назначен в неподвижна охрана на границата на Миндова висота (на името на пострадал офицер - поручик Миндов от 55 випуск, който като пионерен офицер при построяването на бункера изгубил окото си). Т.к. групата бе поставена в този бункер на дървена платформа. Провеждахме занятия при условия на планинска пресечена местност. Нямахме наблизо вода за во-

допой на конете и трябваше да се отива на водопой на далечно разстояние. Изненадани, по тревога нощем ни вдигнаха на учение с части от Прикриващия фронт в района на Сива река, Момкова махала в Свиленградския район. Ротата взе участие в тези учения в състава на дружината. След доста тежкото изморително учение се прибрахме в стана на дружината. След около две седмици, започнахме учение в района на с. Мезек, Свиленградско при силен пороен дъжд. Поради намесата на гръцкото правителство, ученията бе прекратено. В края на м. октомври се прибрахме в Симеоновград. След това бях изпратен в Стара Загора като взводен командир в Специалната дивизионна кандидатподофицерска школа (школа за младши сержанти), към 8. пех. Тунджанска дивизия, при 12. пех. Балкански полк. Бях назначен за командир на противотанковия взвод. Известно време водехме занятия с школата, но поради провеждащата се мобилизация на полка, всички офицери от полка бяха изпратени в мобилизационното отделение на полка и аз, като офицер извън състава на 12. полк, бях принуден да водя занятията с всички взводове на школата, в отсъствие на ротния командир и другите офицери взводни командири на минохвъргачния и свързочния и моя противотанков взвод. След около един месец бях откомандирован от 12. полк и се завърнах в Симеоновград в полка, тъй като и в нашия полк се извършваше мобилизация през зимата на 1941 година. Като се завърнах в полка, мобилизационната подготовка бе приключила, бяха изпратени повиквателните заповеди до запасните чинове, получих мобилизационно назначение в нашия полк. Моето мобилизационно назначение бе отново на длъжност „Командир на 1. тежко-картечна рота" на нашия полк, с командир подполковник Русев. Към края на м. март 1941 г. пристигнаха запасните чинове на нашата рота. Получих материалната част по същия начин, описан по-горе. Проведох по същия начин пробен поход с ротата си, с оглед прогонка на снаряжението на войниците, амуницията на конете и проверка на материалната част. Тъй като провеждахме пълна мобилизация на полка, следваше да се сдаде ротния вещеви склад на тежко-картечната рота на допълващата дружина към полка, която оставаше на гарнизон в града, а целият 30 пех. Шейновски полк трябваше да замине на Прикриващия фронт на турската граница, където да заеме позиция за отбрана срещу евентуално нападение на турската армия. Понеже нямаше фелдфебел на ротата, трябваше аз лично да предам цялото имущество на ротата на фелдфебела (старшината) на допълващата картечна рота. Другите ротни командири оставиха на ротните си фелдфебели да сдадат вещевите складове на ротите си, а аз трябваше да броя в навечерието на похода към фронта вещите една по една, тъй като нямаше вещева ведомост, по която да се ориентирам. Накрая - до 3.00 часа през нощта, подписахме изработените от нас

протоколи-описи до последната ремъчка за приемане на вещите от оставащия фелдфебел на рота в казармата, подписани от него и от мен. Към 3.30 ч. се прибрах в квартирата си, където заварих непробудно да спи легнал на пода спящ войник. Събудих го и го запитах защо е дошъл при мен. Той ми отговори, че го изпратила дъщерята на помощник командира на полка с поръчение да ми предаде една торта изпратена от нея, по случай заминаването ми на фронта. Упрекнах войника защо не е легнал на леглото ми, до като ме е чакал. На другият ден към 7.00 часа, полкът ни тръгна в поход към турската граница. Когато минаваше полковата колона, цялото граждданство бе излязло да ни изпраща, защото се мислеше, че отиваме на. война с Турция. Между изпращачите бе и дъщерята на помощник-командира на полка, на която изказах благодарността си за оказаното ми внимание. Вървейки заедно с мен, тя ме упрекна, че не търсила предния ден вечерта до късно, за да ми предаде лично тортата. Напразно я уверявах, че до късно почти през цялата нощ съм сдавал имуществото на ротата в казармата, тя подозираше, че съм бил по същото време при друго момиче.

Проведохме дългия поход благополучно. По пътя ни заваля пороен дъжд, бяхме измокрени до кости. Под дъжда се приютихме в с. Богомила на квартири. С пристигането си в селото, така както бяхме измокрени, потърсих и намерих квартири и обори за конете и чак като настаних ротата си, отидох мокър в палатката на офицерския стол. Там бяха насядали всички офицери, начело с командира на полка. Последният ме упрекна защо съм настанил войниците си в квартири, определени за щаба на полка. Аз му отговорих, че съвсем не съм знаел, че имало предварително определени квартири за щаба и че първото ми задължение е било да настаня мокрите си войници и коне, а след това да се грижа за себе си и за подсушаването и настаняването ми, както сме учили във Военното училище. Тогава, командирът на полка ме похвали за грижите ми към подчинените ми и нареди на настанителите на щаба да потърсят други квартири за щабните поделения. На другият ден вечерта пристигнахме в с. Дервишка могила. Там полкът се настани на палатки, а моята рота с една пехотна рота се нареди да се настаним на палатки в района на Карабаш, на 2 км южно от Дервишка могила. Построих лагера на т.к. ротата и лятна кухня за приготовление на храната на войниците. Бе ми определена позиция за тежките картечници в шестте бункера, построени с бетон от пионерните войски. Получих от командира на полка бойна задача по отбрана на позицията в случай на евентуално нападение на противника. Престояхме на позициите до края на м. април 1941 г., след което бяхме сменени от 5. пехотна Дунавска дивизия. Ние се оттеглихме във втори ешелон на дивизията на квартири в с. Скалица, Ямболско. Там стояхме само един

месец, след което отново ни върнаха на старите позиции. Отново построихме лагера в района на Карабаш, със същите бойни задачи, получени по-рано. Въз основа на бойната заповед на командира на полка, изработих огневи план на ротата. Въз основа на плана, поставих огневи задачи на всяка тежка картечница и т. к. група на позиция в бункерите. На шперплатови дъсчици със залепена на тях оризова хартия бях начертал посоките за обстрел на противника пред фронта на дружината, изработените скици бяха залепени на тези дъсчици. Всеки мерач на картечница знаеше задачата за обстрел срещу евентуалния противник. Тези дъсчици бяха закачени във всеки бункер до самите картечници, поставени на дървени платформи.

Към средата на май 1941 г. дойде за проверка на позицията ми командира на 8. пех. Тунджанска дивизия генерал Даскалов с щаба си, заедно с нашия командир на полк. Рапортувах му за обстановката и задачите, които съм получил. Обясних му, че всички огневи задачи не мога да изпълня, тъй като амбразурите на бункерите не позволяват изпълнението им. Тогава командирът на дивизията влезе в някои бункери и сам се увери в моя доклад. Доложих му кои амбразури следва де се изкъртят, за да се получи необходимия обстрел на картечниците. Похвали ме за инициативността ми и за усърдието при изпълнението на огневите задачи на ротата ми. Нареди на придружаващия го началник на инженерната служба към щаба на дивизията да се коригират амбразурите на бункерите, чрез изкъртване. Само след една седмица дойдоха пионери войници и поизкъртиха части от амбразурите по мои указания и огневите задачи вече можеха да се изпълнят, съобразно огневия план на ротата.

През този период от време, не мога да отмина едно много радостно събитие в моя живот. На 6 април 1941 г. чух по радиото, че германските войски рано сутринта превзели родния ми град Крива Паланка, Куманово и се насочили към Скопие. За мен това събитие бе най-щастливото. Цели 13 години не бях се виждал с родителите си, с двамата ми братя и една сестра, тъй като бях напуснал родния си град Крива Паланка през 1928 година. Веднага поисках разрешение от командира на полка да ме пусне в отпуск, за да се видя с близките си. Той не ми разреши отпуск, обосновавайки се, че още не е установена българска власт в Македония и ако отида веднага там, можело да се случи с мен най-лошото. Бях пуснат едва на 24 май 1941 г.

Пътувах с автобуса от София за Скопие. Когато преминахме границата при Деве баир (в района на с. Гюешево, Кюстендилско), всички пътници в автобуса запяха патриотични песни, между които и „Край Босфора“ и само на 13 км от границата навлязохме в родния ми град Крива Паланка. На чаршията (главната улица) ме чакаха баща ми, майка ми, двамата ми братя Михаил и Митко и сестра ми

Васка. Като ме видяха да слизам от автобуса, близките ми се разплакаха от радост и целия автобус от пътуващите пътници се разплака, виждайки тази сърцераздирателна сцена. След това се прибрах в бащиния си дом след 13 годишна раздяла. Когато напуснах родната ми къща бях на 11 години, а тогава бях вече мъж на 24 години с чин подпоручик. Никога не ще забравя това голямо щастие. Бях посрещнат с неописуема обич от близките ми, от роднините и съгражданите ми с възторг. След като престоях в родния си край около 10 дни, се прибрах на позициите на ротата ми при Карабаш, южно от с. Дервишка могила, продължавайки изпълнението на задачата на ротата ми.

Моят съвипускник покойният Никола Джеваиров ми разказа следното: когато българските войски начело с генерал Михов навлезли на връх Великден на 19 април 1941 г. в освободена Македония, моят съвипускник останал в Крива Паланка да устройва връзките на армията, по специалност свързочник. Всички майки в града тръгнали да канят българските офицери в домовете си, между които била и майка ми, поканила моя съвипускник Джеваиров в нашия дом. Въвела го в гостната стая и той се учудил като видял моя лик на портрет и извикал „Този портрет е на Трайчо - моя съвипускник", майка ми се разплакала и му казала: „Това е моят син", прегърнала го и го целунала и му извикала: „Мило чедо, все едно, че виждам моя син" Разтичала се майка ми и го посрещнала по майчински най-сърдечно с многобройни гозби и лакомства.

За посрещането на българските войски в освободена Македония на Великден, 19.04.1941 г. пише ветеранът на българщината Коста Църнушанов от Прилеп, участник в борбата за свободата на Македония и в студентската конспирация в студентския процес, устроен от сръбската власт (за това излезе статия, писана от него: „Най-щастливият ден от живота ми", вестник „Македония", бр. 14/10.04.1996 г.)[10]: „В Куманово се виждам с майка си, сестра си и зет си. Идва при мен задъхана майка ми, с която не бяхме се виждали 14 години, грабвам я в обятията си и със задавен глас викам: Майко, Христос Възкресе! И чух незабравими думи със звучен старчески глас: „И Македония Възкресе!"

Престоява за малко в Куманово и се отправя за Скопие, където се среща със другарите си от Скопския студентски процес. Отива в църквата „Св. Богородица" край Вардара. „Там се трупа непрекъснато народ, накичен с български трикольорчета. Българските първенци начело с най-видният Спиро Китинчев, издънка на старо възрожденско семейство и женевски възпитаник, (бъдещият български кмет на Скопие) вървят с български знамена по посока на площада при Каменния мост. Но тук спирам личния си разказ, за да продължа за онова, което е станало в първите дни на разгрома на Югославия, за

което другарите ми се надпреварват да ми разказват. В тия дни най-голямото събитие като израз на българския дух в Македония е образуването на българските акционни комитети във всички градове на Македония, като главният акционен комитет е бил съставен в Скопие". Тези комитети предават властта на влезлите български войски. След това Коста Църнушанов продължава обиколката си заедно с българските войски във Велес, Битоля, Прилеп, Крушево и други градове, навсякъде посрещани от населението с цветя и български знамена.[10]

IV. СЛУЖБАТА МИ В 51 ПЕХОТЕН ВАРДАРСКИ ПОЛК В ГРАД СКОПИЕ

Към края на м. юни 1941 г., без да съм правил никакви постъпки, бях повикан по телефона от щаба на полка в с. Дервишка могила, където ми се връчи министерска заповед, с която ме назначават за „Командир на минохвъргачен взвод" при 1. Скопска дружина, като ми бе наредено да се явя в гр. Горна Джумая, където да формирам взвода. Пристигнах в Горна Джумая , където научих, че ще се формират следните поделения за гарнизон в Скопие: в Симитли 1. Скопска дружина, а в Сандански - 2. Скопска дружина като ядро на бъдещия Скопски полк. Започнаха да пристигат действащи войници за формиране на взвода, както и материална част на минохвъргачките на взвода, конете и всичко необходимо за окомплектоване на минохвъргачния взвод. Нямах назначен взводен подофицер (сержант), поради което трябваше да изпълнявам и неговите задължения. За около 15 дни формирах взвода и се присъединих към 1. Скопска дружина в Симитли, под командуването на подполковник Колев. Така комплектувани, заедно с 2. Скопска дружина, командувана от подполковник Войнов, се отправихме в поход през бившата граница, през Калиманското плато, прочуто с безводието си и с боевете, водени през Междусъюзническата война в 1913 г., пристигнахме в гр. Кочани, където нощувахме. Там ме покани моя братовчед д-р Тодор Апостолов, лекар в града, който ме посрещна много радушно. На другият ден продължихме за Скопие, където пристигнахме вечерта и се настанихме в бившите пехотни казарми на сръбския полк, намиращ се в близост до френските гробища на загиналите френски чинове през Първата световна война, идеално поддържани. След като се устроихме, започнахме занятията, които водех без надзор от командира на дружината. Същият ми каза, че ми гласува пълно доверие и ме остави сам да се справям със задълженията си. През октомври 1941 година, формирах специална кандидат подофицерска школа. В края на декември с. г. се получи министерска заповед, с която се нарежда да се формира от 1. и 2. Скопски дружини и от моя минохвъргачен взвод 51 пехотен Скопски (в последствие Вардарски) полк с две мирновременни пехотни дружини и специална рота, в която бе включен и моя минохвъргачен взвод, с допълнително формирани свързочен и противотанков взводове. Полкът бе формиран също както бяха обособени всички полкове в старите предели на България, имаше само действащи войници. Македония не бе окупирана, както се заблуждаваше обществото след 9.09.1944 г. Нашият 51.

Вардарски полк бе в състава на 14. пех. Вардарска дивизия и 5. армия със щаб на дивизията и армията -град Скопие. Командир на полка бе първоначално полковник Главанаков, а в последствие до края на пребиваването на полка в Скопие полковник Стойно Бачийски[11], който бе разстрелян в Горноджумайския затвор при опит за бягство за Гърция. Командир на дивизията ни бе генерал майор Пенев, командуващ 5. армия генерал-лейтенант Васил Бойдев, бившия командуващ Въздушните войски, син на генерал Бойдев - прославил се във войните за обединение на България, 1912-1913 г. и 1915-1918 г.

През януари 1942 г. проведох показна стрелба с минохвъргачния взвод пред целия полк. Стрелбата ми бе отлична, тъй като върху мишените, които бях разставил се образува една тъмночерна пелена върху снега от попаденията на мините, доказателство за точна стрелба, без да стане нужда да се отиде, да се проверят попаденията върху мишените.

Поради повишението на капитан Цветков в чин „Майор", той бе назначен за командир на 1. тежко-картечна рота (дружинна длъжност), а аз бях назначен на негово място за командир на 1. рота. От началото на 1942 г. изпълнявах длъжност на командир на рота, а бях на заплата на взводен командир. Получих титулярна длъжност на командир на рота едва през м. декември 1943 г. Обучавах младите войници от 22, 23, и 24 набори. Проведох всичките подготвителни стрелби. Провеждах занятията на плаца, а отдельонните, взводните и ротните учения провеждах в местността. По време на дружинните учения, проведохме занятия по срещния бой срещу конницата в посока на гр. Велес и с дружина от 53 пехотен Осоговски полк, гр. Куманово. През първото учение нашата рота бе моторизирана, качена на камиони, като челния ми разузнавателен патрул „плени" един конен разузнавателен разезд. След това ротата ни „изненада" и „обхвана" един „противников" ескадрон конница. При разбора бях похвален от присъствуващия на ученето Командуващия армията генерал Бойдев. По време на второто учение, моята рота като челна стража, действаше в посока Скопие-Куманово, срещу мен бе „противниковата челна стража" с командир капитан Младенов. Моите разузнавателни и охранителни патрули, възползувайки се от пресечената местност, откриха „насрещния противник" с изненада при един остър завой на шосето. Своевременно развърнах ротата в една линия с десен настъп, с цел да „обхвана противниковата челна стража", да я обкръжа и унищожа. След това главните сили на дружината ни се развърнаха на време и „унищожиха" противниковата предна охрана. На ученето присъствува командира на дивизията генерал майор Александър Попдимитров, родом от Кратово, Македония - бивш Началник на ШЗО и адютант на Царя. На разбора бях похвален от него. Веднъж

проведох показно учение на рота по настъпателния бой „атака на противникова позиция" пред целия Скопски гарнизон.

На 16 юни 1942 г. бях произведен в чин „поручик". Хранихме се в офицерския стол във Военния клуб, където посрещнахме Новата година . На Богоявленската вечер на 1942 г. се проведе костюмиран (с народни носии) бал. Това събитие бе забележително изпъстрено с живописни багри на носии от цяла Македония и стара България, носени от хубави девойки. Бе изключителна празнична чисто българска вечер! Участвувахме във всички паради, устройвани в гарнизона: Богоявленски, Гергьовденски и др., в които се представи много добре нашата 1. пехотна рота на полка. На парада по случай Възшествието на НВ Царя на 3 октомври 1942 г. на престола дойде да ни поздрави лично НВ Царя, придружен от свитата си и Командващия 5. армия генерал Бойдев. След като се ръкува с построените на десния фланг на войските командира на 14. пех. дивизия генерал Пенев, командира на нашия 51. пех. Вардарски полк полковник Бачийски, командира на 1. дружина на полка подполковник Колев и с мен командира на 1. рота на полка, НВ Царя ме позна, като ми напомни нашият разговор при представянето ми пред него във Военното училище при производството ми в първи офицерски чин - подпоручик, на 16.06.1939 г.

На 30 септември 1942 г. бях изпратен в град Ниш да следвам Бойното училище с началника на училището германският полковник Цимерман и българският началник на училището полковник Енчо Каролев (моят бивш ротен командир на юнкерската ни рота във Военното училище). Преподаваха ни ранени пострадали от войната в Съветския съюз офицери с богат боен опит на Източния фронт. Без преувеличения те ни разказваха за подвизите както на германските, така и на съветските войски, особено много се прояви капитан Цимерман. Той ни предаде бойния си опит при бой в гора. Специално предварително бе натрупал купчина дървета със замаскиран в нея войник с автомат, в дънер на отрязано дърво бе поставил още един с пушка. Научи ни да стреляме с пушка и автомат, носени на ръка с показалец на спусъка, с оглед при внезапно появил се в гората противников боец да се стреля моментално по него. Научи ни как да стреляме с бомби по къщи. Разказа ни как при една отбрана на позиция срещу руска част разположили германското поделение с главните сили на лесно достъпния участък, а на участъка пред който имало мочурливо-блатист район поставили малки поделения за наблюдение. Съветското командуване на тази част групирало бойци на блатистия район, като предварително ги напило с водка и влезли в блатото до врата потънали и с обхват атакували и унищожили германската част, групирана в главното направление. Всички тези познания, получени от Бойното училище в Ниш, приложих на плаца на нашата рота в Скопие, като

построих специален полигон за бърз изстрел, за бой в гора, за бой в населено място. В същото училище се проведе и учение по настъпателния бой с пехотна дружина.

Командир на дружината бе един подполковник (не си спомням името му). Аз бях назначен за негов адютант. Даде се общата и частна обстановка. Взе се решение по задачата от дружинния командир. Когато трябваше да отдаде разпорежданията си, дружинния командир се запъна и не можа да ги отдаде. Тогава полковник Каролев ми нареди да дам разпорежданията на дружината. Аз веднага дадох разпорежданията, така както бях учил във Военното училище. Проведе се занятието и се направи разбор, при който бях похвален от началника на училището. Курсът в Бойното училище продължи два месеца. При завършването на ученето, чакайки щаерите да ни отведат от местността на провеждане на занятията в Ниш, видях един овчар да пасе овците си. Запитах го как е, а той ми отговори, че е добре и че е българин, че е учил в българско училище в Ниш и че му е преподавал български учител. Каза ми, че учителите, свещениците и църквите били български и че в Пирот и Ниш имало български владици с ферман издаден от султана през турското робство. Към началото на ноември 1943 г. се прибрахме в Скопие, след като завършихме курса в Бойното училище в град Ниш.

На 30 септември 1943 г. бях поканен заедно с поручик Шкяндев, подпоручик Казаков на имен ден на дъщерите на един лекар-хирург - Вяра, Надежда и Любка д-р Стоянови. Привечер, качвайки се по стълбите на лекарския дом, видяхме да си отиват генералите Пенев и Бойдев, посетили семейството на лекаря по случай празника на дъщерите му. Влязохме в гостната и поздравихме дъщерите на лекаря. Започнахме да се веселим и пеем песни. Надежда свиреше на пиано, а Любка на цигулка. Прекарахме една весела, незабравима вечер. След около 15 дни тримата бяхме извикани при военния комендант на Скопие. Той ни съобщи, че един ветеринарен лекар писал молба до регента княз Кирил, че ние тримата офицери сме нарушили 40 дневния траур по повод смъртта на царя и сме се веселили в дома на лекаря. Комендантът ни нареди да дадем показания по този случай. Викал майката и дъщерите й да дават показания. След завършване на дознанието, то било изпратено в Регенството. По застъпничеството на Командващия 5. армия генерал Васил Бойдев, който бил близък с княз Кирил, до съд не се стигна, тъй като генералът казал, че това е младежко веселие и няма нищо лошо от тази ни постъпка. В последствие разбрахме, че този ветеринарен лекар не бил поканен на имения ден от именниците и за отмъщение той направил този донос.

В средата на м. септември 1943 г. приехме младите войници от 24 набор. Формира се 4. пехотна дружина временно, само за обучение-

то им. Аз бях назначен за командир на 10. пехотна рота, като моята 1. рота бе поета от старшия ми взводен командир. Дружината се командваше от домакина на полка подполковник Котев. Провеждахме единична подготовка като използувах изработения по мое ръководство стрелкови полигон, съобразен с изискванията, получени от мен в Бойното училище.

На 20 декември 1943 г. ми се обадиха по телефона, че племенникът ми на 8 годишна възраст, синът на сестра ми, бил убит от бомбардировката на гр. София. Племенникът ми Жоретo и синът на полковник Тумангелов - Драгийчо били убити от бомба, паднала в във вестибюла, където си играели двете деца, а останалите съседи се били укрили в една от стаите на мазето. Къщата на сестра ми и зет ми бе солидна с две бетонни плочи и затова всички се укриваха там. Веднага заминах от Скопие за София на погребение на загиналото невинно мое племенниче. Там стоях до втората бомбардировка на 10.01.1944 г. Бях си взел полагаемия ми се едномесечен домашен отпуск. След тази бомбардировка, заедно със сестра ми Катя и племенницата ми Снежанка отидохме в родния гр. Крива Паланка, където престоях до края на м. януари 1944 г. Снежанка също е била ранена - през бомбардировката на 20.12.1943 г., и е постъпила във втора хирургия на проф. Станишев на лечение, куриели са от нея, че братчето й е убито. Докато е лежала там е минала царицата и им дала подаръци. След като изписаха моята племенница тя беше настанена при съседите Николови, за да не разбере за смъртта на братчето си. Като бяхме в Крива Паланка тя се възстановяваше.

Към края на м. януари 1944 г. се завърнах от отпуска в частта си в Скопие. В началото на м. февруари 1944 г. моята рота в състава на дружината бе изпратена в неподвижно охранение в района на с. Българене, Прешовско, кота 720, с. Сушево. Бях се разположил на землянки на к. 720. Там престоях до 30 април 1944 г., когато бях извикан от командира на полка от с. Биляча, който ми даде оперативна заповед да премина р. Пчиня и през първия ден да нощувам в района на Козяк планина. В изпълнение на тази задача потеглих с ротата в състава на дружината и полка при силен пороен дъжд, измокрени до кости, преминахме р. Пчиня и на моя отговорност, заради риска намокрените ми войници да се разболеят, реших да не изпълнявам заповедта и да нощувам на открито в района на планината Козяк. Свърнах на север и се настанихме в манастира „Прохор Пчински" на сухо. Запалиха се огньове за подсушаване дрехите на войниците, след което ги настаних в килиите на манастира, за да нощуват и да си починат след дългия 30 км поход. Разставих постове за охрана и така осъмнахме без никакви инциденти. Същият ден се придвижихме на север и на гара Владишки хан се качихме във влака и се прибрахме в Скопие. В началото на м. юни 1944 година получих заповед

състава на дружината да се настани в района на с. Проевци на 2 км. източно от гр. Куманово на палатки, като гарнизон на гр. Куманово, понеже квартируващия там 53. пехотен Осоговски полк бе изпратен в друг район. Престоях там до 5 септември 1944 г., след което се заповяда да се прибера в Скопие при нашия полк.

По силата на стеклите се военнополитически събития на полка и на останалите военни части от Скопския гарнизон бе наредено от Главното командуване да се приберем в старите предели на България.

Така в ранната сутрин на 7 септември 1944 г. полкът и другите части от гарнизона в походен ред потеглиха по шосето от Скопие до град Куманово. С нас се движеха и административния чиновнически състав от цивилни лица. Движехме се в собствена територия без мерки за охрана, защото обстановката продължаваше да е мирновременна, тъй като бяхме съюзници на Германия. Когато преминавахме през старите квартали на Скопие, навсякъде срещнахме натъжени изпращачи, които ни питаха плахо „Къде отивате? Нас на кого ни оставате?" Смълчани, ние не можехме да отговорим на тези сърцераздирателни въпроси. Обръщайки се назад, виждахме, че след нашата колона ни следват и другите части от гарнизона, зад тях цивилните чиновници. В смутно безмълвие и усилен марш минахме този ден 30 км. Навлизайки в очертанията на гр. Куманово, разбрахме, че полкът ни се е натъкнал на засада от германски танкове, насочили оръдията си за стрелба срещу нас и следващите български военни части. От една бронирана кола слезе германски полковник и поиска да разговаря с нашия командир - полковник Стойно Бачийски. Двамата полковници се качиха на автомобила и заминаха за центъра на града. След около два часа се завърнаха при нас. Германският полковник ни заблуди, че на 7 септември в 18.00 часа България е обявила война на Германия (което не е вярно - войната е обявена на 08.09.1944 г.) и че ние трябва да предадем оръжието си. Ние не можехме да се съпротивляваме, защото бяхме в сгъстен строй, без мерки за охрана. Взе думата нашия командир полковник Бачийски, който ни съобщи, че е склонил германското командуване да остави по една пехотна рота усилена с една тежко-картечна група на дружина за охрана с оръжието си срещу евентуално нападение на партизаните при придвижването ни към вътрешността на страната. Германският полковник ни предупреди, че ако български войник открие огън срещу германците, ще ни отнемат и това оръжие и ще ни считат като военнопленници. Така ротата, която командувах, остана с оръжието си.

Продължихме движението се през гр. Куманово и през нощта се насочихме към р. Пчиня, по шосето за Страцин. Когато преминахме реката, чуха се изстрели и още неуспели да преминем на другия бряг на реката, бяхме обградени наново от немски танкове. Този

път същият германски полковник нареди незабавно да предадем всичкото си оръжие. Претекстът бе, че на Страцин нашата 29. дивизия открила огън по техните позиции там. Притиснати от танковете, ние предадохме и останалото ни за охрана оръжие. След това полковник Бачийски и германският полковник заминаха на Страцинската позиция на германците. Ние останахме в обкръжение на германските танкове. Мина целият ден на 8 септември 1944 г., до късно през нощта полковник Бачийски не се завърна. Заплашиха ни, че ще ни обявят за военнопленници. Ние нищо не можехме да направим без командира на полка, при това бяхме разоръжени - отнеха ни дори и личните ни пистолети.

На 8 срещу 9 септември през нощта командирът ни не се завърна. Рано сутринта на 9 септември дойде командирът на полка и ни каза как успял да заблуди немското командуване на Страцин, уверявайки го, че ще му съдейства, щом вдигнат блокадата от танковете. След това командира на полка нареди дружините да се насочат при титовите партизани. Предварително било подписано споразумение между изпратения от командира на полка пълномощник подполковник Ковачев и командването на партизаните, според което полкът да им предаде целия си обоз и нашата войска да бъде охранявана от тях, със задължение да ни хранят по пътя, но това не бе изпълнено. От Скопие войниците ни носеха суха храна за три дни, която отдавна бе привършена. В дните, които оставаха до старата граница, бяхме обречени на глад.

Изтощени и гладни, на края на силите си ние пристигнахме в град Кратово, завзет от титовите партизани, отстоящ на 40 км. на юг от моя роден град Крива Паланка. Когато минавахме по главната улица на града, ме срещна един непознат на средна възраст мъж. Запита ме: „Ти не си ли син на Георги Мазаков от Крива Паланка“ . След моят утвърдителен отговор, той ме попита дали желая да остана в тяхната войска. Имали нужда от интелигентни командири за създаваната от тях нова армия. „Ние те познаваме като добър човек и офицер. Ще те повишим с един чин по-горе“, прибави той. Аз естествено отказах. Та нима можех да изоставя ротата и войниците си в този труден на изпитание момент!?

Изкачвайки Осоговската планина, южно от гр. Крива Паланка, срещнах двама мои съграждани. От тях научих, че за родния ми град се водят боеве между германските и българските войски. Разбрах, че близките ми са изоставили домовете си и се криели в тунелите на изграждащата се жп линия. Аз обаче нямах възможност да напусна полка си, за да се видя с родителите си, братята си и сестра си.

На 20 септември преминахме старата ни граница при връх Руен и пристигнахме в Кюстендил. Тук престояхме около една седмица, настанени в едно училище. По това време Пета армия, чийто гарни-

зони бяха в Македония, бе разформирана. Бяхме преместени в Самораново, Дупнишко. От разформированата Пета армия бе формиран щаб на Седма армия с командващ генерал Кецкаров. Аз бях назначен за командир на щабната рота към армията. Започнах формирането на ротата, но се получи от Главното командуване заповед да се спре формирането на армията. На всички нас бе наредено да се приберем в домовете си и да чакаме мобилизационно назначение. Прибрах се в София при сестра си и зет си. Пристигнах при тях без никакъв личен багаж, защото и облеклото и малката ми покъщнина, която притежавах в Скопие, останаха там заедно със светлите ми младежки мечти за Обединена България, а и малкото което носех със себе си ми отнеха титовите партизани.

V. НА ШИПСКО-СТРУМИШКИЯ ФРОНТ ПРЕЗ ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

На 18 октомври 1944 г., след като получих мобилизационно назначение „Командир на рота“ в 22 пех. Тракийски полк на 7. Рилска дивизия, заминах за гр. Дупница и се представих на командира на 22. пехотна допълваща дружина. Същият ми съобщи, че бойният 22. пех. Тракийски полк е на фронта на 4. армия и 7. Рилска дивизия на Шипско-Струмишкия фронт в бой срещу германската армия. Заминах за гр. Петрич, където разбрах, че полкът е разположен на позиция при с. Дражево, Струмишко. Представих се в щаба на полка и бях назначен за командир на 5. рота при 2 дружина на полка. По това време командирът на полка полковник Белчев бил ранен и изпратен в армейската болница, а адютанта му поручик Радев бил убит. Ампутирали десния крак на полковника. За временен командир на полка бе назначен дружинния командир майор Шумков, а на негово място за временен командир на 1. дружина бях назначен аз. Нашата 7. Рилска дивизия бе разположена на позиция на Струмишкото направление на 4. армия. Командир на дивизията бе полковник Таралежков. Дивизията бе разположена с фронт към гр. Струмица, като в бойна част бяха: 14. пех. Македонски полк към гр. Струмица на запад в направление на Ново село, Струмишко, гр. Струмица, а нашият 22 пех. Тракийски полк в направление на с. Дражево, Струмишко в ляв обхват на гр. Струмица. На двата фланга на дивизията действаха: отряд „Гега“ на север от разположението на 14. полк и отряд „Беласица“ в близост до връх Тумба - пограничния пункт на границите с Югославия, Гърция и България. За командир на отряд „Беласица“ бе назначен капитан Цанев, Между нашия полк и 14. полк действаше една бригада на титовите партизани. Когато пристигнахме на позицията и поех командването на дружината, настъплението бе спряно от силния артилерийски, минен и тежко-картечен огън на противника, вследствие на което полкът бе прикован. Изкопахме окопи, за да предотвратим настъплението на противника. В същото време по телефона и по радиостанцията от щаба на дивизията наредиха веднага да атакуваме, но тъй като германците ни обстрелваха упорито и непрекъснато до вечерта на 28 октомври 1944 г., ние така и не можехме да се вдигнем в атака.

Сутринта на 29 октомври дойде при нас изпратеният от командира на дивизията генералщабен офицер, един майор. Той ни наруга, че не настъпваме, като ни обвини в малодушие. В този момент, след кратко затишие, изведнъж отново бяхме обстреляни с ураганен огън от всички оръжия и оръдия на противника. Попаденията паднаха около майора, той се изплаши и си отиде в КП на дивизията, уверил

се, че тук на предната линия е много горещо и рисковано. На другият ден 30 октомври 1944 г., след 45 минутна артилерийска подготовка на дивизията, нашият полк атакува противника в посока на с. Дражево, Струмишко и заедно с отряд „Беласица" превзе селото и продължи настъплението си към гр. Струмица. На 29 октомври изплашена от обстрела и ураганния огън на противника, съседната титова партизанска бригада беше избягала от позицията чак в гр. Петрич и нашият полк бе принуден да удължи фланга си, за да се свърже с дружината от съседния 14. пех. полк и запълни получената празнина. Насочвайки се на широк фронт към гр. Струмица, дружината ни се движеше в ляв обхват на града, заедно с отряд „Беласица", а 14. пех. Македонски полк, настъпвайки, превзе с. Ново село и обезвреди минните полета, разположени по шосето, след което се насочи в десен обхват към града. Така във взаимодействие между двата полка град Струмица бе превзет. В същото време видяхме около 15 титови партизани да слизат по една странична пътека към града, като комендантът им нагло заяви, че всъщност „те превзели Струмица"! При нашето настъпление в посока на с. Дражево, гр. Струмица, дадохме доста жертви, не само от пушечния, картечния, минния и артилерийския огън на противника, но и от дървените мини, с които бе осеяна обраслата с папрат местност. Тези дървени мини можеха да се открият само чрез внимателно наблюдение на повърхността на земята, тъй като бяха майсторски замаскирани в папрата. По пътя на настъплението ни видях много трупове на войници, изхвърлени от тези дървени мини по клоните на дърветата с черва, увиснали по земята. Самият аз на сантиметър от десния ми крак видях една едва забележима дървена мина. Ако не бях я забелязал овреме, сигурно щях да бъда поредната жертва!

След като окончателно превзехме града, чрез кратки улични боеве и след като се справихме с няколко съпротивителни гнезда в къщите, продължихме настъплението си в посока на Радовиш - Щип. Не срещнахме никаква съпротива, тъй като съседната 5. Дунавска дивизия вече се беше справила с противника. Междувременно заваля пороен дъжд. Късно вечерта пристигнахме в град Щип. Мечтаехме да се подсушим и отпочинем в града, но титовите партизани не ни позволиха да се настаним на квартири - напротив, за наша голяма изненада, партизаните започнаха да стрелят по колата на командира на полка. Те се отнасяха враждебно към нас, въпреки че всъщност ние освободихме градовете в Брегалнишкия и Струмишкия район: Струмица, Радовиш, Щип, Кочани и Царево село. Нашата 4. армия продължи настъплението си към, гр. Скопие, а нашият 22. пех. Тракийски полк по заповед на армейското командуване трябваше да се прибере по шосето с маршрут: Кочани, Царево село, гр. Горна Джумая. Така както бяхме мокри от дъжда, без да се подсу-

шим никъде, при много лошо време и с усилен поход се прибрахме в гр. Горна Джумая, капнали от умора. Настаниха ни на квартири. Аз попаднах в къщата на фелдшера на 14. полк. Хазяите ми бяха много любезни хора и сърдечно ме поканиха на вечеря у дома си. Противопоставих се, понеже бях въшлясал и се страхувах да не им измърся къщата. Разбрали смущението ми, домакините ме въведоха в мазето им, където съблякох всичките си дрехи. Междувременно хазяинът ми донесе своето чисто бяло бельо и след като се изкъпах и преоблякох, капнал от умора, се качих в определената ми стая, легнах в приготвеното за мен легло и моментално съм заспал. Събудих се отпочинал и с изненада видях на стола до леглото поставени бельото ми и бойното ми облекло, изпрани и грижливо изгладени. Хазяйката през цялата нощ не мигнала, за да изпари дрехите ми, след което ги изпрала, изсушила и изгладила!

Насълзен им благодарих сърдечно. На следващия ден поотпочинали се прибрахме в гр. Дупница, в казармите на 22. пех. Тракийски полк. С пристигането ми в полка бях назначен от новоназначения командир на полка полковник Димитър Влахов на длъжност „Адютант на полка". Продължихме занятията вече при мирновременна обстановка и започнахме работа по демобилизацията както на нашия полк, така и на 1. Армейски попълващ полк, формиран от нашия полк и завърнал се от фронта след нас.

VI. СЛУЖБАТА МИ В 22 ПЕХОТЕН ТРАКИЙСКИ ПОЛК В ГРАД ДУПНИЦА

Още в първите дни след завръщането ни в полка започна демобилизацията на полка. Имаше доста работа по освобождението на запасните чинове, като в същото време продължавахме обучението на действуващите войници. Всичко това ставаше под мое ръководство в качеството ми на адютант на полка. След около един месец се завърна в полка и 1. Армейски попълващ полк и трябваше да го демобилизираме. Извърши се огромна работа. На проявилите се храбреци се връчваха ордени „За храброст" на чиновете от нашия и от 1. Армейски попълващ полк. След като се завърши пълната демобилизация на двата полка, продължихме занятията на старите и младите войници. Проведе се единична подготовка с младите войници. Формира се кандидат-подофицерска школа. Водеха се редовни занятия. Бяха назначени помощник-командири на полка и на дружините. През 1945 г. се проведоха отдельонни, взводни, ротни и дружинни учения на плаца и на местността. Проведе се занятие по срещния бой с дружините, по настъпателния, отбранителния и при бой в населен пункт. Проведоха се срещни боеве между нашия и 13. пех. Рилски полк в Кюстендил, в района на Куртодински рид, Локва, гребена Шумнатица, с. Кадин мост, Кюстендилско. Участвувах като Началник щаб на полка и начело с командира на полка полковник Димитър Влахов, ръководих щаба на полка при боевете на полка срещу 13. пех Рилски полк. Полковите учения се ръководеха от щаба на 7. Рилска дивизия.

През лятото на 1945 г. в почивните дни проведохме екскурзии до Рилския манастир, Самоков и Боровец. През същата година проведохме паради в гарнизона - Богоявленски; 1 май; 6 май - денят на победите и на ордена „За храброст" и 9 май - денят на победата във Втората световна война. За една седмица репетирахме и проведохме три парада на полка, което бе много трудно и за войниците, и за нас. Парадите се проведоха при пълно бойно снаряжение. В началото на м. декември 1945 г. бях изпратен на курс за ротни командири във Велико Търново. Курсът се проведе до края на м. февруари 1946 г. Преподаватели ни бяха генералщабни офицери, специално изпратени от Генералния щаб в София. Преподаваше ни се: тактика на пехотата, на артилерията, на инженерните войски и въздушните войски. Проведохме учения с взвод, рота и дружина. Бяха събрани офицерите от 55, 56, 57, 58, 59 и 60 випуски, които поради войната, не бяха завършили този курс. В същото време довършваха обучението си преждевременно произведените подпоручици от 65 випуск,

които след успешно положените си изпити получиха дипломите си лично от министъра на отбраната генерал полковник Дамян Велчев по случай завършването на пълния курс на обучение на Военното училище.

Бях откомандирован в град Дупница след завършването на курса за ротни командири. Точно тогава се разформироваше 22. пех. Тракийски полк и на негово място се формираше моторизиран полк със седалище в град Кюстендил. Аз бях назначен за командир на вещево-стъкмителна рота в 7. интендантска дружина, с командир на дружината майор Цонев и интендант на дивизията нашият командир полковник Влахов. Ротата ми се състоеше от войници-занаятчии, които имаха строева подготовка рано сутрин, а след обяд отиваха в занаятчийските работилници на интендантската дружина: обущарна, шивалня и други работилници. Реших да се готвя за конкурсен изпит за военен юрист. След обедите бях свободен и в ротната канцелария четях за много трудния конкурс, като от време на време проверявах войниците в работилниците. Конкурсният изпит бе с полагане на изпити по: литература, история, география, психология, логика, етика, военно наказателно право, военна администрация, политическа икономия, философия, руски език, френски език и стенография. Подготвих се добре и в началото на м. септември 1946 г. се явих на изпитите, които бяха писмени по всички предмети, и ги издържах успешно. Имаше 10 ваканции по право. Началникът на генералния щаб тогава генерал Кинов наредил, че поради липса на офицери за войската, след масовото уволнение на офицерите, публикувано в списъците във вестниците през лятото на 1946 година, разпореди да ни се признае издържания конкурсен изпит по право и ни прехвърли в генералщабния отдел на Военната академия „Георги С. Раковски".

Същият заповядал да се приемат само 5 офицери за военни юристи, а останалите, между които и аз, започнахме да следваме през м. септември 1946 година генералщабния отдел на Военната академия.

VII. СЛЕДВАНЕТО МИ В ГЕНЕРАЛЩАБНАТА АКАДЕМИЯ „Г. С. РАКОВСКИ“

Започнахме учебните занятия в Академията на 15 септември 1946 г. През учебната 1946/1947 г. проведохме занятия по командването на пехотен полк. Изучавахме: тактика на пехотата, на артилерията, на инженерните войски, на свързочните войски, на въздушните войски, на танковите войски, тил на армията, политическа икономия, философия, история на военното изкуство, военна администрация, политическа и военна история на България, международно право, френски език, руски език, сърбохърватски език, турски език и др. Решавахме тактически задачи с пехотен полк в настъпателния бой, отбранителния бой, бой в населен пункт, преминаване на водни препятствия, бой в гора и др. През лятото на 1947 г. бяхме на занятия в района на Разлог. Там решавахме задачи по отбрана на полк в района на местността „Предела“, с. Баня. В района на Струмското и Местенското оперативно направление решавахме задачи по настъпателния бой на полка. На мен ми бе възложено да напиша доклад на тема „Военно значение на Странджа планина“. Написах темата в Разлог, като изработих релефна карта на планината. След като завършихме летните занятия в района на гр. Разлог, предприехме оперативна разходка по южната граница на страната. Тръгнахме с щаери в посока на Якоруда, Юндола, Пазарджик, Асеновград, Смолян, Златоград, Кърджали, Крумовград, Ивайловград, Елхово, Босна, Бургас. В района на връх Босна на Странджа планина, изнесох доклада си на тема „Военно значение на Странджа планина“. По време на доклада се ориентирах на местността и посочвах районите както в наша, така и в турска територия, като посочих най-високия връх на планината Голяма Махияда в турска територия и връх Малка Махияда в наша територия. Пристигнахме в Бургас и след като си отпочинахме, на другият ден разгледахме оръдията на нашата брегова артилерия на полуостров Атия. На третият ден разгледахме градовете: Созопол, Поморие и Несебър, след което се прибрахме в София.

През първата учебна година 1946/1947 г., на 15.09.1946 г. бях произведен в чин „Капитан“. На 1 март 1947 година бях запознат от моя приятел поручик Божков и неговата годеница Лилия с госпожица Олга Парашкевова Ръжанова в дома на годеницата му, след което отидохме на бала на Конницата във Военния клуб по случай празника на конницата - Тодоров ден. Много хубаво прекарахме на бала. Много съм благодарен на поручик Божков, защото след една година на 3.03.1948 г. сключих граждански брак с госпожица Ръжанова. Вече повече от 53 години живеем с нея в един щастлив брак, преми-

които след успешно положените си изпити получиха дипломите си лично от министъра на отбраната генерал полковник Дамян Велчев по случай завършването на пълния курс на обучение на Военното училище.

Бях откомандирован в град Дупница след завършването на курса за ротни командири. Точно тогава се разформироваше 22. пех. Тракийски полк и на негово място се формираше моторизиран полк със седалище в град Кюстендил. Аз бях назначен за командир на вещево-стъкмителна рота в 7. интендантска дружина, с командир на дружината майор Цонев и интендант на дивизията нашият командир полковник Влахов. Ротата ми се състоеше от войници-занаятчии, които имаха строева подготовка рано сутрин, а след обяд отиваха в занаятчийските работилници на интендантската дружина обущарна, шивалня и други работилници. Реших да се готвя за конкурсен изпит за военен юрист. След обедите бях свободен и в ротната канцелария четях за много трудния конкурс, като от време на време проверявах войниците в работилниците. Конкурсният изпит бе с полагане на изпити по: литература, история, география, психология, логика, етика, военно наказателно право, военна администрация, политическа икономия, философия, руски език, френски език и стенография. Подготвих се добре и в началото на м. септември 1946 г. се явих на изпитите, които бяха писмени по всички предмети, и ги издържах успешно. Имаше 10 ваканции по право. Началникът на генералния щаб тогава генерал Кинов наредил, че поради липса на офицери за войската, след масовото уволнение на офицерите, публикувано в списъците във вестниците през лятото на 1946 година, разпореди да ни се признае издържания конкурсен изпит по право и ни прехвърли в генералщабния отдел на Военната академия „Георги С. Раковски".

Същият заповядал да се приемат само 5 офицери за военни юристи, а останалите, между които и аз, започнахме да следваме през м. септември 1946 година генералщабния отдел на Военната академия.

VII. СЛЕДВАНЕТО МИ В ГЕНЕРАЛЩАБНАТА АКАДЕМИЯ „Г. С. РАКОВСКИ“

Започнахме учебните занятия в Академията на 15 септември 1946 г. През учебната 1946/1947 г. проведохме занятия по командването на пехотен полк. Изучавахме: тактика на пехотата, на артилерията, на инженерните войски, на свързочните войски, на въздушните войски, на танковите войски, тил на армията, политическа икономия, философия, история на военното изкуство, военна администрация, политическа и военна история на България, международно право, френски език, руски език, сърбохърватски език, турски език и др. Решавахме тактически задачи с пехотен полк в настъпателния бой, отбранителния бой, бой в населен пункт, преминаване на водни препятствия, бой в гора и др. През лятото на 1947 г. бяхме на занятия в района на Разлог. Там решавахме задачи по отбрана на полк в района на местността „Предела“, с. Баня. В района на Струмското и Местенското оперативно направление решавахме задачи по настъпателния бой на полка. На мен ми бе възложено да напиша доклад на тема „Военно значение на Странджа планина“. Написах темата в Разлог, като изработих релефна карта на планината. След като завършихме летните занятия в района на гр. Разлог, предприехме оперативна разходка по южната граница на страната. Тръгнахме с щаери в посока на Якоруда, Юндола, Пазарджик, Асеновград, Смолян, Златоград, Кърджали, Крумовград, Ивайловград, Елхово, Босна, Бургас. В района на връх Босна на Странджа планина, изнесох доклада си на тема „Военно значение на Странджа планина“. По време на доклада се ориентирах на местността и посочвах районите както в наша, така и в турска територия, като посочих най-високия връх на планината Голяма Махияда в турска територия и връх Малка Махияда в наша територия. Пристигнахме в Бургас и след като си отпочинахме, на другият ден разгледахме оръдията на нашата брегова артилерия на полуостров Атия. На третият ден разгледахме градовете: Созопол, Поморие и Несебър, след което се прибрахме в София.

През първата учебна година 1946/1947 г., на 15.09.1946 г. бях произведен в чин „Капитан“. На 1 март 1947 година бях запознат от моя приятел поручик Божков и неговата годеница Лилия с госпожица Олга Парашкевова Ръжанова в дома на годеницата му, след което отидохме на бала на Конницата във Военния клуб по случай празника на конницата - Тодоров ден. Много хубаво прекарахме на бала. Много съм благодарен на поручик Божков, защото след една година на 3.03.1948 г. сключих граждански брак с госпожица Ръжанова. Вече повече от 53 години живеем с нея в един щастлив брак, преми-

нал през многобройни премеждия с малко радости и с много тежки изпитания и въпреки всичко, бракът ни преуспя. За всички тези мъки и страдания, на които бе подложено семейството ми, ще разкажа по-подробно, след като опиша живота си по време на арестуването ми и осъждането ми с най-тежка присъда!

През втората учебна година 1947-1948 г. продължихме обучението си по описаните по-горе дисциплини. Обучавахме се с решаване на задачи с щабове на дивизии. Изучавахме обща тактика, с преподавател генерал Братанов; тактика на танкова бригада и дивизия при полковник Сурдулов и генерал Трендафилов. По отделните тактики на родовете войски ни преподаваха командирите на родовете войски при Министерството на отбраната. Генералщабна служба ни преподаваше майор Крум Янев. История на Втората световна война ни преподаваше генерал Кръстев. Всяка сутрин се обучавахме по езда на кон. Решавахме задачи със стрелкова дивизия, танкова бригада, танкова дивизия и противотанкова отбрана.

През зимата на 1948 година бяхме изпратени да опишем маршрутите до турската граница на брой четири: южно от линията Ямбол - Карнобат. В нашата група участвуваха един топографски офицер, инженерен офицер, свързочен офицер, артилерийски офицер и офицер-снабдител. Разузнаването на маршрутите продължи около един месец. Подготвихме доклад с всички приложения към тях и го изпратихме в Генералния щаб. Към края на м. януари 1948 г. се завърнахме в академията, където продължихме занятията си.

На 3 март 1948 г., както споменах по-горе, сключихме граждански брак с госпожица Ръжанова. Денят тогава бе празник Освобождението на България и без никакви тържества по сватбата ни и без да си взема отпуск, се ознаменува това съдбоносно за нас събитие. Все още не разполагахме с квартира и на 4 март, на другия ден, всеки от нас си отиде у дома - съпругата ми при родителите си, а аз - при сестра си, където живеех. Квартирният въпрос се разреши едва в началото на м. април, като студентите, които живееха в апартамента на тъща ми, се преместиха с разрешение на сестра ми в нейната къща, а ние със жена ми се нанесохме в апартамента на тъща ми в една стая с ползуване на кухня заедно с другите съквартиранти. Така започна моят семеен живот, без да се възползувам от правото си на отпуск, защото не можех да отсъствувам от сериозните занятия в Академията.

През летния период отидохме на занятия в района на гр. Елхово, където решавахме задачи с дивизия по настъпателния, отбранителния бой, бой в гора и населен пункт. Взехме участие в командно-щабни учения в звеното дивизия-полк, на различни длъжности в щаба на дивизията включително и като началник щабове и командири на дивизии. След като завършихме тези занятия, бяхме изпратени на стаж

по щабовете на дивизии в страната. Аз бях изпратен в щаба на 4. пех. Преславска дивизия при началник щаба полковник Войников. Бях назначен в оперативното отделение на щаба. По това време се провеждаше командно-щабно учение в звеното дивизия-полк. По време на стажа можах да се запозная на практика с работата на щаба и успях да приложа всичко, което научих по теория във Военната академия. През есента бяхме за един ден на стаж във Въздушните войски. Отидохме на летище „Божурище", където ни предоставиха един самолет „Юнкерс", със задача да направим кроки на гара Вакарел. Качихме се на самолета и летяхме над гарата, около която направихме една обиколка и за много късо време от една минута, направихме крокито и го представихме на преподавателя ни по тактика на въздушните войски - тогавашния Началник щаб на Въздушните войски полковник Никола Петков. В моето кроки бе нанесено всичко забележително от гарата, включително и броя на коловозите. Пропуснах да отбележа, че през есента на 1947 г. бях на стаж в 1. армейски артилерийски полк в София и в Танковата бригада в Самоков.

По време на третата учебна 1948-1949 г., продължих обучението си във Военната академия, главно с изучаването на оперативно изкуство и стратегия. По оперативно изкуство ни преподаваха подполковник Ради Томов и подполковник - Стамен Стоянов, които бяха завършили нашата академия и академията на Генералния щаб в Москва „Ворошилов". По стратегия ни преподаваше Началника на Генералния щаб генерал полковник Иван Кинов. Решавахме задачи по оперативно изкуство с корпус, армия и фронт, при настъпателна операция и отбранителна операция. Бяхме добре подготвена от нашите преподаватели. Лекциите на генерал Кинов се слушаха с голям интерес освен от нас, така и от офицерите от гарнизона. Решихме две задачи с корпус, две задачи с армия при настъпателната операция и отбранителната операция и една задача с фронт (група армии), като всички ние бяхме подложени на упорит труд при решаването им.

На 25.02.1949 г. ми се роди син на име Веселин. Същият ден трябваше да слушам лекция по стратегия при генерал Кинов, а жена ми бе отишла в родилната поликлиника на улица „Шейново". Поисках отпуск от Началника на академията генерал Кръстев, който ми разреши само два часа отпуск от 9.00 до 11. 00 часа и тъй като не бе се родил още сина ми, се върнах на занятията в академията. Синът ми се роди в 21.00 часа същия ден. Изпитахме голяма радост! Във края на м. февруари 1949 г. изтеглих темата на дипломната ми работа: „Близки и следващи задачи на стрелкови полк и стрелкова дивизия". Материали и източници по темата нямаше. В устава бе писано само 10 реда, а трябваше да напиша 17 страници. На моите съкурсници се паднаха теми с многобройни източници за написването им.

Ходих да търся източници в МНО, във Военния клуб и при бившия Началник щаба на Въздушни войски полковник Никола Петков, при когото не намерих нищо особено. Поради тази причина се заех да напиша наредените ми 17 страници, като положа творчески труд. Самостоятелно си съставих тактическа задача с един теоритичен пример на стрелкови полк и стрелкова дивизия при настъпателния бой. Нанесох на топографската карта заданието и проследих атаката на полка и дивизията при боя в дълбочина в разположението на „противниковата отбрана". Нанесох със син и червен молив разположението на „нашите" и „противниковите" сили при атаката и при боя в дълбочина. Направих графика и диаграма за нанасяне на прогресивно нарастващата сила на огъня и удара. Тази тема изнесох във Военната академия „Г. С. Раковски" пред офицерите от същата и при участието на офицери от гарнизона. Темата се придружаваше от много схеми и диаграми. Тя се изслуша с голям интерес. Докладът изнесох устно с обяснения по окачените схеми, начертани на хубави картони. След като изнесох темата си, нареди ми се от Началника на академията да я предам, за отпечатване във Военноиздателския фонд, където се отпечата в списание „Военна мисъл" като оригинален творчески труд.

След като завършихме Академията, бяхме разпределени по гарнизоните в страната. Аз бях назначен на длъжност „Началник на разузнавателно отделение" в щаба на 9. пехотна Плевенска дивизия в град Плевен. Отдаде се заповед, че съм завършил пълния курс на генералщабния отдел на Военната академия „Г. С. Раковски" и бях зачислен към един випуск по-горе, т. е. към 57 випуск на Военното училище. Раздадоха ни дипломите, а в последствие и генералщабни значки, с право да носим лампази, когато ни произведат в старши офицерски чин.

На 13 октомври 1948 г. се поминал чичо ми Петър Мазаков в Тюлеар, Мадагаскар и нотариалните власти там изпращат подписаното от него завещание, в което на сина си завещава половината от имота си, а другата половина завещава на брат ми Михаил Мазаков, живущ в гр. Крива Паланка и на мен, тук. Посоченият в завещанието му адвокат Алберт Флот поиска от нас пълномощно да управлява завещаните ни имоти в началото на м. февруари, 1949 г. Отидох във френското посолство на ул. „Оборище" и дадох документа, с който брат ми и аз упълномощяваме адвоката Алберт Флот да управлява завещаните ни имоти, платих необходимата такса и го оставих на секретаря да го изпрати в Мадагаскар, който бе френска колония в състава на Френския съюз.

VIII. СЛУЖБАТА МИ В ЩАБА НА 9. ПЕХОТНА ДИВИЗИЯ ОТ КРАЯ НА МЕСЕЦ ОКТОМВРИ 1950, ПРЕИМЕНУВАНА 15. СТРЕЛКОВА ДУНАВСКА ДИВИЗИЯ

В началото на м. май 1949 г. се представих на Командира на 9. пех. Плевенска дивизия полковник Величко Георгиев. Началник щаб бе полковник Димитър Хаджиев. Мой колега бе завършилият преди 2 години Академията майор Петко Петков от 56 випуск на ВНВУ, който бе на длъжност „Началник на оперативно отделение" в щаба. След около две седмици заминахме на лагера на дивизията в с. Крушуна, Ловечко. Там бяхме установени на палатки, като семействата на офицерите бяха на квартири в селото. Тъй като аз бях сам без семейството си, защото детето ми бе едва на 3 месеца, съпругата ми с детето остана в София. Започнах службата си на длъжност „Началник на разузнавателното отделение" (заместник командир на полк). Имах един помощник на отделението капитан Йочев. В мое подчинение бяха разузнавателните взводове на полковете и дивизионната разузнавателна рота с командир капитан Михов. Тъй като имаше много работа в оперативното отделение по подготовка и провеждането на занятията с щабовете на полковете и дивизията, моят колега майор Петков, под претекст, че аз съм завършил току-що Академията и познанията ми били по-пресни, издействa от Началник щаба аз да изготвя тактическите замисли и методическите разработки на занятията с пех. полкове, като се обоснова, че и без това съм сам без семейството ми и мога да работя и изпълнявам неговите задължения, едновременно с работата ми с разузнавателното отделение. Изведнъж, бях затрупан с колосална работа, като работих денонощно включително и в неделите. Другите офицери със семействата си отиваха на екскурзии в неделните дни, а аз в палатката си работих непрекъснато. Успоредно с това ръководих занятията с разузнавателните взводове и дивизионната разузнавателна рота, като изготвях занятията по провеждане на поиски, полети, разузнавателни групи в тила на противника, движение по азимут и други. Участвах в командно-щабните учения с дивизията като Началник на разузнавателното отделение при щаба. В това време покрих нормите на значката на ГТО и станах неин носител.

През време на летните занятия дойдоха облечени в наша офицерска униформа югославски бивши титови партизани, които нищо не разбираха от военна подготовка и тактика, наредиха ни да ги обучаваме, но те нищо не възприемаха от занятията, понеже бяха без ни-

какво образование. Стояха при нас около един месец и след това ги дигнаха от лагера на дивизията, неизвестно къде. Оказа се, че те били шпиони. В началото на м. октомври се завърнахме в щаба дивизията в Плевен.

В края на м. октомври 1949 г. дойде заповед от Генералния щаб, на основание на която бях назначен за ръководител на група офицери по разработването на разузнаване на маршрута от гр. Бяла (южно от Русе) до Михайловград. Нареди ми се да разузная шосето, построено още през турското робство от Мидхад паша, управителя на дунавския вилает с център гр. Русе. Под мое подчинение и ръководство бяха изпратени офицери със следните специалности: топограф, пионер, свързочник, артилерист и снабдител. Възложи ми се да разузная маршрута с полоса по 5 км северно и южно от него. Шосето бе постлано с калдаръм и бе широко 10 м. Трябваше да се предложи построяването на ново шосе при съвременни условия. Изработихме скици на всички мостове включително и на моста на р. Янтра, построен от Колю Фичето. Предложих корекции на шосето с оглед на движение на моторни превозни средства и танкове. Под мое ръководство, решиха се задачи по тактика на стрелкова дивизия, при евентуални срещни боеве с предполагаемия „противник", както и определяне на артилерийски позиции на местността. Офицерът снабдител събираше данни от съответните селски общини за наличието на хранителни и фуражни припаси за снабдяване на военните поделения, евентуално действащи в този район, с местни средства и за наличието на земеделска техника. Старото шосе се прекъсна при с. Козар Белене, като при с. Девене, Врачанско се превърна в междуселски коларски път. Препоръчахме да се построи съвременно шосе от Козар Белене до с. Бороваи. Съставих обстоен доклад по разузнатия от нас маршрут с всичките приложения по инженерното, артилерийското и снабдителното проучване и разузнаване, и в един обстоен доклад в една прецизно изработена папка го представих в Генералния щаб.

По време на Втората световна война, през 1941 г. германските войски, идващи от Румъния през Русе минали по този път, както и Съветската армия през септември 1944 г. Това шосе не минава през населените места, върви по права линия, т. е. още през турско робство е построено от Митхад паша по стратегически съображения, които важат и при условията на Втората световна война.

Разузнавайки това шосе, когато стигнахме в с. Девене се простудих - вдигнах висока температура 39 градуса. В селото нямаше хуманен лекар, само ветеринар. Последният ми даде силно лекарство, нахрани ме с дробчета и момици от току-що заклано теле, даде ми хубаво червено вино и след като заспах, на другият ден бях напълно здрав и продължих изпълнението на възложената ми задача, като продължих пътя си за с. Бороваи.

След 20 дневно отсъствие, се завърнах в Плевен, където започнахме занятия през зимния период на учебната 1949/1950 година. Продължих занятията си с разузнавателните поделения на дивизията. В същото време подготвях занятията на първата и втората група на щаба. Разработих както разузнавателната част, така и оперативната част на тактическите замисли и методическите разработки на задачите в групите в щаба. Разработвах и решенията и разпорежданията на тактическите задачи на групата на командира на дивизията в Щаба на армията. Изобщо, оперативната работа на щаба бе много напрегната. Проведохме и командно-щабно учение със звеното „Дивизия-полк" под ръководството на Щаба на армията. Ръководехме и занятията, предварително подготвени от нас с първата и втората група на щаба.

Възложи ми се да напиша доклад на тема „Бой на стрелкова дивизия в населен пункт". Докладът бе илюстриран със схеми. Същият се прецени много добре от дивизионното и армейското командване, тъй като присъствуваха и офицери от армията. Освен това ми се възложи да напиша доклад на тема „Военно-географско описание на Плевенска област включваща тогавашната област от р. Дунав до Стара планина". Това бе един огромен район с разузнаване на всички проходи на Стара Планина в областта.

Разработих и „План за противовъздушната отбрана на град Плевен", който изпратих в Генералния щаб, същият план лично докладвах на Началника на Оперативното управление на Генералния щаб - полковник Стамен Стоянов, в последствие генерал майор.

С МЗ УК-289/27. 04. 1950 г. бях повишен в чин „Майор". Командири на дивизията ми бяха: полковник Величко Георгиев от началото, в последствие за малък период от време полковник Делчо Симов, който бе арестуван и закаран с колата на Околийският комитет на БКП в неизвестна посока. След това бе назначен генерал Иван Бъчваров, който за наказание бе понижен от помощник командира на Въздушните войски на длъжност Командир на нашата дивизия.

През учебните 1950-1951 и 1951-1952 години, всеки петък преподавах лекции по „Тактика на земните родове войски" с курсантите на Военно-въздушното училище „Георги Бенковски" в с. Долна Митрополия, Плевенско. Най-старателно подготвях плана на лекциите си и написвах целите лекции, и ги представях в щаба на училището. Лекциите изнасях теоретично и на местността, като за целта ми се отпускаше автобус от училището, на който се превозваха курсантите към набелязаните от мен местности, където се решаваха съответните тактически задачи. Особено много се наблегна на разузнаването на „противниковите позиции", като как изглеждат от въздуха на земната повърхност главната, втората и третата отбранител-

ни полоси. Лекциите ми се следяха с голям интерес от курсантите, които много се радваха, като ги извеждах през град Плевен към местността. Провеждах занятията в районите на Горна Митрополия, Телиш, Долни Дъбник, Търнене и Дисевица.

След като проведохме занятията на Щаба на дивизията през зимния период на учебната 1949-1950 г., в началото на м. май, заминахме на летни занятия на новия лагер на дивизията в с. Орешак, Троянско, в близост до Троянския манастир. Построиха се подобрени палатки, в които се настаниха трите стрелкови полка на дивизията. Щабът на дивизията се разположи във вилата на игумена на манастира на един гребен, северно от лагера.

Тогава, поради заболяването на Началник щаба на дивизията полковник Димитър Хаджиев, бе назначен за Началник щаб майор Петко Петков, а мен назначиха за „Началник на оперативното отделение и заместник началник щаба на дивизията" (командир на полк), на мястото на майор Петков. Преди да бъда назначен на новата длъжност, аз положих неимоверни усилия по подготовка на разузнавателния поход с разузнавателните взводове на полковете и с разузнавателната рота, който трябваше да се проведе през Стара планина към Средна гора, като имуществото по прехраната на взводовете следваше да се натоварят на три коня. Проведох най-подробна организация на похода, като бях предвидил всичко необходимо за един планински поход в пресечена местност: от термофорните казанчета до последния черпак и с хранителни припаси за 15 дни. Но, за мое голямо съжаление, походът се отмени. В замяна това мое старание по организацията на похода се оцени качеството ми на ръководител, поради което бях повишен от длъжност „Заместник командир на полк" в длъжност „Командир на полк".

Редовно провеждахме и ръководихме занятията с полковете и с Щаба на дивизията в района на Троянския Балкан.

Предстоеше да се проведе занятие със звеното „Дивизия-полк" в района на Троянски проход, което следваше да се ръководи от Щаба на армията. Командирът на дивизията полковник Бъчваров, бивш партизанин от Севлиевския отряд, по професия учител, беше следвал една година Академията на Генералния щаб на Съветската армия и не познаваше тактиката на взвод, рота, батальон и полк. Редовно ни викаше в кабинета си - двамата генералщабни офицери: майор Петко Петков и аз майор Трайчо Мазаков, за да му преподаваме по тактика и по тактически задачи на гореизброените поделения. Всичко, което му преподавахме, той грижливо си записваше и оставаше до сред нощ да изучава материята, която сме му предали. Той не се срамуваше да се учи от подчинените си.

Когато получихме общата обстановка за заданието на Щаба на дивизията със звеното „Дивизия-полк" по нареждане на Командира

на дивизията, разработвахме в щаба различни варианти по настъпателния бой на стрелковата дивизия. Проведохме няколко варианти по картата и на местността. Около шест-варианта проиграхме. Смятахме, че всички предполагаеми командно-щабни учения сме решили и спокойно очаквахме да получим частната обстановка, изпратена от Щаба на 2 армия. Въпреки всички усилия по подготовката на предстоящото учение, командирът на дивизията, под формата на екскурзия в един неделен ден, нареди да доведем семействата си на разходка с камиони да Беклемето при Троянския проход, където обядвахме. След обяда ни извика офицерите, участващи в ученията, отново да проиграем най-близкият вариант (според нас) командно-щабното учение с щаба на дивизията. Проиграхме още веднъж ученията, след което заедно със семействата ни се прибрахме в с. Орешака.

След около една седмица получихме частната обстановка за ученията, което отговаряше на най-близкият вариант, проигран от нас на последната щабна тренировка.

В района на с. Горно Трапе в специално подготвен команден пункт (КП) на щаб дивизията, се проведоха докладите-справки под ръководството на Командира на 2. армия, на Началник щаба и съветника на армията генерал Бибиков. Докладваха: началника на разузнавателното отделение за „противника"; аз докладвах за местността, нашите сили и времето; командирите на родовете войски. Началник щаба на дивизията направи предложение по решението на задачата. Командирът на дивизията полковник Иван Бъчваров направи оценка на обстановката, като взе окончателното решение и даде разпорежданията си. След това щабът остана на КП с началник щаба, а аз с началника на разузнавателното отделение и с Командира на дивизията отидохме на наблюдателния пункт (НП) на дивизията. С нас бяха Командуващия 2. армия генерал Джуров, Началник щаба на армията полковник Христов и съветския съветник на 2. армия генерал Бибиков. В добре оборудваният НП на дивизията, бяхме подготвили на шпертплатови дъсчици схеми и карти на нанасяне на обстановката по динамиката на боя. Ръководството даваше по плана си в различни часове ходове по динамиката на боя. Колегата ми началника на разузнавателното отделение правеше бърза оценка на противника, а аз като началник на оперативното отделение правех оценка на местността, нашите сили и времето, давах предложения по решаването на поредните ходове, които безусловно се подкрепяха по телефона от Началник щаба на дивизията от КП. Командирът на дивизията вземаше окончателното решение и отдаваше съответните разпореждания. Наложи се още едно преместване на НП в направление на Троянския проход, както и още едно преместване на КП. Ученията се проведе много добре. Получихме похвали от ръководството на армията. Съветникът на 2. армия ге-

нерал Бибиков не дочака разбора на учението, в който бяхме поздравени с отлично проведеното командно-щабно учение. След около две седмици, командира на дивизията полковник. Иван Бъчваров бе извикан в МНО, като в последствие бе произведен в чин „Генерал майор" и назначен за Началник щаб на Българската народна армия.

След това дивизията продължи занятията си в лагера. За временен командир на дивизията бе назначен заместник командира на дивизията полковник Георги Мънгов. През м. октомври 1950 г. се прибрахме в щаба на дивизията в гр. Плевен.

Семейството ми през цялото време на летните занятия бе на квартира в с. Орешака, Троянско. Хазяин ми бе началника на пощата на Троянския манастир, на десния бряг на р. Черни Осъм. В неделните дни правихме излети в околностите на района на Махала Баба Стана, с. Гумощник, село Черни Осъм и др. Като се прибрахме в Плевен, получих хубава квартира от Военния комендант на град Плевен капитан Величко Нешков, сега военен писател. Отначало живеехме само в една стая, впоследствие получих още една стая. Квартирата ми бе в близост на казармата на 4. пехотен полк, с хазяи семейство Димитър Дилови, което се отнесе много добре с нас по време на службата ми и по време на дългогодишното ми затворничество.

Започнахме занятията за учебната 1950-1951 година. Провеждахме занятията както миналата година: с първата и втората група на щаба. Съставих план на занятията през новата учебна година.

Проведе се инспекторски преглед на дивизията, при който получихме оценка „добър". След това започнахме занятията с офицерите от първата и втората група на щаба. Лично аз ръководих втората група, а първата група се ръководеше от Началник щаба на дивизията. Всеки месец ходих на проверка в щабовете на полковете в Никопол и Плевен. През декември 1951 г. бях на проверка на мобилизационното отделение на полка, където се формираше второлинейната дивизия, в която имах мобилизационно назначение „Началник щаб на 60 стрелкова дивизия".

През 1951 година до м. април провеждахме занятията по плана. В началото на м. май 1951 г. заминахме на летни занятия в с. Орешака, Троянско в лагера на дивизията. Продължихме ръководството на занятията на полковете, както миналата година. В началото на м. юни 1951 г. заминахме за командно-щабно учение в района Струмското оперативно направление, което се ръководеше от Щаба на 2. армия. Установихме КП в с. Вълково, Сандански. Връчи ни се общата обстановка. Разузнахме местността и разработихме няколко варианта с щаба на дивизията. След като получихме частната обстановка, проведохме много добре занятието, като след докладите-справки се взе решението и се отдадоха разпорежданията. Успешно

се справихме с ходовете по динамиката на боя. След като завърши ученището, минах по край Мелник и си купих една дамаджана мелнишко вино. При завръщането ни бях назначен за началник на ешелона на дивизията и с влака се прибрах на гара Плевен. След това се завърнах в лагера на дивизията в с. Орешака, където продължихме летните занятия.

На 2 август дойде в щаба Министърът на отбраната генерал полковник Петър Панчевски, който изнесе доклад по случай годишнината от Бузлуджанския конгрес на партията. Същата вечер дойде в квартирата ми един офицер и ми поиска дамаджаната с мелнишкото вино, за да почерпят министъра, дадох му я и така не вкусих от прочутото мелнишко вино - изпиха го заедно с министъра и участвувалите в почерпката политически офицери, без да бъда поканен аз.

На края на м. август 1951 г. заминах със семейството си на почивка във Военно-почивната станция „Св. Константин" на Черно море. Заедно с нас почиваха и група офицери от Чехословакия. Жена ми и мен ни аташираха към тази група чешки офицери, заедно със семействата им. Отпуснаха им автобус на Военно-морските сили. Запознахме ги със забележителностите на град Варна. В разгара на почивката ни получих телеграма да се явя в Генералния щаб за участието ми в разиграване на фронтовата игра, която се проведе с Щаб на фронт и щабовете на армиите. Прекъснахме почивката си и заедно със семейството си, заминах в София. Отидох в Министерството на отбраната и започнахме проиграването на фронтовата операция. Бях назначен за помощник на посредника на 3. армия генерал Копчев. В продължение на 10 дни проиграхме операцията с Щаба на фронта под ръководството на Началника на Генералния щаб. След това се явихме в Щаба на 3. армия с командващ генерал Джуров, установен в гр. Харманли. Връчихме му директивата от ГЩ. Щабът на армията започна докладите-справки: на началника на разузнавателния отдел; на началника на оперативния отдел; на командирите на родовете войски; на началника на тила; на Началник щаба на армията с предложение по решението и окончателното решение и разпорежданията на Командващ 3. армия генерал Добри Джуров. След това връчихме ходовете по динамиката на операцията. Оперативното учение се проведе добре. Следваше да направим доклад по разбора на операцията. При оценката на играещите пишех, че щабът на армията се справил „добре" с решенията и разпорежданията, генерал Копчев ми казваше да пиша, че щабът на армията се справил „удовлетворително". Изобщо, последният понижаваше оценките на играещите длъжностни лица. Направи ми впечатление, че генерал Копчев се отнасяше отрицателно към генерал Джуров.

След завършване на фронтовата игра, се завърнах в лагера на дивизията в с. Орешака, Троянско. Там участвувах в ръководството на обучението на студентите. През м. септември 1951 г. се завърнахме в Плевен.

Проведе се инспекторски преглед на дивизията, при който дивизията получи оценка „Добър".

Започнахме занятията по изготвения план за учебната 1951-1952 година. Проведохме занятията както миналата учебна година. Ръководих втората група на щаба. Участвах в ръководството на занятията с първата група на щаба, тъй като изпълнявах и длъжността „Началник щаб на дивизията", понеже началник щаба подполковник Петков бе преместен за преподавател във Военно-политическата академия в София и аз го заместваx. Бях претрупан с работа, изпълнявайки две длъжности и като Началник на оперативното отделение и като Началник щаба на дивизията. При все това, се справях добре и с двете длъжности.

През м. декември 1951 г. се проведе мобилизация на второешалонната 60. стрелкова дивизия в гр. Никопол. На 10.12.1951 г. отидох в Никопол, където се запознах с мобилизационната готовност на дивизията. На 15.12. с. г. изпратихме повиквателни до всички запасни чинове от 60. дивизия, които де се явят на обучение в районите, както следва: за стрелковите полкове в с. Въбел, с. Муселиево, гр. Никопол, за щаба в гр. Никопол, за артилерийските полкове в гр. Севлиево. Преди това бяхме подготвили квартири за войниците и обори за конете. Устроихме помещения за бани на личния състав на полковете. Наредено ни бе да мобилизираме дивизията, да проведем учения, след което да построим дивизията в района на с. Черквица, Никополско и да демобилизираме дивизията, с оглед всеки войник да се прибере за Новата 1952 година в дома си. За Командир на дивизията бе назначен полковник Георги Мънгов; за заместник командир по политическата част майор Дамян Георгиев; за Началник щаб на дивизията аз - майор Трайчо Мазаков. На 20.12. с. г. почти всички запасни чинове бяха пристигнали в определените райони. Веднага същите си съблякоха цивилните дрехи, изкъпаха се в предварително подготвените бани и се облякоха във военните униформи. По предварително изготвен план проведохме определените учебни занятия за три дни. След това се нареди да се построим в района на с. Черквица с цялата дивизия, имаше само едно шосе до сборния пункт на дивизията - една голяма поляна пред селото. Изработих график за преминаване на дивизията по това шосе, като определих в колко часа да преминат главите на колоните на полковете и поделенията през кръстопътя за с. Черквица, с оглед да не стане задръстване на колоните.

Графикът се изпълни точно по определените разчети и часове и дивизията се построи точно в определения час на сборния пункт. Министърът на отбраната генерал полковник Петър Панчевски направи преглед на частите и поздрави личния състав. След това по графика частите и поделенията се прибраха в определените им мобилизационни райони. Проведе се съвещание с щаба и тила на дивизията под мое ръководство, в присъствие на представители от министерството. Направихме проверка на частите на дивизията и техните щабове. Към 23.12.1951 година демобилизирахме дивизията и всички запасни офицери, сержанти и войници се завърнаха по домовете си за Новата 1952 година. Останаха само тиловите служби и главния счетоводител о. з. капитан Георги Харалампиев Георгиев, мой съвипускник, да уредят финансово мобилизацията и демобилизацията на дивизията.

За отличното и точно провеждане на мобилизацията на дивизията, за организиционната и учебна дейност на щаба на дивизията и щабовете на полковете, се получи в Щаба на 15. стрелкова дивизия в Плевен министерска заповед, в която се изказваше благодарност на командира на дивизията полковник Георги Мънгов, на зам. командира по политическата част майор Дамян Георгиев и на Началник щаба на дивизията майор Трайчо Мазаков.

Завърнах се в щаба на дивизията в Плевен и продължих изпълнението на занятията в щаба на дивизията. Ръководих занятията на втората група на щаба. Участвувах в групата на командира на дивизията, като изготвих заданията по изработения от мен план. Бях Началник щаб на ръководството на занятията с групата на командира на дивизията. По плана се предвиждаше командно-щабно учение със звеното „Дивизия - полк" през зимния период. За тази цел изработих тактически замисъл и методическа разработка на ученето, което да се проведе в района на с. Гумощник (Троянско), с оглед да не се провежда при големи студове, определих то да се проведе от 25 до 26 март 1952 година. Разработих всички ходове по динамиката на боя на дивизията по настъпателния бой.

В началото на м. март 1952 г., дойде в щаба на дивизията майор Иван Гергов, току-що завършил Военната академия „Г. С. Раковски" и ми се представи в щаба. В това време отсъствуваше командира на дивизията полковник Мънгов и аз го заместваx. Питах го, като предполагах, че е получил назначение на длъжност „Началник на оперативно отделение", той ми отговори за подобно назначение . Аз му казах да си потърси квартира и че докато си дойде командира е свободен. След около два дни, бях извикан от завърналия се командир на дивизията в кабинета. му, който ми представи новия Началник щаб на дивизията майор Иван Гергов, а аз си оставах да изпълнявам длъжността си. Майор Гергов миналата 1951 г. бе дошъл като старши лей-

тенант в нашия щаб на стаж при мен и аз го запознах и обучавах в службата на щаба. Тази година прескочил един чин и го произвели майор, завършил Академията, се яви при мен като мой началник. Тъй като е бил ятак на партизаните, без да е преминал както всички генералщабни офицери длъжностите: началник на разузнавателното отделение и оперативното отделение, та след това да заеме длъжността началник щаб на дивизията. Той нямаше никакъв опит, та аз трябваше да го въвеждам в работата на щаба. Отначало се държеше внимателно с мен, като докладвах преписките, той ме караше да седна, в последствие обаче се държеше надменно.

Към средата на м. март заедно с командира на дивизията отидохме в района на с. Гумощник, Троянско да разузнаем подготвеното от мен командно-щабно учение. След това ученията се проведе в определения срок на избрания от нас район. Ученията се проведе под ръководството на Командира и от мен като началник щаб на ръководството. Началник щаб играеше майор Гергов. Имаше представител от Щаба на 2. армия. Връчихме на щаба на дивизията частната обстановка. Проведоха се докладите-справки, вземане на решение и отдаване на разпорежданията. Връчихме ходовете по динамиката на боя. На разбора Началник щаба на армията оцени ученията добре, но се изказа, че началник щаба няма опит и се справя удовлетворително. След завършването на ученията в училището, където бяхме настанени, чух от съседната стая майор Гергов да говори против мен на командира на артилерията в дивизията подполковник Арнаудов, че не съм му казал нищо за решението и разпорежданията на ръководството и за това се изложил, като каза за мен, че „ще ми види сметката", а за Началник щаба на армията полковник Димитър Христов каза, че ще го уволнят и след това, като си сложи бяла шапка „щял да прилича на касапин". Ученията бе предвидено да се проведе при добро време - края на зимата, а се оказа, че валя силен сняг и чак като завърши ученията, огря слънце и времето се подобри значително. След това се завърнахме в Плевен и продължихме занятията по плана.

В началото на м. май 1952 г. заминахме на лагера на дивизията в с. Орешака, Троянско. Към края на май, заминахме в района на с. Присяка, Ловешко, където проведохме под командването на 2. армия командно-щабно учение със звеното „Дивизия - полк". Получихме общата обстановка и заминахме в района на ученията, като устроихме КП на дивизията в околностите на с. Присяка на палатки. Проиграхме вариант на предполаемия от нас участък.

Лично аз разузнах с кон района на занятията и късно вечерта се завърнах с подробни данни за местността. На другия ден вечерта получихме частната обстановка. Започнаха докладите-справки и се взе окончателното решение, отдадоха се разпорежданията от ко-

мандира на дивизията. На сутринта започна настъплението на дивизията, съобразно дадените разпореждания. Започна динамиката на боя при пороен дъжд, намокрихме се до кости. Аз бях с командира на дивизията на НП, а в КП на щаба остана началник щаба майор Гергов. При връчването на ходовете от ръководството на армията, докладвах заедно с началника на разузнавателното отделение майор Стругаров оценката на противника от последния, а аз оцених нашите сили, местността и времето. Командирът поиска от началник щаба майор Гергов предложение по решението, а той не винаги даваше правилни предложения по решението, което аз в качеството на началник на оперативното отделение коригирах. Проведе се разбор на ученията. Представителят на армията от името на ръководството оцени работата на щаба на дивизията и щабовете на полковете като добра. Получих похвала за моята дейност като началник на оперативното отделение на щаба. За дейността на началник щаба на дивизията същият се произнесе, че няма достатъчно опит като началник щаб и че трябва да се усъвършенствува, за да постигне успехи в ръководството на щаба на дивизията. След това се завърнахме в лагера на дивизията в с. Орешака, Ловешко.

От командира на пехотния полк в Плевен научих, че дивизията ще се завърне преждевременно в Плевен, което в последствие се потвърди.

По това време командирът на същия полк ми каза, че го разпитвали за мен от специална служба (държавна сигурност) и че са се произнесли отрицателно за службата ми в 51. пех. Вардарски полк в Скопие, за периода от 1941-1944 година. Той им отговорил, че нищо не знае по въпроса. Дивизията се прибра в гарнизоните си.

В началото на м. септември 1952 г. се проведе инспекторски преглед на дивизията от Щаба на 2. армия, начело с командуващия армията генерал Врачев. Участвах в решаването на тактически задачи в щаба. Представих се добре на занятията. Един ден, когато командващия армията генерал Врачев бе заминал за гр. Никопол на инспекторски преглед на 43. пех. полк, дойде при мен майор Атанасов

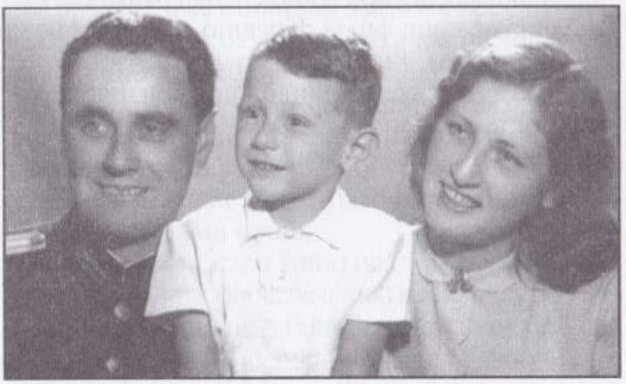

Майор Трайчо Г. Мазаков със семейството си, два месеца преди арестуването му, м. 07.1952 г.

от щаба на армията и ми каза да се явя на генерала, като го чакам при завръщането му от Никопол. Чаках го до късно през нощта и с пристигането му се представих пред военния клуб в Плевен, той нищо не ми каза, но ме изгледа неприязнено - след което веднага ме освободи.

По случай успешно завършилият инспекторски преглед от щаба на дивизията се пусна списък на офицерите от щаба, в който срещу подпис се съобщаваше да участвуват на вечерята в ресторанта край парка „Кайлъка", моето име не фигурираше в списъка, това обстоятелство ме обезпокои много. Не бях поканен да присъствувам на тази вечеря, като че ли аз не съм офицер от щаба и то един от ръководните длъжности, втори по значение след началник щаба. На 20 септември 1952 г., когато си получавах заплатата, майор Гергов ме попита: „Как си Мазаков?". Аз му отговорих, че съм добре и че съм доволен от заплатата си.

Спомням си, че при отиването ми на гарата, карайки велосипед, бързах да не закъснея за влака на гарата, където ме чакаше командира на дивизията полковник Георги Мънгов, едно лице ми викаше да спра, за да ми каже нещо, но аз не се спрях, защото бързах да не изпусна влака, за което много съжалявам. Можех да говоря с него, защото влакът имаше закъснение. Когато като началник на ешелон на влакова композиция, превозваща имуществото на щаба на дивизията след завършването на ученето по Струмското направление, минавайки през централната гара на Плевен, едно лице ме извика да отида при него, обаче в този момент влакът потегли за гара Плевен-запад и аз не можах да сляза от влака, за да говоря с него. Напоследък дълго време не получавах писма от тъста ми, който ми казваше по телефона, че ми е писал. На 22.09.1952 г. вечерта, заедно със съпругата ми купихме хляб, който оставихме в ресторанта на „Балкантурист" при готвача бай Михал, след което отидохме на кино да гледаме един филм. Когато седнахме на столовете с обозначение номерата им, видяхме около нас, зад мен и пред нас офицери от специална служба при щаба на дивизията (държавна сигурност), седнали и те да гледат филма. Всичко това не ми направи впечатление. Завърши филма, взех си хляба от ресторанта и се прибрахме у дома.

IX. ЗАДЪРЖАНЕТО МИ, ПОДСЛЕДСТВЕН И ОСЪЖДАНЕТО МИ „НА СМЪРТ„

На 23.09.1952 г. в 2,45 часа сутринта силно се почука на вратата на хазяите, те ми казаха, че един офицер ме търси. Хазяите му казали да влезе в двора на къщата и там да чука. Събудихме се. Отворих вратата на офицер от секретната служба на щаба - началника на „секретната служба" на който не си спомням името. Той ми каза, че ме викат в щаба да дешифрирам, една току-що получена шифрограма. В момента изпълнявах длъжностите „Командир на дивизията" и „Началник щаб на дивизията". Това повикване не ми направи никакво впечатление, тъй като естествено бе да дешифрирам шифрограмата, защото командирът отсъстваше. Питах офицера дали е нещо подобно с мобилизацията на първоешелонната дивизия, както стана с второлинейната 60. стрелкова дивизия, мобилизирана през декември 1951 г. в Никопол, той ми отговори: „нещо такова". Веднага се облякох, лъснах си ботушите, излязох от къщи и се насочих към щаба на дивизията, намираща се на главната улица на Плевен срещу старата поща. Вървейки по бул. „Толбухин", си мислих за съдържанието на написаната от мен инструкция в случай на мобилизация и във връзка с това, какво да предприема за извикване на офицерите от щаба. Зад мен се чуваха стъпки на двама души, но аз задълбочен в мислите си, не се обърнах да видя кой върви подир мен в тази нощ. Когато наближих моста на р. Тученица при електроцентралата, се опитах да завия на дясно, за да се насоча по главната улица в посока на щаба, заобиколиха ме двама офицери от специална служба на Щаба и ми извикаха: „Горе ръцете, дай си оръжието!" Аз им отговорих, че нямам оръжие и ги попитах защо ме арестуват, на което те ми отговориха: „Ти си знаеш". Наредиха ми да завия на ляво и ме заведоха в една къща. Въведоха ме в една канцелария, където ме чакаха: заместник командира на дивизията по политическата част (ЗКПЧ), началника на специална служба майор Хинков и военния следовател капитан Марин Лантовски. Един лейтенант ме извика в съседната стая и ми свали пагоните и така без пагони се явих при чакащите ме трима души.

На протеста ми защо ме арестуват, след като не съм виновен в нищо, ЗКПЧ майор Дамян Георгиев ми отговори, че и той като бил арестуван от фашистката полиция, казвал, че не е виновен, а всъщност бил извършил провинения против монархофашистката власт, започна да ме разпитва военния следовател капитан Марин Лантовски.

Обърна се към мен с „Другарю Мазаков", като ми каза, че вече не съм майор и че е дошла шифрограма от МНО, с която ме уволня-

вам „За противонародна дейност“. (Което всъщност не е вярно, защото при разглеждане на делото ми, заповедта е получена в щаба три дни преди задържането ми, а именно - министерска заповед МЗ № УК-641 от 17.09.1952 г. /Приложение №I/) Следователят ме разпита за службата ми в Скопие в 51. пех. Вардарски полк. Отговорих му как е протекла службата ми там. Той наблегна да говоря за участието на полка в акции срещу партизаните на Тито. Описах му действията на ротата ми в състава на дружината и полка, под заповедите, контрола и ръководството на командирите ми (описани на стр. 39), когато рóтата ми бе изпратена в неподвижно охранение в района на с. Българене, село Сушево, където на кота 720 се настанихме в землянки до 30.04.1944 г. В манастира „Прохор Пчински“, му казах, не е имало никакви престъпления, а само сме се подсушили от поройния дъжд и сме пренощували там на 30.04. срещу 01.05.1944 г. Уточних, че съм бил на гарнизон в гр. Куманово, палежи в с. Жегляне, Кумановско не е имало. На 05.09.1944 г. сме се върнали в Скопие в полка. По-горе описах, че по заповед на Правителството сме се отеглили в старите предели на България. След това бях вкаран в една килия в мазето на къщата. Часовият, който ме пазеше ме попита защо съм задържан, след като съм ги учил на добро. Казах му, че не зная защо. Дадоха ми лютива войнишка чорба, аз не сръбнах от нея, защото имам язва. Тогава войникът ми купи нещо за закуска. Дадох му ключовете от къщи и го помолих да каже на жена ми, че съм арестуван. Той е изпълнил това мое поръчение без знанието на специалната служба. След това, следователят ме извика и ми нареди да дам показанията, които той изслуша през нощта, писмено. След това с кола под охрана ме заведоха в плевенския затвор, където ме настаниха в килия №2 - единочка, на циментовия под, така както бях по лятна куртка при счупени прозорци. Вечерта на 23.09.1952 г. бе студено и ветровито време. Донесоха ми една единствена дъска, на която трябваше да нощувам на цимента, без никакви завивки. Разбира се, на тази дъска и в резултат на преживяното от мен задържане и разпит, уволнението ми „За противонародна дейност“, каквато не съм извършвал и която не бе доказана с нищо, аз не можах да мигна, а камо ли да заспя. Недоумявах защо съм задържан, защото след разпита на военния следовател, се разбра, че съм невинен. В тези злощастни за мен часове, обмислях какво съм направил, за да ме репресират по този начин. Донякъде си обясних всички симптоми, предшествуващи ареста ми. Когато бях свободен, не можех да преценя, че съм бил следен, защото съм бил с чиста съвест и не допусках, че може да се има недоверие и подозрение към мен. Тогава си обясних желанието на двамата души, които са искали да ми кажат нещо, когато отивах на гарата с велосипеда и когато минавах от централната гара на Плевен към гара Плевен-запад. Аз

нямах възможност да ги изслушам. Спомних си, когато бяхме на разузнаване за предстоящото учение на щаба на дивизията заедно с и. д. командира на дивизията полковник Мънгов в района на село Горно Трапе в Троянския Балкан, дойде при нас на върха южно от селото горския милиционер и поиска да се легитимираме и ние - старшите офицери в униформа на майор и полковник. Обясних си също присъствието на офицерите от специална служба (ДС) около мен и жена ми в киното в навечерието на задържането ми, гледайки един филм. Мислих си как съм уволнен „За противодържавна дейност" предварително, преди да съм бил под следствие и съд, преди да е доказана тази несъществуваща „противонародна дейност".

Аз произлизам от патриотично и революционно семейство, самият аз съм патриот и съм се борил за българщината в Македония и не съм искал да се уча в сръбско училище, както описах по-горе, завърших прогимназия, гимназия, една година право, Военното училище и Военната академия „Г. С. Раковски"... Аз да бъда обвинен против България и против целокупния български народ!

Всичко това и до ден днешен не мога да го проумея, макар че понастоящем съм напълно оправдан от Военната колегия при Върховния съд и съм повишен от Министерството на отбраната и от Началника на Генералния щаб от майор в звание „Полковник".

След около една седмица ми донесоха едно одеало, изпратено от жена ми, с което се завивах след като студувах преди това, с малка разлика, защото продължавах да лежа на дъската при счупени стъкла на прозорците. От време на време минаваха хора, които отваряха и затваряха шпионката, вероятно да ме видят кой съм. След около 5-6 дни откъм баира северно от затвора по пътеката пред кулата с часовият, чух гласът на жена ми да вика „Веско" - името на тригодишния ми син, погледнах през прозореца, който бе високо над мен и видях жена ми през прозореца, да се движи, пуснала напред детето ни, това бе сигнал, че те са живи и здрави. Чух гласа на часовия от кулата да се заканва на жена ми, че ще стреля по нея, като й казваше, че е забранено да се минава по пътеката край затвора и че не трябва да вика. Стана ми много мъчно до какво положение съм стигнал, та жена ми да бъде заплашвана с разстрел, понеже просто е искала да ми вдъхне кураж, като видя нея и детето си, тъй като не се разрешавало свиждане, докато съм бил следствен. Не е както сега - дори и след арестуването се разрешава адвокат, а аз видях защитник едва след 7 месечното следствие при осъждането ми. След около нови две седмици получих вълнени чорапи и зимна куртка с опис на вещите от жена ми. От един надзирател разбрах, че следствието ми се приключва и че скоро ще бъда освободен, тъй като не е било доказано, че съм извършил някакво престъпление и следственото ми дело с постановление ще бъде прекратено. Това съобщение ми

вдъхна голям кураж и надежда. За жалост обаче, това не се сбъдна!

На 25 октомври 1952 г. сутринта влязоха при мен началника на затвора и един старши лейтенант, който се представи - Костадин Николов, следовател при Държавна сигурност при 2. армия, в следствения отдел в Пловдив. Веднага ми се нареди да се съблека гол. Претърсиха дрехите ми, други вещи нямах и най-грубо ми се нареди да се облека и да тръгна след следователя. Към мен се присъединиха двама сержанти, въоръжени с автомати. Излязох от затвора, качиха ме на една кола и ме отведоха до гарата. Затвориха ме в едно купе и отпътувахме към Горна Оряховица. През време на пътуването ми, заедно с охраната пътуваше с мен и следователя старши лейтенант Николов, който през време на цялото пътуване ме разпитваше и казваше : „Следственото дело на Военния следовател капитан Марин Лантовски е в архивата. Виновен, невинен, ние ще те осъдим! Ти знаеш ли къде се намираш?“. Отговорих му, че не зная. Той ми каза: „Намираш се в Държавна сигурност, от тук не се излиза“. От него разбрах, че за такива като мен няма прекратяване на делото, а осъждане. „От теб зависи на колко години ще те осъдим, трябва всичко да си признаеш“. Казах му, че нищо престъпно не съм извършил, за да ме осъдите. Той ми отговори, че до като си призная, ще бъда осъден от 1 до 20 години затвор, зависи от поведението ми. Продължавах да му повтарям, че съм невинен. Пристигнахме в Пловдив и бях заведен в ареста на следствения отдел на 2. армия, близо до паметника на Гюро Михайлов и до католическата църква, чувах камбаната й. Въведоха ме в мазето на следствения отдел в килия с пукната водопроводна тръба, от която течеше вода, при пълна влага, близо до тоалетната, от която се разнасяше зловоние. Нямах никакви завивки, бях само с дрехите си на гърба. През нощта, на всеки кръгъл час един ефрейтор на име Мартин, чукаше на вратата на килията, извикваше ме по име и аз бях длъжен да му отговарям „аз“. Това продължи през цялото ми следствие в Пловдив. Тъй като бях на длъжност „Командир на полк“, следваше да ми се води следствие от следовател равен или по-старши от мен по длъжност и чин, а не някакъв старши лейтенант, който нямаше и средно образование, не следвал и не завършил право.

Започна новото следствие на следователя старши лейтенант Костадин Николов. Той ме разпитва повече от 50 пъти предимно през нощта. Нареди ми да пиша за целия ми род: за баща ми, за чичовците ми, за вуйчо ми и за себе си. След това писах за службата ми 51. пех. Вардарски полк. Писах същото, което бях писал в показанията си при военния следовател в Плевен - юриста капитан Марин Лантовски. Николов ми каза, че лъжа, че съм убивал и палил. Обвини ме, че в манастира „Прохор Пчински“ съм участвал в убийство. Както писах по-горе, престъпление не е имало. В

края на м. декември и в началото на м. януари съм бил на погребението на племенника ми - детето, убито през бомбардировката на София на 20.12.1943 г. Възразих му и исках да посоча свидетели да докажат моята невинност, на което той ми отговори, че свидетелите, които посочвам били фашисти и не разрешава да ги призова. Като му се противопоставях, той извикваше по-горните си началници, които също ме заставяха да лъжепризная, в противен случай ме заплашваха със смърт.

Един лейтенант ме караше да лъжепризная, че съм се изказвал вражески, с цел да съборя народната власт. Един следовател завършил академията на НКВД ме разпитваше за наследството получено от мен от покойния ми чичо в Мадагаскар. Запита ме, когато съм отивал във Френското посолство да дам пълномощно на посочения от чичо ми в завещанието адвокат, който да управлява наследените от мен и брат ми имоти, каква шпионска дейност съм извършил там. Аз му отговорих, че съм отишъл като частно лице да дам пълномощното на адвоката. Разпита ме три пъти, след което изчезна.

Считам, че истинската причина за задържането ми и за осъждането ми бяха родителите ми, братята ми и сестра ми, живущи в гр. Крива Паланка, тогава Югославия, сега Македония, имотите на баща ми там и наследството, получено от чичо ми Петър Мазаков в Мадагаскар. И понеже за това не можех да бъда съден, измислиха „престъпления" като царски офицер, като взеха превантивни мерки да бъда отстранен, като генералщабен офицер в армията, да бъда ликвидиран, за да не извърша „шпионаж" и да избягам, да не изнеса „военна тайна на запад", което е абсолютно абсурдно, имайки предвид моя патриотизъм и преданост към българщината и към България.

След това продължи разпита си следователя Николов. По едно време дойде бръснар да ме обръсне. След това ме изведоха при следователя. В канцеларията му видях съпругата си Олга. Като я видях, казах й, че не съм извършил никакви престъпления и че Николов ме обвинява като престъпник. Тогава следователя Николов ме изгони и не ми позволи никакво свиждане. Същата вечер ми каза, че извикал жена ми като свидетел. Казах му, че тя не може да ми бъде свидетел, защото ми е съпруга. Той ми отговори, че при тях могат да извикат и баща ми, и майка ми, и братята ми за свидетели. Същият ми каза, че дал на жена ми от моите 200 лв. (взети от мен при задържането ми) 100 лв., тъй като тя се оплакала, че нямала пари да си купи билет за влака за София. Понеже й хонорувал 100 лв. свидетелски пари, ме попита дали тези „свидетелски пари" да ги прибави към моите останали 100 лв. или да ги прати на жена ми, аз му отговорих да й изпрати всичките пари и останалите мои и „свидетелските", като пак му възразих, че жена ми не може да ми бъде свидетелка. Тогава той ми каза, че жена ми се е отказала от мен и че

ще ме остави, тъй като съм „Народен враг“ и че за това давали разводи. Когато приключи следствието, бяха ми върнати само 100 лв. от моите 200 лева, оставени на съхранение при него, преди започване на следствието ми. В последствие, когато бях на кариерите при с. Огняново, Пазарджишко, при едно свободно свиждане разбрах от жена си, че следователят Костадин Николов откраднал от моите сиромашки пари 100 лв., които тогава не бяха малко пари - една тогавашна моя заплата преди арестуването ми. Оказа се, че съпругата ми не е взимала от него никакви 100 лв. и че не се е оплаквала, че няма пари за влака до София, както и че не е викана като свидетелка и не получавала никакви „свидетелски пари“. След като ме вдигнаха от Плевенския затвор, след следствието ми при Военния следовател в Плевен капитан Марин Лантовски, тя ме е търсила дълго време и след дълги мъчнотии ме открила в Следствения отдел на 2. армия в Пловдив. Никога не е помислила да ме напуска, напротив, беше взела трима адвокати да ме защитават. По време на престоя ми в затворите повече от 10 години се грижила за мен и детето ни, като винаги ми е изпращала полагаемите ми се колети, писма, пари, идвала е редовно на свижданията, които ми се разрешаваха - на три месеци по едно свиждане.

Преди да приключи следствието следователят Николов ме застави да пиша как е провеждал следствието военния следовател Лантовски, като го порицаваше, че искал да прекрати следствието ми, издавайки постановление за прекратяването му, въпреки че първият ми следовател бе убеден, че не съм извършвал никакви престъпления. Той просто нямаше доказателства за моята виновност и беше юрист, за разлика от Николов, който стриктно изпълняваше нарежданията на началниците си и партията - невинен да бъда осъден с психическо и физическо насилие; подработване на свидетелите със заплахи и внушения да дадат показания за извършени от мен нечувани престъпления, принудиха ме да се самообвиня и да се самооклеветя, за да получа най-тежкото наказание. Аз не исках да подпиша протоколите за разпит, защото ме обвиняваха, че съм извършил „най-тежки престъпления“.

Най-после след дълги заплащания и интервенции от страна на началниците и на самия Николов, отчасти лъжепризнах, че под контрола и ръководството на командирите си на дружината, на полка, на дивизията и армията при сражение с титовите партизани съм изпълнявал заповедите им. Съгласно приложения № II, III, IV на свидетелите: Стоичко Ризов, майор Казанджиев и коменданта на 3. народоосвободителна бригада генерал Тихомир Милошевски от титовите партизани, се доказва, че не съм извършил никакви престъпления в Пчинския манастир и с. Жегляне (не е имало палежи в Кумановско. Този документ е изваден лично от жена ми в Скопие, от генерала-председател на борците на НОВ на СР Македония.)

Като приключи следствието, Николов ме застави да подпиша протокол за привличане в качеството ми на обвиняем, в който протокол като мото бе записан лозунгът ми под моя лик в списание „Юнкерска родна стреха" - „Свободна Македония във Велика България е моя идеал", обвинявайки ме във „великобългарски шовинизъм". Бях заставен да лъжепризная, че съм извършил престъпления по чл. 247 (стар), чл. 383 (стар) и по чл. 50 от ВНЗ. Аз поисках да посоча нови свидетели, което не ми се разреши, защото били „фашисти". След дълги репресии и заплахи подписах протокола.

Тогава Николов се изказа: „Е, потъпкахме ли конституцията?" При този акт на подписване и през цялото ми следствие за привличане в качеството ми на обвиняем, следва да присъства адвокат, но тогава не се позволяваше присъствието му. Ако това можеше да стане, нямаше да стигна до съд, защото понастоящем и при следствието присъства адвокат.

След това ме закараха в Пловдивския затвор, където според следователя щял съм да бъда под контрола на прокурора от Прокуратура 7 - подполковник Пенчев. Подписах протокол, че следователят ми връща снимките, иззети при обиска в къщи в присъствието на жена ми, но снимките не ми даде, а ги затвори в касата си, за да съди и колегите ми офицери, с които съм се снимал.

И така, аз бях принуден да подпиша протокол за привличането ми в качеството ми на обвиняем в неизвършени от мен „престъпления", като заявя, че не желая да посоча нови свидетели, които да докажат моята невинност, с което се наруши конституцията на НРБ, както самият следовател Николов заяви, въпреки че желаех да посоча 10 нови свидетели.

На 31.12.1952 г. бях заведен в Пловдивския затвор. Въведоха ме в една килия от турско време с огромен катинар на вратата. Не ми разрешаваха да пиша на жена си за новото си местонахождение. Обноските на надзирателите бяха груби. Храната беше много лоша, а аз страдах от язва в дванадесетопръстника и не можех да ям тази храна. Както по време на следствието ми, така и в затвора буквално гладувах.

Тъй като следователят Николов ми каза, че вече не съм под негово ръководство, а под ръководството на прокурора от Прокуратура 7 - подполковник Пенчев (когото познавах и на когото преподавах тактика, в честността на който вярвах), подадох до него, молба - жалба-оплакване срещу незаконните действия на следователя Николов, като накратко обясних, че не съм извършил престъпленията, в които съм обвинен, че съм действал под заповедите и ръководството на дружинния и полковия командири. Оплаках му се, че не ми се разрешават да посоча нови свидетели, които да докажат моята невинност и

че ме е заставил да подпиша протокола и че е казал, че „е потъпкал конституцията“ с моя подпис. След около 10-15 дни, за моя голяма изненада, дойде при мен надзирателят, който ме заведе при същия следовател Николов, срещу когото се оплаках в жалбата до прокурора подполковник Пенчев. Следователят Николов ми каза, че съм го търсил, отговорих му, че не него желая да видя, а подполковник Пенчев, на когото се оплаквам от неговите незаконни действия като следовател. Той ми отговори, че е все едно дали ще се яви Пенчев или той. Аз му казах, че няма какво да говоря с него и че протестирам срещу неговите своеволия. Така, моето оплакване „остана глас в пустиня“ и осъзнах, че Николов и Пенчев са „от един дол дренки“. Това научих от поведението на Пенчев, когато той отиде в Прокуратурата на Въоръжените сили, въпреки многократните ми молби за ревизия на делото ми, той упорито отказваше да му даде ход.

В килията дойде при мен войника Любен Пържов от с. Покровник, Благоевградско. Той уриниращe кръв. Същият ми каза, че следователят Николов го накарал да лъжепризнае, че е запалил казармата в Севлиево, която бе в района на нашата дивизия. Случило се, че Любен отивал в тоалетната, когато казармата била подпалена и на него приписали този пожар. Той бил заставен с побой да лъжепризнае.Той се упрекваше, че е отишъл до тоалетната, за да го уличат невинен в това престъпление. Оплака ми се, че уринирал кръв от побоищата нанесени от Николов. След това дойде при нас друг войник, на когото Николов приписал шпионаж, защото се срещнал с една югославянка, с която имал интимна връзка. Не ми позволяваха никакви завивки и храна от къщи.

Войниците, които бяха с мен, получаваха колети с храна, а аз само гледах и на поканата им да си взема храна от техните колети отказвах, за да не ги лишавам. През време на целия ми престой в Пловдивския затвор аз си гладувах, защото и оскъдната чорба не можех да ям - язвата не ми позволяваше да ям лютива храна.

На 2 март 1953 г. след седем месечно следствие ме вдигнаха от Пловдивския затвор и под конвой през етапните комендантства на жп гарите Стара Загора, Горна Оряховица научих от другите затворници, че Сталин е починал. Въпреки че пътят до Плевен е по-близко през София, мен нарочно ме проведоха през Горна Оряховица, за да не би да се добера до контакт с близките ми в София. Пристигнах в Плевенския затвор, където ми казаха, че ще ме съдят в Плевен. Настаниха ме в същата килия, в която бях отведен след арестуването ми през време на първото следствие, проведено от военния следовател капитан Марин Лантовски. След около една седмица, един надзирател ме изведе от килията и ме насочи към адвокатската стая. Питах надзирателя защо ме водят при адвокат, който аз не съм наел, на което той ми отговори, че жена ми определила

двама адвокати да ме защитават. Аз му казах, че жена ми ме е напуснала, както ми каза следователя в Пловдив, на което той ми отговори, че говоря глупости - напротив, жена ми през цялото следствие никога не се е отказвала от мен, а е тичала да ме спасява от голямото ми нещастие, сполетяло мен и семейството ми. В адвокатската стая ме чакаха двама адвокати: Димитър Грамчев от София, бивш военен прокурор, и от Плевен доктора по правото Александър Цветков. На двамата разказах всичко, за което съм обвинен от следователя Николов в Пловдив. Посочих им новите свидетели, които не ми бе разрешено да призова от следствието в Пловдив, около 10 души, които да докажат, че не съм извършвал никакви престъпления в Пчинския манастир и с. Жегляне и че съм бил по това време на погребението на племенника ми при бомбардировката на София на 20.12.1943 г., и че съм стоял в София до бомбардировката на 10 януари 1944 г., а след това съм ползувал 30 дневния си отпуск в родния ми град Крива Паланка, която тогава бе в пределите на България. В крайна сметка - за да докажат моята невинност, адвокатите си взеха бележки и си разпределиха работата по моята защита. Казаха ми, че ще ме съди Военната колегия при Върховния съд на НРБ. На въпроса защо ще ме съди най-високата съдебна инстанция - Върховния съд, ми отговориха, че по обвинението ми по нарушение на секретната служба съм извършил в качеството ми на длъжност „Командир на полк“ и на такава длъжност следва да ме съди Върховния съд, макар че за нарушение на секретната служба се предвижда дисциплинарно наказание. По другите членове от НЗ, за които съм подведен, съм бил на длъжност само „Командир на взвод“, временно изпълняващ „Командир на рота“ поради липса на офицери по-старши от мен. Затова трябваше да бъда съден от Окръжен военен съд, за да мога да обжалвам присъдата при Върховния съд - ето едно нарушение на процесуалното право, при това още в началото на процеса срещу мен.

Наказателното дело №122/1953 г. на Военната колегия при Върховния съд бе насрочено на 11 април 1953 г. - „Денят на политзатворника и концлагериста“, за да бъда осъден като „враг на народната власт“ и „Великобългарски шовинист“. По същия начин бе определен и денят на задържането ми - „Денят на Народната армия“ - 23 септември 1952 година.

ОСЪЖДАНЕТО МИ ОТ ВОЕННАТАТА КОЛЕГИЯ НА ВЪРХОВНИЯ СЪД НА НРБ

На 11 април 1953 година бях докаран пред Военния клуб на Плевенския гарнизон, конвоиран от двама сержанти, въоръжени с автомати, придружени от военния следовател на Държавна сигурност в Пловдив - старши лейтенант Костадин Николов. Пред военния клуб се появи моя хазяин Димитър Дилов от Плевен, който без страх помогна много на жена ми по време на осъждането ми. Като го видях му казах: „С открито чело отивам в съда, невинен съм!" Събраха се граждани и чуха моето изказване на висок глас. Придружаващият ме следовател Николов, ми забрани да говоря, като ми каза: „Ще театралничиш ли, ще видиш как ще те осъдим „На смърт". (Въпреки че той през време на следствието ми казваше, че ще ме осъдят на затвор от 1-20 години, в зависимост от поведението ми, т. е. от внушените ми с репресии от него лъжепризнания). Влязох в стола на Военния клуб, където се храних през време на офицерската ми служба в Щаба на дивизията като генералщабен офицер. Там, на една маса бяха насядали шест полковника, един подполковник и един майор, всички във военна униформа, начело с председателя на съда полковник Никола Таков и членове: полковник Стефан Йохнев, майор Милко Стефанов и военно-съдебни заседатели: полковник Васил Терзиев - Началник на Специалното управление на МНО - Държавна сигурност в МНО, полковник. Владимир Христов, полковник Атанас Семерджиев, полковник Александър Гетман, сега покойник. Военният прокурор беше Прокурора на Въоръжените сили подполковник Пеню Господинов. Адвокати ми бяха горепосочените Димитър Грамчев и д-р Александър Цветков от Плевен и Председателя на Съюза на адвокатите в София адвокат Кираджиев, който не се появи при мен преди съдебното заседание, дойде направо в съда и не бе запознат с делото ми.

Предстоеше ми да отговарям пред разширен по състав Военен трибунал за събития през 1944 г. като поручик и от 1952 г., като майор, уволнен за „противонародна дейност" (Прил. № I със заповед, издадена от генерал полковник Петър Панчевски, МЗ №УК-641/17.09.1952 г.). Бях изправен пред Военната колегия при Върховния съд на НРБ, обвинен в престъпления, уж извършени от мен, като „Великобългарски шовинист". Считам, че такъв разширен състав на Военната колегия при ВС, може да осъди един генерал или министър, а не мен, заемащ една съвсем незначителна длъжност, „Командир на взвод".

Председателят на съда извика с трите имена всичките свидетели, намиращи се в коридора, всеки от тях се обади, че е на лице. След

това всеки по отделно се явяваше при повикване от съда. На зададените им въпроси, почти никой не потвърди онова, което е писал по време на следствието, защото не помни какво са го заставили да пише. Само свидетелят Веселин Личев от с. Пелишат, Плевенско с противоречиви показания в следствието и в съда даде неверни и измислени показания, че уж аз съм участвал в разстрел в Пчинския манастир, като твърди, че това е станало през зимата: в края на м. декември 1943 г. или началото на м. януари 1944 г., като се доказало, че това злодеяние е било извършено от 2. дружина на полка с командир майор Константин Казанджиев. Аз никога не съм бил в подчинение на Казанджиев и не съм бил там по това време, а в София в едномесечен отпуск на погребението на моя 8 годишен племенник. /Прил. № II, III и IV/. Бях в манастира на 30 април срещу 1 май 1944 г., където нощувахме и никакво престъпление не е имало. По отношение на палежите в с. Жегляне, такива също не е имало /Прил. № IV/.

По отношение на нарушението на секретната служба се доказа, че не са намерени секретни документи при обиска на дома ми, в мое отсъствие и в присъствието на жена ми.

От посочените от мен нови 10 свидетели, явиха се само 5 души, въпреки че се обадиха при повикването им от председателя на съда. Неявилите се са били разпитани предварително от следователя Николов и като са казали, че ще говорят само истината, той ги е заплашил и отстранил от съда, за да не дадат показания, които биха ме оневинили.

По време на съдебното дирене, задавах въпроси на свидетелите за уточняване и за доказване на истината, но председателят на съда не ми позволяваше да правя това, а ми нареждаше да ги задавам чрез адвокатите, но последните, за да се докарат пред съда, не ги задаваха на свидетелите от мое име. Тогава аз през главите на адвокатите и съдиите, задавах въпросите направо на свидетелите и с това си навлякох неприязността на съдиите. Неявилите се, посочени от мен, свидетели: Костадин Джуров, Илия Петров, Ангел Станчев, Емануил Петров и Радко Хицов щяха да докажат, че не съм убивал и палил. Бях заставен да лъжепризная, че съм бил запалил една плевня в с. Жегляне, но в съда отрекох, защото е невярно. През цялото време на процеса ми адвокат Кираджиев, уж светило на адвокатите, не бе проучил делото ми, ме питаше постоянно за събитията, за които ме съдиха, нищо не бе прочел, само си е взел хонорара. Другите двама адвокати бяха проучили делото, но се страхуваха да ме защитават. Като видях това, започнах сам да се защитавам, което усложни още повече участта ми. Прокурорът, основавайки се на моите лъжепоказания; на показанията на Веселин Личев, които бяха, както казах по-горе, противоречиви и невярни по време, сезон, взаимно изключващи се, преплитащи се с други поделения от полка и други

населени места в които не съм присъствал; на изказали се други свидетели въз основа на мълва за убити и палежи, нарочно разпространявана от тогавашните власти, поиска за мен смъртна присъда. Адвокатите не ме защитиха както трябва, а се стремяха да искат милост от съда, особено това направи адвокат Кираджиев, който ме нарече „злодей", което название не употреби дори и прокурора. Той се задоволи с общи приказки да поиска от съда да привлече под отговорност моите по-горни началници. Нямаше нотка на защита от него и от другите адвокати.

Дадоха ми последна дума, в нея се изказах, че не съм извършил никакви престъпления и че не съм нарушил секретната служба и че намерените „секретни материали" в дома ми не представляват военна и държавна тайна. Категорично заявих, че не се признавам за виновен.

Съдът не се оттегли на съвещание, а веднага обяви смъртната ми присъда и обяви, че съм осъден „На смърт чрез разстрел" с лишаване от права и военна чест завинаги.

И така, бях осъден невинен с най-тежкото наказание, по предварително подготвен сценарий, само за 4 часа!

Още когато съм бил уволнен с МЗ УК-641/17.09.1952 г. на Министъра на отбраната „За противонародна дейност", аз съм бил предварително обречен на ликвидиране, което се извърши в събота при пороен дъжд на 11.04.1953 г. с издадената срещу мен смъртна присъда.

През цялото време на следствието не ми се разрешаваше защита на адвокат. Презумпцията е, че докато обвиняемият или подсъдимият не е още осъден, то той не се третира като виновен, а аз бях определен да бъда умъртвен, като преди осъждането ми бях облечен с най-мръсно затворническо облекло на раята, носено от най-нечистоплътния криминален престъпник, за да бъда унижен като бивш „офицер-престъпник".

По време на процеса бяха допуснати само жена ми и тригодишното ми дете. Позволиха да ми се донесе ядене, до което не се докоснах.

Прокурорът дал разрешение за свиждане със съпругата ми в Плевенския затвор на другия ден - неделя 12.04.1953 година. Бях въведен в същата килия №2 „за смъртни" в Плевенския затвор. Цялата нощ не мигнах и се уверих, че ще се простя с живота си. Същата нощ на 11 април 1953 г., дойдоха при мен следователя Костадин Николов и зам. началника на затвора Йорданов, които ми дадоха лист и молив да пиша кои шпиони познавам и да опиша тяхната дейност. Само по този начин щял съм да спася живота си. Аз им отговорих, че никакви шпиони не познавам и няма какво да пиша. Те ми отговориха, че в такъв случай ще умра и си отидоха. На другия ден ме

извикаха на свиждане с жена ми и детето ми. През цялото време на свиждането, между двете решетки, сновяха зам. началника на затвора Йорданов и следователя на ДС старши лейтенант Костадин Николов. Съпругата ми ме попита как съм и ме обнадежди, че ще бъда помилван. Чудеше се защо съм осъден с най-тежката смъртна присъда. Аз й казах, че ще бъда ликвидиран, защото през нощта Йорданов и Николов (които ми забраниха да казвам, че са ме карали да пиша за шпионите), са ми казали, че ако пиша за шпиони, които познавам, имало шанс да бъда помилван. Питах жена си: „Искаш ли да набедя някой невинен човек като шпионин, за да спася живота си?" На което тя ми отговори: „Не,Траяне!". Отговорих й: „Аз ще умра с открито чело и не искам никой да пострада от мои лъжепоказания. Ти знаеш, че никакви шпиони не познавам. Кажи на Веско, че татко му си отива с чест, невинен!". След всичко това, аз доброволно прекратих свиждането и се отправих към килията си. Напускайки свиждането, чух, че зад мен жена ми извика високо „Обичам те,Траяне!".

X. В ЗАТВОРИТЕ

1. В ПЛЕВЕНСКИЯ ЗАТВОР

Още същата вечер след свиждането ми, ме изведоха на двора и с електрожен ми сложиха на десния крак гривна на верига (пранга), тежаща около 70 кг. Като се движех, тя опасваше целия ми ръст от десния ми крак през дясното ми рамо и свършваше с халката до пояса ми. Със занитена верига на крака си спях, ако може изобщо да се каже така, на една единствена дъска на циментовия под на килията при отворен прозорец с нарочно счупени стъкла. Много често пред килията ми се минаваше, вдигаше се шпионката й и после шумно се пускаше - минаващите ме оглеждаха как се чувствам като „смъртен". Даваше ми се храна с по няколко зърна боб и малко хляб, но аз отказвах да ям. Често идваха при мен посред нощ да ме разпитват разни „възпитатели" и инспектори, а аз мислех, че идват да ме изведат „на разстрел". На 1 май 1953 г. дойдоха при мен да ми предложат бял хляб - франзела срещу заплащане по случай празника на труда, аз им отказах. Тогава главният надзирател ми каза: „Искаш да те помилваме ли?. Такива като тебе ние не помилваме, а ги даваме в курбан. Ще правиш сцени на свиждането с жена си, от тук няма да излезеш жив, ще отидеш на разстрел!"

След като се поокопитих малко, след около 20 дни, опитах се да се свържа със съседа от дясната килия по морза. Оказа се, че той може чрез чукане по стената да приема и предава по морзовата азбука. Казах му, че съм осъден на „смърт чрез разстрел". Той ми отговори, че не е страшно, имал един познат от Русенския затвор, осъден на смърт, но помилван. Веднъж, излизайки от килията и отивайки в тоалетната, изпуснах веригата на цимента и тя издрънча с много силен шум, така че подплаши цялата управа на затвора, начело с началника и надзирателите. Скараха ми се, но нищо не ми направиха. И какво ли всъщност можеха да ми причинят повече от смъртната присъда? Този инцидент се наблюдавал и от съседа ми по килия. Когато втори път му чуках по стената по морза, ни хвана надзирателя и съседът ми бе изведен от килията и вече не можех да разнообразявам ежедневието си на „смъртен". (В последствие, като ме преместиха в затвора „Белене", разбрах, че съседът ми по килия е бил Михаил Петков, който до скоро бе Посланик на Република България в Мадрид, Испания, като е разправял за мен - за нашето общуване по морза, за случката с издрънчаването на веригата на краля на Испания Хуан Карлос и на министър-председателя Фелипе Гонзалес). След около 10 дни, при мен дойде един полковник, запасан служебно, заедно с началника на затвора. Той ме разпита

стойно за какво съм осъден. Разказах му за всичко и настоях, че не съм извършил никакви престъпления. Той ме изслуша най-внимателно, като се отнесе учтиво с мен. Учуди се, че съм получил жестока присъда и си отиде. След около една седмица, получих запис от жена ми за 20 лв. Надзирателят ми каза, че щом получавам запис, сигурно ще бъда помилван. На 6 юни 1953 г. дойде при мен началника на затвора и ми каза: „ти май ще отървеш кожата". Аз го помолих да ми даде документ, че ми е отменена смъртната присъда, на което той ми каза: „Нямам документ, но щом ти казвам, имам данни за това". Той си отиде. Аз интуитивно му повярвах, не помня какво стана с мен. Не зная след колко време и никой не ми каза, като запитах надзирателя, но дойдох на себе си, паднал на циментовия под. В това време никой не е повдигнал шпионката на килията да ме види какво правя. Изпаднал съм в безсъзнание. Като се свестих, бях уверен, че ще остана жив и с тази мисъл започнах да вярвам в живота си. Преди този ден и час, бях се подготвил да умра. В такъв смисъл бях писал в една тетрадка със стенографски бележи някои мои мисли като смъртен и предсмъртно писмо до жена ми и сина ми. За съжаление при един обиск в последствие в затвора „Белене", ми взеха тетрадката и аз сега не мога да възстановя нищо от написаното и преживяното от мен като „смъртен". Тогава ми взеха и снимките на жена ми и детето ми, намиращи се в същата тетрадка.

След една седмица - на 13 юни 1953 г., отново дойде при мен началника на затвора, запасан служебно с колан и презрамка и официално ми съобщи, че съм помилван от Президиума на Народното събрание, като смъртната ми присъда се отменя и се заменя с „20 години лишаване от свобода, 23 години от права и лишаване от военна чест завинаги". Даде ми писмено новата присъда, на която се подписах. Началникът ми обясни, че на 6 юни държал в джоба си телеграма, изпратена от жена ми и адвокат Грамчев, в която ме уведомяват, че ми е отменена смъртната присъда, но не ми я дал, защото нямал официално съобщение за това, като ми каза, че ако ми я беше дал и в същото време бе дошло нареждане да бъда ликвидиран, какво би се получило. За него меродавното било официалният документ. След това ми даде телеграмата. Изведоха ме на двора на затвора, за да ми махнат веригата. Двама души се мъчеха да я махнат, но тя бе така здраво занитена с гривната на крака ми, че трябваше с електрожен да отсекат гривната, като ми нараниха крака. Още същата вечер ме извикаха в управлението на затвора, където в една канцелария ме чакаха двама инспектори от ДС. Казаха ми, че народната власт ми дарила живота и че сега от мен зависело колко време ще изтърпявам тази нова присъда. Запитаха ме за какво съм осъден. Отговорих най-подробно, като им казах, че съм

невинен. Те ми предложиха да отида на третия етаж на затвора, където са на общ режим и бивши офицери, осъдени за шпионаж и конспирации. Там ме посъветваха да не им разправям, че съм невинен, напротив - да им казвам, че съм извършил „престъпленията", за които съм осъден, да ги предразположа благоприятно към мен, за да говорят против властта и после да отида при тях и да им кажа какво съм чул от тях. Отговорих им, че по-добре да си стоя в килията, че не искам да отида да провокирам затворниците и да донеснча против тях. Тогава ме наругаха и ми казаха: „Да не би да мислиш, че ти вярваме, че си невинен, и че така се дава смъртна присъда за невинен, марш от тука!". Заведоха ме в килията и продължих да пребивавам в нея, без да ме пускат на каре в двора. Мина една седмица и в килията доведоха едно циганче около 18 годишно, което ми казаха, че било изпратено от заместник началника на затвора Йорданов да го уча и да го напътствувам. Оказа се, че това момче било извършило 560 кражби и две убийства. То ми се хвалеше с извършените от него престъпления като „геройски подвизи". В него нямаше никакво разкаяние, то беше закоравял криминален престъпник. Носеше в себе си джобно ножче и когато си поискаше, надзирателите му отваряха вратата и се движеше свободно в затвора. Опитах се да го поучавам, но безрезултатно. Получих колет от жена си, който ми се полагаше - по 4 кг. на три месеца, разтворих го и почерпих от колета циганчето, вечерта наближи време да спим. Аз дълго време не можах да спя. По едно време съм заспал, когато се събудих от шум, се оказа, че то ми е изяло остатъка от колета. Наругах го и вместо да ми се извини, то ме заплашваше, че ще ми види сметката, понеже съм бил „народен враг". Нищо чудно, както спя, да ме заколи с джобното си ножче. След около 10 дни въведоха в килията още един затворник, който също беше с отменена смъртна присъда за земеделска конспирация, осъденият беше от плевенско село. Наскоро новият съкилийник получи колет. Той ни почерпи от храната. Наговорихме се, да се правим на заспали. Късно през нощта момчето започна да яде от колета на съкилийника и ние го хванахме на местопрестъплението. Циганчето продължаваше да се движи, свободно из затвора и ние двамата подадохме оплакване от него, че ни краде. Освободихме се от него, то ни заплашваше живота с това джобно ножче. А може би нарочно бе въведено в килията при нас, с инструкция от заместник началника на затвора Йорданов да бъдем ликвидирани. Продължавах да пребивавам в килията, без право на разходка по карето. При отменяването на смъртната ми присъда бе указано, че за изпълнението на новата ми присъда ще се получат допълнителни разпореждания. Разбрах, че съм бил наказан за лошото ми държание в съда, когато през главата на адвокатите и председателя на съда, задавах въпроси на свидетелите, както и за откази

ми да доносничa за затворниците, когато инспекторите ми предложиха да ме изпратят на общ режим от третия етаж.

В края на август 1953 г., една вечер отново бях извикан от инспектор на ДС, който отново ми предложи да доносничa, на което аз категорично отказах в присъствието на началника на затвора един капитан, на когото името му не си спомням. На другият ден сутринта дойде надзирателя и ми нареди да събирам багажа и да изляза на двора. Преди да ми направят обиск, дойде при мен началника на затвора - капитана, и ме попита как съм, отговорих му, че имам язва в дванадесетопръстника и че не съм добре. Тогава той ме взе със себе си и ми набра живовляк от двора - отвара, от която да пия, защото много помагала на язвата. Направи ми впечатление, че той има добро човешко отношение към мен, може би се е възхитил от моето поведение на честен човек, на което беше свидетел при всички разпити, проведени от инспекорите и „възпитателите". Същият се държа много добре при съобщенията за отмяна на смъртната ми присъда. Изведоха и други затворници с багажа им. Напуснахме Плевенския затвор и под конвой ни закараха на гара Плевен. Натовариха ни в конски вагони и се отправихме към гара Левски. От там ни прехвърлиха във влака за станция Ореш и за Белене. На брега на Дунава ни качиха на пароми, преминахме реката и се отправихме към остров Персин, на 12 км от брега на ръкава на р. Дунав, и се установихме на втори обект на острова.

2. В ЗАТВОРА НА ОСТРОВ ПЕРСИН, КРАЙ БЕЛЕНЕ (БИВШИЯ ЛАГЕР „БЕЛЕНЕ“)

Бяхме настанени в бараки покрити с папур, където се разполо-жихме на нари, изработени от върбови клони. Причислиха ме към 23 бригада с бригадир бившият шампион по конни надбягвания рот-мистър Семов. По това време ликвидираха концлагера „Белене“ на остров Персин, който се обитаваше от въдворените концлагеристи. Почти всички лагеристи бяха освободени. До началото на. м. сеп-тември 1953 г. бяха останали само 7 души концлагеристи, от които 5 души бяха бивши министри: Рязков, Петко Стоянов, Стойчо Моша-нов, генерал Недев и генерал Вълков и двама народни представите-ли - Методи Янчулев и Маринов. От същата дата, всички останали лица, пребиваващи на острова бяха затворници, и остров Персин край Белене, Свищовско бе обявен за затвор. Нашата 23 бригада се числеше към 2. чета, която се намираше в задната част на втори обект с политически затворници. Четата се състоеше от затворници с най-тежки присъди. Режимът на затворниците се делеше на кате-гориите по три разряда. Аз се числях в първа категория, първи раз-ряд. Имах право на 3 месеца да получавам едно писмо, един колет и едно свиждане. Политическите затворници от първа категория от втори и трети разряд имаха права на писма, колет и свиждане съот-ветно по на два месеца и по на един месец. Те бяха настанени в райо-на на челната част на втори обект и бяха на по-лек режим и се числяха към 1. чета. Охрана от криминални затворници не ни допускаха да посещаваме отпред 1. чета, който наруши тази забрана, му се нана-сяше побой от охраната. Бяхме облечени във вехти милиционерски дрехи (бракувани). Работехме по цял ден - на дигата, като пренасях-ме пръст с тарги и с колички, правехме тухли от кал, сечахме къдра-ви, мъчно цепещи се върби за огрев, беряхме папур и памук на да-лечни разстояния. Нормите бяха тежки и който не ги изпълняваше, получаваше по 300 гр. хляб. Като отивахме на работа, трябваше да се държим плътно в колоната, защото ако някой изостане, можеше да бъде разстрелян. Веднъж на дърводобив на остров „Голяма бър-зина“, след като изпълнихме нормата, на сборния пункт при пре-рояването ни, построени по петорки, се оказа, че двама души зат-ворници отсъствуваха, вероятно заблудили се в гъсталака от върби-не са намерили сборния пункт на една единствена поляна на малкия остров. Не изминаха и 10 минути, наредиха ни да се качим на пар-мите и заминахме на втори обект на остров Персин. На другият ден научихме, че двамата затворници били убити „при опит за бягство“. Администрацията на затвора назначи комисия от затворници и от администрацията, заедно с лекаря-затворник, който „установи“, че

двамата затворници са застреляни при опит за бягство. В последствие обаче, при ново разследване се установи, че вина има милицията и виновните бяха съдени за този разстрел през 1956 година, след Априлския пленум на БКП.

При връщане от работа на 7.01.1954 г. (тогава Коледа), на портала видях останалите 7 души концлагеристи, строени с багажа си за освобождение. След като ни разпуснаха, отидох да си взема довиждане с Янчулев, роднина на тъща ми.

Главният надзирател Йонков ми се скара и ми нареди да остана на портала при голям студ и силен вятър да второ нареждане. Съзатворниците ми си отидоха в бараките, вечеряха, проведе се вечерна проверка, затвориха ги и заспаха, а аз все си стоях на студа на портала наказан. Едва към два часа през нощта, дойде при мен един надзирател, който ме заведе в бараката ни и я отвори, като ми каза друг път да не се свързвам с предстоящи за освобождение лица.

Редовно получавах от жена си писма, колети и пари от сестра ми. През пролетта на 1954 г. дойде жена ми и сина ми на свиждане на брега на Дунавския ръкав, където се отиваше пеша на 12 км от втори обект. С идването ми веднага започна свижданието, което трая 10-15 минути. През пролетта и началото на лятото, бяхме заведени на работа в ДЗС „Свищов". Там брахме ягоди и копаехме царевица. Разрешаваше ни се да ядем ягоди по време на ягодобера. Напълвахме си и един съд с ягоди при прибирането ни под навесите, където нощувахме. Това пребиваване беше приятната част и бе един светъл лъч в мрачния ни затворнически живот. Но този лъч угасна, когато двама затворници, осъдени за земеделска конспирация, избягаха.

Веднага ни прибраха на остров Персин и продължи нашата мъка. По време на престоя ни в ДЗС „Свищов" ми се разреши свободно свиждане с жена ми и детето ми, което бе голямо щастие за мен. С тях бе и сестра ми Катя. Можахме за първи път след осъждането ми да си поговорим и да разменим мисли за живота на семейството и сестра ми, така също и за моя затворнически живот - говорихме в продължение на два часа.

Прибрахме се на остров Персин при същите описани по-горе условия на втори обект. На 7 януари 1955 г. бяхме на дърводобив на малкия остров „Предела". Беше първия ден на Коледа. Насякохме върбите за огрев и ги наредихме на пирамиди, за да се приемат от надзирателя с оглед да провери изпълнението на нормите от нас. В очакване на надзирателя, се разходихме на островчето, където видяхме един погребален ковчег, подаващ се на половина от брега, размит от реката. Натрупахме се да гледаме ковчега, в който е погребан наш съзатворник. Надзирателят като ни видя, ни разгони да не го гледаме. Той се ядоса много. Провери посочените от нас дърва и в две пирамиди на наши колеги откри сложени гнили пънове за

допълване на нормата. Упрекна ни, че не изпълняваме нормите си, защото е Коледа, т. е. че стачкуваме. На нас не ни е минавало и през ума нито за Коледа, нито за стачка. Прибирайки се на обекта, вместо да накаже двамата, които бяха сложили гнилите пънове в пирамидата им, наказа цялата бригада като всички ни заведе в карцера, като наказание за неизпълнените от нас норми. Разбира се, главната причина за наказанието ни бе, че видяхме ковчега. Стояхме в карцера цялата нощ, на големия студ, наблъскани в карцера, без да можем да мигнем. На другия ден от карцера направо ни заведоха на работа при дърводобива.

В началото на пролетта на 1955 г. от наводнение от водите на река Дунав, се заля целия остров Персин. Най-напред се евакуира добитъка, а след това и затворниците от другите обекти с криминални престъпници. От нашия втори обект с политически затворници бяха евакуирани затворниците с леки присъди от първа категория: втори и трети разряд. Нас - втора чета от първия разряд с тежки присъди, ни оставиха да се давим. Само един малък плац от обекта бе суша и ние бяхме оставени върху тази малка площ. Тъй като плуваха големи ледени блокове по Дунав, бе наредено от администрацията да се установи наблюдателен пункт на една от вишките, на която бяха определени и назначени бивши артилерийски офицери-затворници, имащи задължението да коригират стрелбата на батареята, установена на позиция на брега по ледените блокове, приличащи на айсберги. Към НП имаше една радиостанция. Артилеристите бяха о. з. полковник Стефан Ватев и о. з. подполковник Бахнев. За охрана бе назначен един старшина милиционер. След като се установил наблюдателния пункт (НП) на вишката, един голям леден блок на около 100 метра от тях се насочил към вишката - всички са щели да загинат, заедно с милиционера. Последният се завайкал, като казал: „жена ми и децата ми ще останат сираци". Затворниците казали, че и те имали жени и деца. Той им отговорил: „за вас никой не се грижи, оставени сте да се удавите, добитъкът евакуирахме, но вас оставихме да се давите". За щастие, при приближаване на ледения блок към вишката той се разположил на две и вишката с хората на нея били спасени. След това продължили да коригират стрелбата, чрез радиостанцията. След оттеглянето на водите от острова, милиционерът в охрана на вишката се отнасяше добре със затворниците, а преди това бе много груб с нас. По време на наводнението следяхме със страх бюлетините по радиото, предаващо покачване на нивото на река Дунав, чак когато предаваха понижаването нивото на реката, се успокоявахме и отдъхвахме. А нашите колеги от 1. чета, които бяха евакуирани, се върнаха мокри до кости от ледената вода, тъй като два парома се били обърнали и насмалко щели да се удавят. Ние обаче си останахме на сушинка, (всяко зло за

добро) и се спасихме от удавяне, защото за наше щастие водите на Дунава започнаха да се оттеглят. След това, на плаца на втори обект остана заседнало едно малко корабче. Наредиха ни да се обадим на близките си, че сме живи и здрави.

На 1 май 1955 г. се заповяда обиск на затворниците. Преди това аз пъхнах под заседналото корабче моята тетрадка със стенографски бележки, в която записах преживяванията си като „смъртен", и в която бях сложил снимки на жена ми и детето ми. Страхувах се да не ми я вземат при обиска. След като той приключи и след вечерната проверка отидох при корабчето и си взех тетрадката. Някой затворник бе обадил на надзирателя, защото като направих няколко крачки, надзирателят ми извика „Горе ръцете" и тетрадката ми падна на земята. Той ми я взе. Понастоящем не мога да възпроизведа написаното в нея, бяха ценни мисли написани от мен като „смъртен".

През лятото на 1955 г. бяхме на работа на дигата. Привечер дойде при нас началника на втори обект старши лейтенант Гогов. Каза ни, че не сме изпълнили нормата и за това ни оставя да я изпълним до късно през нощта. Продължихме да работим. Като се стъмни, ние давахме вид, че работим, а всъщност обърнахме количките, с които превозвахме пръстта на дигата, с колелото нагоре. През това време старши лейтенант Гогов ни обикаляше и виждаше в тъмното, че не работим. Аз се бях изправил на една пътека широка 50 см., отделяща два дълбоки трапа с по 5 м. дълбочина. В този момент в сумрака, един колега съзатворник ми извика: „Бягай напред!" с много висок тревожен глас. Казаха ми, че Гогов протегнал двете си ръце към гърба ми и щял да ме бутне в една от ямите, ако не беше извикал този мой колега щях да осакатея или да загина.

През есента на 1955 г., след като Хрушчов дойде на власт в СССР и се подобриха отношенията с Тито, пуснаха много затворници, осъдени в процесите за шпионаж с Югославия, Холандия и другите процеси, замесени с Трайчо Костов. Останахме с надеждите си. Посрещнахме Новата 1956 година, проведе се Априлския пленум на БКП, ние все още си стояхме във затвора. Редовно продължавахме да работим при тежки условия с леко смекчаване на режима. Унгарските събития отново ни подложиха на тежки изпитания, отново се утежни режима. В края на м. август 1956 г. един ден ни вдигнаха с багажа от остров Персин край Белене и ни отправиха на брега на Дунава.

Натовариха ни в конски вагони и ни заведоха в Пазарджишкия затвор.

3. В ПАЗАРДЖИШКИЯ ЗАТВОР И НА РАБОТА В КАРИЕРАТА ПРИ СЕЛО ОГНЯНОВО

В Пазарджишкия затвор ни настаниха на първи етаж в така наречената „завеса". Там преди нас са оставяли затворници, които не са се завръщали, т. е. са били ликвидирани. Настаниха нас, осъдените на най-тежки присъди: I категория, I разряд. Бяхме поставени на най-строг режим. Настаниха ни в единочки - килии с по 6 души в тях, вместо с по един човек, откъдето идва и това име „единочка". Аз бях настанен в килия №4 до кофата с урина, в която уринираха съкилийниците ми и аз. Беше много тясно и като спим, трябваше да лежим на едната страна, защото като лежим на гръб, не се побирахме и трябваше по команда да се обръщаме на лявата или на дясната страна, за да можем да спим. Изкарваха ни на тоалет сутрин и вечер по за половин час. Храната ни беше лоша, даваха ни я в килиите. Излизахме отделно от другите етажи на затвора по половин час на каре за разходка един път дневно. Нямахме никакъв контакт със затворниците от другите етажи. В „завесата" бяха бившите министри: на войната генерал Вълков; Ангел Държански; социалдемократа Коприников; генерал Мустаков; генерал Станчев; Иван Костов; Борис Янчулев; офицерите Арахангел Пъцков, полковник Чилингиров и др. След около 10 дни дойде жена ми и сина ми вече на 7 години на свиждане зад решетките, което трае ше 10 минути. Жена ми каза, че е подавала молба за ревизия на делото ми по реда на надзора, все безрезултатно. Аз подавах на два пъти молба за ревизия от Белене, като едната молба не бе получена в съда, някъде изгубена или нарочно недоставена. Продължавах да получавам в три месеца по едно писмо, един колет и по 8 лева от сестра ми Катя, както и свиждане на три месеца. Режимът бе непоносим. Стомахът ми ме измъчваше много, язвата и гастрита изостриха болките ми. Получаваната храна влошаваше здравето ми. Нямаше никаква медицинска помощ. При този строг режим „зад завесата" прекарах две години и половина. Толкова зле се чувствах, че щеше да ми се пръсне черепа от главоболие. Един ден през пролетта на 1958 г. дойде надзирателя да ни запише да излезем на работа - направа на ръчни тухли от кал. Веднага се записах, тъй като не можех да понасям режима в единочките. Изкараха ни на работа в с. Добровница, Пазарджишко. Изработването на тухлите от кал бе много трудно, особено бъркането на калта. Когато я бъркаш, получавах много киселини от язвата и гастрита, но по-добре на открито, отколкото в килията. Разрешиха ми свободно свиждане с жена ми и детето. Беше рано сутринта в един горещ слънчев ден - можах да поговоря с нея за живота й и за сина ми. Съпругата ми се оплака, че след като никъде

не й давали работа заради мен, била принудена да плете чуждо с минимално заплащане. Въпреки че е проста работничка, често я уволнявали и дори са я карали да се разведе с мен, защото съм бил „народен враг". Получила деформация на. китките на ръцете и не можела повече да плете. Назначили я да раздава прежда на работниците, но като разбрали, че е моя жена, я уволнили . След това била принудена да работи като шапкарка. По време на новата й работа, продължавали да я тормозят и все я заплашвали, ако не ме напусне, ще я уволнят. Въпреки всички трудности, тя продължаваше да ме издържа и да се грижи за детето ми, като се е лишавала от храна, за да има за сина ми и да праща на мен по 4 кг. храна на три месеца и да идва на свиждане. Запита ме как съм с главоболието, отговорих й, че след като излязох на работа с тухлите, то престана. Сестра ми Катя редовно отделяше от малката си пенсия и ми пращаше по 8 лв. месечно, а вуйчо ми по 10 лв. за Коледа и Великден. На свиждането жена ми донесе една варена кокошка. За да я ям подълго време, аз икономисвах от месото, ядох по малко, като дадох и на един приятел от нея. По едно време , почнах да повръщам, приятелят ми и той. Докато приятелят ми повърна един-два пъти аз продължавах цяла седмица. Бях заприличал на смъртник. Понеже администрацията на затвора нямаше полза от неработещ, своевременно ме върнаха във затвора. Отново бях настанен в единочка на първия етаж „зад завесата". Бях в една килия с пастора Ламбри Мишков. Той ми предложи да ме учи на английски език . Не се минаха и три дни, бях преместен в друга килия и нямах щастие да науча английски език. Възстанових здравето си. Мина се около един месец и отново се записах да работя в окрайнината на гр. Пазарджик - този път на преса за тухли. Там работата бе по-лека. Аз работих на самата преса и изкарвах по 800 тухли на час, най-много в сравнение на производството на колегите ми.

Режимът на работата бе по-добър и при по-добро отношение на надзирателите към нас. Разрешиха ни свободно свиждане. В началото на м. септември 1958 г. дойде на свиждане жена ми с майка ми, дошла от гр. Крива Паланка - родния ми град в Македония. Аз не знаех, че не бяха й казали, че съм осъден и че съм във затвора. Нарочно й бяха казали, че съм на работа. Обаче, без да бъда предупреден, че тя не знае за истинското ми положение - затворник, аз й казах истината, че изтърпявам най-тежко наказание в затвора. Тя се изненада много и се огорчи, много тежко понесе тази ужасна за нея новина, да види след дълга раздяла от 11 години своя честен и невинен син в такова окаяно положение. Каза ми само: „Съдба синко, така било писано". Не бях я виждал от 1947 година. След като обявиха Тито за „предател", бяхме преустановили всякакви контакти с моите близки в Крива Паланка, Македония, СФРЮ. Питах я за баща

ми, тя ми отговори, че е починал на 23. 09.1957 г. точно 5 години след моето задържане на 23.09.1952 г. Какво съвпадение на датите! Жена ми и сестра ми не ми казаха, че баща ми е починал, за да не ме тревожат. Тази печална вест ми причини мъка и страдание. Приключи свиждането със сълзи на очи! След това разбрах, че когато майка ми се върнала в София, получила сърдечен удар и парализа на дясната ръка. Тя лежала 20 дни в болница, като нейният брат, моят вуйчо професор Константин Димитраков, е платил голяма сума пари, като за чужденка, въпреки че тя е най-добра българка, изгубила за свободата на Македония както споменах по-горе брат си Александър Димитраков, член на ЦК на ВМОРО и сестра си Люба Димитракова. След това майка ми, възстановена от тежката болест с парализирана ръка, живя до 18.11.1967 г. Продължих да работя на тухлите и имах още едно свиждане с жена ми и сина ми. След това се прибрахме във затвора. Отново бях настанен в „единочка" зад „завесата" на Пазарджишкия затвор.

В началото на м. декември 1958 г. заедно с други затворници изявих желание да работя на кариерата на с. Огняново, Пазарджишко. Бяхме настанени в едно общежитие в близост до кариерата на около 1 км от селото. Започнахме работа по добив на ломени камъни от забоите. Трябваше да дадем по шест вагонетки ломен камък дневно за всеки затворник. Когато имаше достатъчно камъни в забоя, по-лесно се изпълняваше нормата. Обикновено камъни нямаше и ние трябваше да откъртваме камъните от скалната маса. Рядко идваха цивилните миньори да взривяват с експлозиви. Но и взривената скална маса бързо се изчерпваше от ломените камъни. За да съберем необходимият ломен камък, трябваше с 12 килограмов чук да разчупим късове и след обработването им, да ги натоварим на вагонетката. Разчупването на камъните беше много трудно с изразходване на голяма енергия и голяма физическа сила. Бяхме по двама на забой. Следваше да напълним и превозим с вагонетката до каменотрошачката 12 вагонетки, напълнени до горе с ломен камък, които насипвахме. Полагаше се много голям тежък физически труд. Който не изпълни нормата, получаваше 300 грама хляб и ако системно не се изпълняваше нормата, наказваха ни с карцер. Като работници ни се разрешаваше свободно свиждане на двора на общежитието. В присъствието на надзирател проведох няколко свиждания със семейството ми в продължение на 1 час. Имах право на три месеца по едно свиждане. Разбира се, жена ми не можеше да идва на всеки три месеца. Тя можеше да ми каже всичко, което е преживяла. Продължавали да я уволняват и да я застават да ме остави, но тя устоя на всички изпитания, внушения и несгоди и не ме изостави, въпреки тормозът, на който е била подложена. Дължа й вечна благодарност за нейното предано държание. Нито за миг не бях забравен както от

цялото ми семейство, така и от сестра ми Катя и вуйчо ми професор д-р Константин Димитраков.

Вследствие на много тежката работа на забоите, получих една непоносима болка в гръдната кост. Повече от шест месеца исках от надзирателя да бъда изпратен на преглед в поликлиниката в Пазарджик. Най-после, под охрана на двама милиционери заминах с влака до града. Движейки се по улицата към поликлиниката, срещнах един мой съвипускник, живеещ в Пазарджик, изселен от София на име Станимир Станимиров, сега покойник. Като се видяхме, спонтанно се прегърнахме, с него не бях се виждал от 1939 година. Милиционерите не ми позволиха да разговарям с него, било забранено. Със сила ни разделиха и ме закараха в поликлиниката. Лекарят ме прегледа, като най-напред нареди да ми направят електрокардиограма. Оказа се, че страдам от гръдна жаба, с препоръка да ми се даде по-лека работа. След около една седмица ме преместиха на работа при каменотрошачката, това беше през май 1961 г. Работата при нея бе крайно нехигиенична, гълташе се трошляк и каменен прах при трошенето на ломения камък, рискуваше се да заболея от силикоза. Там работих около три месеца.

В началото на м. август 1961 г. ми наредиха да си събирам багажа, качиха ни на влака и през гара Горна Оряховица заедно с други затворници ни закараха в Плевенския затвор.

4. ОТНОВО В ПЛЕВЕНСКИЯ ЗАТВОР. НА РАБОТА В КАРИЕРАТА ПРИ СЕЛО САМОВОДЕНЕ, ВЕЛИКОТЪРНОВСКО

В Плевенския затвор стоях около две седмици, след което с влаки ни закараха на работа на кариерата в района на с. Самоводене, Великотърновско. Там стоях само 20 дни и заедно с други 6 затворници ни прибраха в Плевенския затвор. Причината бе, че бяха избягали от кариерата двама затворници от турски произход. Явно бяха взели превантивни мерки, за да не избягаме. Като се поразпитахме помежду си, се установи, че и седмината сме родени по западната граница с Югославия. В затвора в Плевен бях изкаран да работя по пренос на мебели, изработени от затворниците-дърводелци, които натоварвахме на камиони за клиенти, закупили мебели. Тъй като бях на служба в Плевенския гарнизон в щаба на дивизията до момента на задържането ми - 23.09.1952 година, видях някои познати, които също ме видяха и познаха. На другия ден беше ми наредено да приема склада с дървен материал, понеже затворникът, завеждащ склада се освобождаваше. Започнах да приемам склада и картотеката на дървения материал и до вечерта се прибрах в килията си. След около един час бях извикан в администрацията на Плевенския затвор. Посрещнаха ме полковник Димов, инспектор от София и началника на затвора един майор. Питаха ме от къде се познавам с граждани от Плевен. Отговорих им, че преди 9 години съм служил в града, но едва ли някой познат е останал на служба в града. Освободиха ме и ме закараха в килията. На другият ден дойде надзирател и ми нареди да си събирам багажа. Заедно с други затворници ни качиха на гара Плевен на конски вагони. Отпътувахме под охрана и отново се озовах в затвора Белене, отново на остров Персин, на втори обект на същото място, където бях от юли 1953 г. до август 1956 г. преди пет години.

5. ОТНОВО В ЗАТВОРА БЕЛЕНЕ, НА ОСТРОВ ПЕРСИН. ОСВОБОЖДЕНИЕТО МИ ОТ ЗАТВОРА

Бях настанен във втората чета при строг режим. Началник ни бе Йонко, бившият главен надзирател, произведен старши лейтенант, а старши лейтенант Гогов го нямаше, за него в последствие разбрах, че бил на работа в Ловешкия лагер. Работих същата работа - направа на дига, сечене на трудно цепими върби и други. Отново идва жена ми на свиждане. Повтори се същата трагедия. Режимът бе смекчен. По-добре се отнасяха с нас след VIII конгрес на БКП. Носеше се слух, че ще бъдем освободени, но аз не вярвах, след като престоях в затвора 10 години, през което време въпреки старателното изпълнение на нормите, не получих никакво помилване. Пишех молби за ревизия - все без последствие. Бях се отчаял. На 30.12.1962 г. чухме, че е пристигнал указ с голям списък за помилване на затворници. На 31.12.1962 г. сутринта един надзирател ме извика и ми нареди да приема цеха с рогозките, понеже отговорникът-затворник се освобождавал по очаквания списък. Започнах да приемам цеха с рогозките, като си дадох сметка, че аз не фигурирам в очаквания списък, затова приемах този цех. Следователно продължавах тежкото си дългогодишно затворничество. Към 9.00 часа сутринта се даде сигнал да се съберем на сборното място, за да направят важно съобщение. Събраха се всички затворници на сборното място, дойде при нас началника на обекта. Той започна да чете по азбучен ред списъка на затворниците, които се освобождават. Слушах имената, но за себе си не се надявах, защото след прочитането му, трябваше да приема цеха с рогозките. Очаквах да чуя имената с буквата „Т". Започнаха да произнасят името Таню и изведнъж, чух името „Трайчо" и след това моментално съм изгубил съзнание. Стоящият до мен надзирател след това ми каза, че съм се бил залюлял и той ме придържал да не падна и след това съм се свестил. Тогава той ми каза, че и аз съм освободен от затвора. Веднага ми се нареди да си събирам багажа и да отида на портала. Направиха ми най-щателен преглед на багажа, като взеха всички получени от мен писма, въпреки че бяха проверявани, изземаха всички бланки от записите за пари, които исках да запазя, за да се разплатя на сестра си и вуйчо си, които ми пращаха пари, а също и всички листчета с написани от двете страни думи на български и френски език, с които учех френския език.

Завърши обиска и ни отправиха към брега на остров Персин, на около 12 км от втори обект. Пристигнах късно вечерта. Видях последните пароми с натоварените затворници. Преустанови се пренасянето ни на брега. Останахме на острова на открито на снега при силен вятър. Никъде не можахме да се настаним и подслоним. Останахме през новогодишната нощ на студа с температура до 20 градуса под нулата. Цяла нощ зъзнахме и се движехме, за да не замръзнем. На другия ден, след като отпразнували Новата 1963 година, чак към обяд, дойдоха паромите, които ни прехвърлиха на брега, а от там се отправихме към с. Белене. Веднага се явих в пощата и дадох поръчка за разговор с жена ми по телефона. Обади ми се Снежанка, сестрината ми дъщеря, която ми каза, че жена ми научила, че са ме пуснали от вече освободени затворници и тръгнала да ме посреща на гара Мездра, заедно със сина ми, понеже нямала търпение да ме чака на гара София. Като пристигнах на гара Мездра, помолих дежурния по движението чиновник, да съобщи на гарата за пристигането ми и ако жена ми е наблизо, да ми се обади. Ж.п. чиновникът ми влезе в положението и по уредбата съобщи, че съм пристигнал от затвора Белене, като по мои указания описах външността й. Оказа се, че я няма. Продължих за София. На гара София ме посрещнаха сестра ми, племенницата ми, двамата ми братовчеди, като след около 10 минути дойдоха жена ми и детето ми.

След като семейството ми се завърнало от Мездра и не ме намерило там, се върнало на гара София и ме чакала в чакалнята на гарата, като очаквали да пристигне редовния влак, а аз се качих на извънреден влак, който пристигна малко по-рано от редовния влак. Със сълзи на очи и с радост, се прибрах в къщата на сестра ми, където живееше семейството ми. Дойдоха много роднини и приятели да ме поздравят с освобождението ми от дългогодишния затвор. Предстоеше ми тежкото изпитание на свободния живот, без съответна професия, тъй като не можех да продължа да изпълнявам офицерската си професия, защото бях уволнен „За противонародна дейност" и лишен от военна чест. Трябваше да си търся работа, за да поема грижата за издръжка на семейството ми.

XI. В СВОБОДНИЯ ЖИВОТ

1. НА СТРОЕЖИТЕ

При семейството си се прибрах на 2 януари 1963 година. Живеех със сестра си 12 години по-голяма от мен в една единствена стая със съпругата си и със сина си. Нямах още паспорт и не можех без него да си намеря работа. Подадох до IV Районно управление на МВР да ми се издаде паспорт. Един мой приятел съученик от гимназията ме нареди като строителен работник в Софстрой при един негов познат, без да ми иска паспорт. Започнах работа на 9 януари 1963 г., само една седмица след освобождението ми от затвора при началник обекта техническия ръководител Хинчев. Строеше се склада за хранителни стоки на ул. „Павлина Онуфриева" № 2, в близост до Сточна гара. Получавах малка заплата за надниците, които изпълнявах. Държах изпит за IV разряд. Бях прочел в една книжка с указания за работата на строителен работник. Като се явих на изпитната комисия в състав от инженери, направи им впечатление, че много знам материала, като мислеха, че съм работил тази работа. Питаха ме от къде съм запознат с работата по строежите, аз им отговорих, че само съм прочел книжката и че не съм работил никога на строежите. Казах им, че имам висше образование и за това съм усвоил бързо работата. Дадоха ми разряда. Едва в края на март получих от МВР паспорта си и вече спокойно можех да работя с документ, без да излагам на опасност техническият си ръководител, който направи с риск един голям жест и пое отговорност, като ме назначи на работа без паспорт.

Ръководителят Хинчев имаше един помощник, който често отсъстваше. Тогава Хинчев ми възлагаше да му водя канцеларската работа. Бързо навлизах в работата по отчитане на надниците и по отчетната работа на обекта. Едновременно с изпълнение на надницата ми в бригадата работих и в канцеларията, след изтичане на работното време. Имаше случаи, когато се приключваше месечната и годишната работа на обекта, да оставям до късно през нощта да работя по отчетността на строителния обект. През лятото на 1963 г. бях на почивка в гр. Банкя. През м. септември с. г. заедно със семейството ми отидохме на свиждане на границата при с. Гюешево, Кюстендилско, на Девебаир, където се видях с близките ми: майка ми, двамата ми братя и сестра ми, които живеят в родния ми гр. Крива Паланка, Македония. Беше голяма радост. Срещнах се с близките ми след около 16 години раздяла и след десетгодишния ми затвор. Изживях щастливи мигове! Исках да отида в родния ми град, но не ми се разрешаваше, понеже бях съден.

Продължих работата си в строителния обект край Сточна гара. Денят ми протичаше като строителен работник и като доброволен помощник в канцеларията на обекта. Така изкарах до 12.06.1964 година.

2. ИЗСЕЛВАНЕТО МИ „ЗАВИНАГИ" В СЕЛО КОФАЛДЖА, ДОБРУДЖА

За моя голяма изненада на 12.06.1964 г. преди да отида на работа на обекта, позвъня се в къщи на ул. „Цар Петър" 24, където живеех при сестра ми в една стая. Оказа се, че един инспектор от МВР дойде да ме арестува. Нареди ми да си взема малко багаж и да го последвам. Жена ми вече бе отишла на работа. Помолих го да извикам жена си от работа, за да ми приготви багажа. Инспекторът не искаше и да чуе това. Най-после, след дълги увещания, той се съгласи 13 годишния ми син да извика майка си от работа по телефона. Понеже жена ми се забави, той настояваше да тръгна след него. По това време пристигна жена ми и със сълзи на очи ми приготви багажа и аз тръгнах подир него, като не разреши на съпругата ми да ме последва. С трамвая на бул. „Скобелев" бях заведен в IV Районно управление на МВР. В двора на същото дойде жена ми, която проследила къде ме водят. Заедно с други задържани ме качиха в една покрита милиционерска кола и ни закараха на гарата. От там по етапен ред с влака под охрана на милицията се отзовахме в град Тутракан, от където с камиони ни закараха в с. Кофалджа, Силистренско. Настаниха ни в едно изоставено помещение. Казаха ни, че сме настанени „Завинаги". Стояхме в селото около една седмица, след което ни заведоха в ДЗС „Янко Забунов" на работа. Там копаехме дълбоки канали до 3.5 м дълбочина. Когато при копаенето достигахме на 3 м, силно запотени, пиехме от манерките студена вода, вследствие на което простудих червата си. И до днес страдам от колит и каквото и да ям, имам колики в стомаха, тежи ми и не мога да спя, без да вземам приспивателно. Живеехме при затворнически режим под охрана. Трябваше да работим, за да се изхранваме. Нямахме никакъв досег до външния свят, въпреки че не бяхме затворници. Питахме инспекторите на МВР защо сме изселени „завинаги". Отговаряше ни се, че ние си знаем. И до днес не можах да разбера защо. След като лежах в затворите 10 години, 3 месеца и 8 дни може би като набелязан бивш политически затворник, заедно с криминалните престъпници, при всяка акция на МВР ни изпращаха и нас, за да се отървят като завинаги да бъдем под тормоз, вечно под подозрение.

По едно време дойдоха представители на МВР от гр. Тутракан. Разпитваха ни. Когато дойде моят ред, настоях пред тях, че невинен съм лежал в затвора повече от 10 години, че не знам защо съм изселен, след като само една седмица съм стоял без работа след затвора, също че съм започнал работа по строежите, при все че не ми бе изваден паспорт - работих упорито без никакви провинения, а „за награда" бях изселен в Добруджа завинаги. Разправих им за какво съм съден. Не получих никакъв резултат от този разпит. Мина се около един месец и половина и получих писмо от жена ми, че брат ми Михаил дошъл от град Крива Паланка, Македония, да ме види след дълга раздяла и дългогодишен затвор. Подадох молба да ме пуснат в отпуск в София, за да се срещна с брат си и семейството му, понеже веднага след освобождението ми от затвора през 1963 г. той не можа да дойде в София да се види с мен. Отдало му се е да стори това през лятото на 1964 г. и за голяма негова изненада, не ме е заварил в къщи при семейството ми. Молбата ми бе удовлетворена и към края на м. юли 1964 г. бях пуснат в отпуск, за да се видя с брат ми и семейството му. Пристигнах в София и за моя голяма радост се видях с близките си. Междувременно, жена ми ходила при Главния прокурор Иван Вачков и му разказала, че без никаква причина съм изселен от София завинаги. По време на разрешения ми отпуск от ДЗС „Янко Забунов" - Тутраканско, разбрах, след като направих справка, че изселването ми било отменено и аз не се завърнах в Добруджа. Към края на м. август 1964 г. получих съобщение от МВР - IV Районно управление, с което ме уведомяваха, че възстановяват софийското ми жителство. Извадих си нов паспорт и продължих да работя в „Софстрой" на същият строителен обект по изграждането на склада за хранителни стоки на едро край Сточна гара, но при друг технически ръководител.

3. ОТНОВО НА СТРОЕЖИТЕ

Работих като строителен работник на различни обекти, тъй като работата на обекта при Сточна гара приключи. Работих при непосилни за мен тежки условия. Преместиха ме в мозайкаджийска бригада, заедно с младежи на възраст 20-30 години. Те ме упрекваха, че не могат да ме носят на гърба си, понеже съм работил по-бавно от тях. Трябва да се знае, че бях на 46 години. Много мъчно припечелвах, за да изхранвам семейството си. В същото време, жена ми работеше като шапкарка с големи норми, от ранна сутрин до късна вечер, включително и в събота след обяд, но парите винаги не ни стигаха - и за храна, и за облекло и за издръжка на семейството и на

сина ми. Тръгвах рано сутринта на работа и се връщах вечерта изтощен и преуморен. Търсих си друга работа, съответстваща на образованието ми, но не можах да намеря такава, защото съм бил съден по политически причини. Навсякъде ми искаха свидетелство за съдимост и като научаваха, че съм бил във затвора, осъждан като политически затворник, ми се отказваше. По едно време един мой приятел ми каза, че генералния директор на ДО „Българска фотография" бил лежалият с мен в затвора Белене на остров Персин Трайчокостовист Стефан Богданов, брат на Петър Богданов, екзекутиран заедно с Никола Вапцаров. Отидох при него да ме назначи на работа. Той ми отговори, че ДП „Фотоиздат" има отдел „Кадри" и там директора Арам Хаджолян може да ме назначи. Казах му, че о. з. генерал Ради Томов е главен редактор на „Фотоиздат" и ми е бил преподавател по оперативно изкуство във Военната академия „Георги С. Раковски". Той ми отговори, че точно той ще направи необходимото да бъда назначен. Отидох при генерал Томов, който ми обеща да ме назначи, но за сега няма свободно място, като ме задължи да му се обаждам ежеседмично. Цели два месеца ходих при него, но безрезултатно. Понеже закъснявах за работа в строителния обект в квартал „Коньовица", където строяхме детска градина, ме лишаваха от надница, реших да пращам съпругата си за резултат при генерал Томов, понеже тя започваше работа в шапкарската работилница в 9.00 часа, а във „Фотоиздат" започваха работа в 8.00 часа. Най-после, след дълго чакане, бе съобщено на жена ми, да се явя на работа във „Фотоиздат" на 14 ноември 1964 година. Предложи ми се длъжността „Фоторабoтник-специалист III степен" с 60 лв. месечна заплата. Въпреки ниското заплащане аз започнах работа веднага.

XII. НА РАБОТА В ДП „ФОТОИЗДАТ" В ПОСЛЕДСТВИЕ ДИ „СЕПТЕМВРИ"

Започнах работа по товарене и разтоварване на фотоматериали и фотопродукция. Работата ми беше по-лека от тази на строежите. Месторабота̀та ми беше близо до квартирата ми. Средата, в която работих бе по-културна. От време на време генерал Томов от 50 випуск на ВНВУ като главен редактор ми възлагаше да направя списъци на отпечатаните картички с изгледи на хотели, хижи, манастири и др. в България. Справях се успешно с тези задачи, които изпълнявах успоредно със задълженията като фоторабо̀тник. През м. декември 1964 г. ми се възложи да направя отчет на отпечатаната продукция на издателството, както и за отпечатването и пласирането ѝ на нашите контрагенти: фотокартички с изгледи, жанрови картички, дипляни, перфорирани албуми, футляри и албуми, които да приравня с издадените милиони картички по плана с реализираната печалба от продажбата им. Тази огромна работа изпълних в края на м. декември 1964 г. с успех. Предвид че бяха доволни от работата ми, обеща ми се от новата 1965 година да бъда назначен на откритата вакантна длъжност „Редактор на издателството".

Тъй като не можех да се примиря, че съм осъден невинен на тежка присъда, макар че бях изтърпял наказанието си, пожелах да поискам ревизия на делото ми. По този повод търсех нови свидетели, които да докажат моята невинност. През време на пребиваването ми в затвора, жена ми и аз правихме редица постъпки за ревизия, но без резултат. Моят баща от своя страна, след като търсил очевидци в Македония, извадил редица документи с показанията на свидетелите там, нотариално заверени - от югославските власти и от посолството на България в Белград, които доказват моята невинност и които бе изпратил тук.

На отиване към дома на един мой колега запасен офицер, живущ на ул. „Дунав" на 27 декември 1964 г., неделя, прекосявайки ул. „Граф Игнатиев" на ъгъла с ул. „6 септември", застанал на бордюра на тротоара, чаках да мине трамвая идващ откъм бул. „Патриарх Евтимий", а не виждам идващият откъм площад „Славейков" трамвай, който ме блъсва в главата при фронталния синус между двете ми очи. Носех чадър, защото валеше силен сняг. Започна да ми тече кръв. Събраха се хора около мен. Те ме задържаха да не си отивам. Аз настоявах да се прибера у дома. Не ме пуснаха. Извикаха „Бърза помощ", но тя не дойде. Тогава дойде една милиционерска кола. Аз по никакъв начин не исках да се кача, защото от дългогодишния затвор ми бе натрупано отвращение и неприязън към този вид коли!

След известно време, дойде санитарна линейка на „Бърза помощ". Придружаващият я лекар ме попита: „имаш ли кърпа?". Отговорих му, че имам. Каза ми да си сложа носната кърпа на раната, защото ми тече много кръв. Сложих си мръсната кърпа на раната, въпреки, че трябваше да ме превърже със стерилен памук и бинт. Качих се на линейката и пристигнах в Институт „Пирогов". Дежурният лекар при неврохирургическото отделение ме прие. Като видя, че ме водят пеша с носната кърпичка на раната, дежурният лекар смъмри придружаващия ме лекар, защо не съм поставен на носилка и не ми е превързана раната. Веднага ме пренесоха на носилка до рентгена. Установи се, че ми е счупен фронталния синус и че ми е контузен десния крак от удара на трамвая. Дежурният лекар и началник на неврохирургическото отделение д-р Добрев нареди да ме отправят към операционната зала. Същият започна операцията. Жена ми съобщила на братовчед ми д-р Христо Тасев, който веднага дошъл, за да присъства на операцията. Започна ваденето на костичките от счупения синус. Не бе засегната кората на мозъчната обвивка (дурата). По едно време спря апарата, произвеждащ кислород. Беше неделя - празник, и се съмняваха дали ще намерят техника. За мое щастие, след около 20 минути, техникът дойде и операцията продължи и завърши благополучно. Свалиха ме в определената ми стая с голяма превръзка на главата. Кризисният период бил 5 дни. Имало вероятност да се парализирам, да ослепея или да получа менингит. Вуйчо ми проф. д-р Димитраков идваше сутрин и вечер да ме види. Неговият приятел д-р Христо Оцетов и моят съученик д-р Георги Цицелков също идваха. Жена ми идваше при мен сутрин и вечер. Не можех да чета дори и заглавието на вестника. Идваха също и племенницата ми Снежанка и съпруга й Стефан. Преди моята злополука жена ми и сина ми имаха паспорт да заминат за родния ми град Крива Паланка, обаче при моето положение, жена ми се отказа и изпрати сина ми да замине. На мен не ми разрешиха да отида там и се видя с майка ми, двамата ми братя и сестра ми Васка. На петия ден започнах да чета вестника, като ме видя вуйчо ми доктора, повече не дойде при мен. Преминах премеждието. Престоях в „Пирогов" 20 дни и ми дадоха 20 дни отпуск, а като приходящ да идвам на превръзки. Искаха да ми дадат още един месец отпуск, но аз им отказах и започнах работа. Докато бях болен, не ме назначиха на обещаната редакторска длъжност. Чак когато се явих на работа и след като директорът и главния редактор се увериха, че съм годен за работа, заех поста „Редактор III степен" с основна месечна заплата 80 лв., считано от 01.01.1965 година.

Започнах работа заедно с Михаил Табаков от 56 випуск на ВНВУ. Работих с него 4 месеца и навлязох в редакторската работа, след което се разделих с него, понеже той бе назначен за началник отдел

Продължих работата си самостоятелно и в процеса на дейността ми на редактор се самоусъвършенствах без ничия помощ. Работих напрегнато по 10-12 часа дневно. Най-напред трябваше да съставя план за заснемане на обектите от фотографите. След това предложените от тях диапозитиви трябваше да защитавам пред художествения съвет. Одобрените диапозитиви се предлагаха на клиентите за поръчки. Вземах поръчки, като участвах в обиколките в провинцията и в София, където предлагахме диапозитивите и сюжетите от албумите на съответния окръг. Така набраните заявки се включваха в издателски поръчки от по 18 и 36 картички. Поръчаните дипляни, перфорирани албуми, футляри и албуми се включваха в отделни издателски поръчки. Като получавах от филмотеката набраните материали в съответната поръчка, написвах и превеждах текстовете от български на руски, френски и немски език. Ако клиентът пожелае и на английски език. Аз ползвах руски и френски език. Наложи ми се да се запиша на курс за немския език, който завърших успешно. При по-трудните текстове, особено за картичките с религиозно съдържание на икони и др., прибягвах към услугите на преводачи. Тъй като текстовете се повтаряха на преиздадените картички, записвах тези текстове по азбучен ред в специална тетрадка, от която се ползувах ежедневно. Стигнах до там, че бях научил наизуст определени често повтаряни текстове. Така изработената издателска поръчка се докладваше на главния редактор и на директора за подпис. Често пъти предлаганите сюжети не се одобряваха от ръководителите и следваше те да се заменят с други, аз ги сменях и давах поръчката за набор. Коригирах I, II и III коректура и подписвах издателската поръчка за печат. Проверявах отпечатания гръб и синия цвят на формата. Обслужвах и двете смени на машините, отпечатващи поръчките, а това означаваше да отивам в печатницата от 6.00 - 22.00 часа да проверявам цинковете на машините и да ги подписвам да продължат печата на поръчките с другите основни цветове. Само когато тиражът на поръчката е по-голям, не бях ангажиран толкова много. Така продължи редакторската ми работа от 1965 до 1980 г., когато се пенсионирах.

По време на службата ми в издателството в продължение на повече от 16 години, въпреки упоритата ми усърдна служба ми се случиха не особено добри преживявания. При постъпването ми на служба, казах на директора, че съм подал молба за ревизия на делото ми, придружена с много доказателства за моята невинност - тукашни и югославски свидетелства. Чаках реабилитацията си.Когато ме срещаше случайно или при отиването ми при него директорът Арам Хаджолян постоянно ме питаше дали съм реабилитиран. Най-после, получих от Върховния съд на РБ - Военна колегия Определение № 6/14.06.1966 година, че съм реабилитиран съдебно. Дадох копие от това Определение на директора, който ми честити.

През 1967 г. получих още 10 лв. увеличение на заплата ми от 80 на 90 лв. от длъжност „Редактор III“ степен на „Редактор II степен“.Към средата на годината бях назначен на „Редактор“ по таблица 12, по-ниско платена със заплата 110 лв. вместо по таблица 39 по-високо платената, по която се полагаше да получа 130 лв. месечна заплата. През 1971 г. се възстанови още една неправда, бях прехвърлен към по-високата таблица 39. Работата ми продължаваше със същия темп. През м. октомври и ноември 1975 г. бях в командировка в Кюстендил, Благоевград, Плевен, Ловеч, Габрово, Велико Търново и Русе. Пътувах с албумите на тези градове и събрах поръчки за 1 800 000 картички, за което бях награден.

През м. юни 1976 г. по нареждане на Комитета по култура на всички редактори се написаха атестации от завеждащите редакции. Даде ми се да прочета атестацията си, в която по всички предмети и дейности получих отлични оценки, след това се подписах под нея. Беше назначена комисия за преглед на атестациите в състав: директора, завеждащ личния състав, главния редактор, завеждащ редакция Чавръков, партийния секретар и други. На 20.07.1976 г. започнахме по единично да се явяваме пред комисията. Като дойде моят ред, влязох в директорския кабинет, където заседаваха членовете на комисията. Председателят на атестационната комисия ми зададе въпроса: „Доволен ли сте от оценките в атестацията?“ Отговорих, че съм доволен. След това ме освободиха. Следващия редактор от нашата редакция, трябваше да чака да бъде извикан дълго време. Направи ми силно впечатление, защото помислих, че се разисква моята атестация, което се оказа вярно. Членът на комисията Чавръков, член на БКП, казал, че съм бил осъден и лежал във затвора и че не трябвало да служа на издателството, тъй като съм „народен враг“. Наистина, когато служих в дивизията в Плевен, се нареди да отида в Щаба на 2. армия в Пловдив, през пролетта на 1950 г., за да преподавам по войсково разузнаване на офицерите-разузнавачи от армията. Там е бил и старши лейтенант Чавръков като слушател Аз тогава бях майор от генералния щаб и преподавах с още трима гщ офицери. Когато ме арестуваха на 23.09.1952 г., той научил, че съм осъден и доложил това на комисията. Веднага след това искаха да ме уволнят. Документът за реабилитацията ми бе изчезнал от моето досие в личния състав, предполагам нарочно, от новия личен състав, който бе друго лице, заменило чиновника, който прие документа за реабилитацията ми преди 10 години - 1966 г. По това време по искане на редакторите в другите издателства се протестира за този начин на атестиране, и то се отмени.

Заявих, че имам документи от наши и югославски свидетели, в които се доказва, че не съм извършил никакви престъпления. Нареди ми да донеса тези документи-доказателства. Назначи се коми-

сия от директора Стоянов, която да прегледа тези документи, доказващи моята невинност. Пред комисията показах всички доказателства, преживявайки отново всички ужаси, на които бях подложен през време на следствието ми, осъждането ми и затворничеството ми в продължение на 10 години, 3 месеца и 8 дни. Представих и документа за реабилитацията ми - Определение № 6 от 4.06.1966 г. на Военната колегия при ВС (което бе изчезнало от досието ми). Всичко това се докладва от комисията в по-горната инстанция и уволнението ми се осуети. На 20.12.1976 г. на основание на раздухването на въпроса по осъждането ми, въпреки решението на специалната комисия, която разследва доказателствата за моята невинност и въпреки съдебната ми реабилитация, БЯХ УВОЛНЕН ОТ СЛУЖБА на 59 г. и 9 месеца. Реално те нямаха право да ме съкратят преди навършване на 60 годишна възраст. След около една седмица се коригираха, отмениха заповедта за уволнението ми и ме назначиха по чл. 64 на мястото на Райна Заимова, съпруга на Стоян Заимов, тогава посланик в Мароко.

Цялото това време на тормоз, безпокойство и безнадеждност жена ми преживя тежко, заболя от силно главоболие, което и досега не я оставя на мира. През 1977 г. продължих службата си в ДИ „Септември". На 11.01.1977 г. заплатата ми се увеличи на 160 лв. месечно. На 18.07.1977 г. началникът на личния състав отишла при жена ми и й казала да ми предаде да си донеса документите за пенсионирането ми. Не е имала смелостта да ми го каже лично. На другият ден занесох документите си, но тя не ги прие. Понеже изтърпях в затворите повече от 10 години, аз нямах още набран трудов стаж. Службата ми преди 9 септември 1944 г. не ми се признаваше, защото бях съден и не можех да подпиша декларация № 100 от закона.

В последствие тази декларация се отмени и годините преди 9.09.1944 г. ми се признаха за III категория труд. Явно искаха да се отърват от мен, след инцидента с атестирането ми. Не искаха да държат на служба осъждан служител, въпреки че доказах, че съм най-добрият редактор преизпълняващ нормите си - дори давах на другите редактори изработените от мен издателски поръчки, за да получават заплатите си. Неведнъж са идвали в издателството инспектори от ДС да искат уволнението ми поради осъждането ми. Научих го от директора на Издателството, който ги е отклонявал няколкократно, като е заявявал, че съм най-добрият редактор и че гарантирал за мен. Директорът се казваше Борислав Якимов, след това никой не ме закачаше, продължавах да работя без сътресения до края на 1977 година. На 3 май 1978 г. получих заповед, че съм назначен на редовна длъжност като редактор, а не както бях дотогава по чл. 64 на мястото на Райна Заимова. От 8.11. до 22.11.1978 г. с двама колеги бяхме в командировка за приемане на поръчки в про-

винцията. Договарянето се извърши с ПЕЧ, РЕП, Балкантурист за 1979 година в градовете: Пазарджик, Пловдив, Стара Загора, Сливен и Ямбол. Навсякъде се договаряхме успешно, получихме много поръчки за 1979 година. След това се прибрахме в София със съзнание за добре извършена работа. През 1979 г. продължих службата си в ДИ „Септември". На 14 август главният редактор ми нареди да си приготвя документите за пенсиониране, като ми разреши да служа най-късно до края на 1979 г. Аз го помолих да ме остави на служба до 12.03.1980 година. На 24 и 25 септември 1979 г. бях в командировка в Михайловград и Плевен, а на 28 септември в Русе. Набрах доста поръчки след договаряне с клиентите посочени по-горе. На 28.11.1979 г. ми повишиха заплатата на 190 лв., считано от 1.11. с. г. От 1.03.1980 г. до 1.06.1980 г. заплатата ми отново бе повишена - 200 лв. Дадох документите си за пенсиониране на 1.06.1980 г. получих заповед за пенсиониране.

XIII. ПЕНСИОНИРАНЕТО МИ И НА РАБОТА КАТО ПЕНСИОНЕР

Пенсията ми бе изчислена на средна месечна заплата за последните три години от 168 лева. На 1 юли 1980 година, получих решението за пенсия в размер от 172,70 лева, считано от 1 юни 1980 г. Слава Богу, достигнах до пенсия с 36 години трудов стаж, като годините ми на служба като офицер преди 9.09.1944 г. се трансформираха от I на III категория труд.

На 9.06.1980 г. ме назначиха като работещ пенсионер в издателството за два месеци, с основна месечна заплата 120 лв. и 12% за прослужено време.

На 18 юни 1980 г. занесох на Зам. главния прокурор на РБ Григоров молба за ревизия на делото ми, по негово настояване. Той обеща да ми съдейства, ако делото не е унищожено. Държа молбата ми 3 месеца и най-после ми каза, че то било унищожено и нищо не можело да се направи. В последствие разбрах, че делото ми стои във Военната колегия при Върховния съд. Явно бях излъган от Григоров, той не е искал да се занимава с делото ми, въпреки че сам настояваше да подам молбата.

До края на 1980 г. не работих. По искане на на Централния държавен архив (ЦДА) от 1.01.1981 г. до 30.04.1981 г. бях назначен като работещ пенсионер по предаване на бракувани диапозитиви, цветоотделки, отпечатани картички, диплянки, перфорирани албуми и албуми на ЦДА от ДИ „Септември". Тази огромна работа, състояща се от опис и сортиране на хиляди диапозитиви, предадох на ЦДА с протокол в срок от 4 месеци. Тези материали, физически и морално остарели, търсих във филмотеката и в склада на Издателството. Някои от тях бяха съвременни и актуални, но ръководството на Издателството не ги прие, но интересуваха ЦДА, за това по тяхно искане бяха предадени от мен с протокол и приложени към него описи. От 1 май до 1 септември не работих.

На 1 май почина сестра ми Катя, 12 години по-стара от мен. Човекът, който се грижи за мен като майка, сестрата, която редовно ми изпращаше всеки месец пари по време на 10 годишното ми затворничество, която се лишаваше от малката си пенсия заради мен, си бе отишла.

През 1982 г. не работих до август. На 2 септември 1982 г. започнах работа като пенсионер в Дианабад на длъжност гардеробиер. Приемах дрехите на спортистите и на гражданите и ги окачвах на гардероб-закачалки. След като се разотиваха посетителите на басейна, миехме гардеробната и помещението с душовете. Тази рабо-

та продължих до края на годината с договор с администрацията на басейна. През следващата 1983 година продължих договора с 120 лв. месечна заплата. През 1984 г. продължих работата в Дианабад до 30 юни. След нараняване пръста на десния крак се установи, че съм имал диабет и раната ми не заздравяваше. Наложи се да ми изтръгнат втория нокът на десния крак. Раната заздравя.

От 1 юли 1984 г. до 1 юли 1985 г. работих в Централния държавен архив при Главно управление на архивите при Министерския съвет като историк. Работата ми се състоеше в изработване на историческа справка на предприятието, което проверявах; в отделянето на ценните материали и описването на неценните архивни материали. Ценните архивни материали описвах с протокол за съхранение, а другите с опис се предаваха на „Вторични суровини“ за претопяване. Всяко предприятие е било длъжно да отделя ценните материали, обаче това не е било направено. Прелиствах хиляди папки в пращите складове, за да отделям ценната информация от неценните материали, което ми костваше много труд. Проверих заедно с един колега следните предприятия: ДП „Реклама“, „Търговия на едро“, „Съюза на слепите в България“. Напуснах работата в ЦДА, защото работата не бе хигиенична.

От 1 юли 1985 г. до 1 ноември 1987 г. се завърнах на работа в Дианабад, където отново бях гардеробиер. На 1 ноември 1987 г. напуснах работата като работещ пенсионер и продължих живота си само с пенсията си.

XIV. ИЗ РОДНИЯ КРАЙ

През 1965 година, след дълги перипетии ми се разреши да посетя родния си град Крива Паланка, Македония и да се видя с майка си, двамата ми братя и сестра ми. Постоях там около един месец. Любувах се на родния ми край. Ходих и до Скопие. Заедно с жена ми и сина ми посетихме манастира „Св. Йоаким Осоговски", заобиколен от красива местност. Манастирът е един от най-големите в Македония, с изящна архитектура и стенописи от художника Станислав Доспевски. След разрушението му от паднала върху него скала е възстановен през XVIII век. Най-старата малка църква е от XIV век. Разходихме се по долината на река Дурачка, където видяхме живописно колело с кофички за поливането на една зеленчукова градина. По едно време, един възрастен човек излезе от една къща да се мие във вадата. Питах го на колко е години, който ми отговори, че е на 120. След малко излезе друг възрастен човек да се мие. Питах го и за неговата възраст - той ми отговори, че е на 100 години. Оказа се, че двамата били баща и син. Чистият планински въздух, прясната храна и красивата природа дават предпоставки за дълголетието. Майка ми и моите близки ни се радваха много след дългата раздяла от 20 години. Бяхме заобиколени от много обич и грижи. Радваха ни се и моите съграждани, особено моите съученици, с които учих 1 прогимназиален клас на сръбското училище. Бяхме канени от многобройните ми роднини, които ни засвидетелствуваха обич, уважение и преданост. Бях много щастлив, че най-после видях родното си място. Семейството ми и аз бяхме дълбоко трогнати от сърдечното посрещане.

През 1966 г. отново отидох на почивка в родния град Крива Паланка, където отново се видях с майка ми, двамата ми братя и сестра ми.

През 1967 г, през септември отново бях там със семейството ми. На 16 ноември с. г. брат ми Михаил ме извика по телефона по спешност, като ми каза, че майка е тежко болна. Заедно със сестра ми Катя заминахме и за щастие я заварихме жива. Тя се помина на 18 ноември 1967 г. на 83 годишна възраст. Така завърши един мъченически живот на една майка на пет деца. Нейните грижи за дома и семейството нямаха край. Тиха, скромна, всеотдайна тя се грижеше за цялото семейство безропотно. В родния ми град бе сочена за пример, като казваха, че Мазаковите деца са най-гледаните, най-нахранените и най-чистите и добре възпитани. Съкрати й се живота от тъга по мен, като дойде на свиждане при мен на работата ми на тухлите като затворник. Но знам, че умря щастлива, защото и петте й деца бяхме на смъртния й одър - тя каза „зарадвахте ме много, че ви видях петимата заедно след дългата раздяла!"

През 1968 г. със семейството ми отидох пак в родния ми град, но не беше вече същото - майка ни липсваше много. Запалихме й свещ и посадихме на гроба й един кипарис, който носехме от София.

През 1969 г. заминахме за Охрид. Възхитихме се от красотата на града. Охридското езеро и манастира „Св. Наум". Разгледахме историческите забележителности: Самуиловият дворец, църквите „Св. Климент", „Св. София" и „Св. Иван Канео". Вървяхме по стъпките на нашите прадеди от времето на Княз Борис I, Цар Симеон, Цар Самуил. Спомнихме си за първия български университет в областта Кутмичевица, където Св. Климент обучил 3 500 ученици. Качихме се на кораба и отплувахме до манастира „Св. Наум" по красивото Охридско езеро. Там видяхме стенописа на „Свети Цар Борис" и „Свети Наум". Пътувайки с кораба, при нас дойде капитана. Започна да пее български песни. Възмущаваше се, че в последния момент го сменили с друг капитан, който превозвал Тито до резиденцията на брега на Охридското езеро, защото той бил неблагонадежден. Седнахме в един ресторант и си поръчахме охридска пъстърва. Капитанът на кораба дойде на нашата маса, поръча си пастърва и демиркапийско вино. Завършихме обяда, поисках да платя сметката, обаче той не позволи и я плати цялата. След това си отиде на кораба, а ние обиколихме местността около манастира. Видяхме извора на р. Дрин, която идваше от Преспанското езеро под планината Галичица като подпочвена река и се вливаше в Охридското езеро, след което реката продължаваше да тече във водите на езерото и излизаше в град Струга като пълноводна река. Видяхме на около 300 метра албанския пост на албанската граница, След като си отпочинахме, качихме се на кораба и отплавахме за гр. Охрид. На пристанището пак влязохме в църквата и се поклонихме пред мощите на Св. Климент. Видя ни една жена и ни покани в нейния дом на гости, но ние не се възползвахме от поканата й, тъй като бързахме. На кораба се запознахме с един хърватин, който бе отворил географска карта и разглеждаше местността, като я уточняваше на картата, т. е. ориентираше се. Той посочи планината Галичица, албанския бряг с гр. Поградец и пр. Същият каза, че този Охридски край и другите райони са чисто български от векове, че техният епископ Йосип Щрасмайер помогнал да се издадат в Загреб „Български народни песни" на братя Миладинови, като посочи родния им град Струга на Охридското езеро. След като престояхме около една седмица, потеглихме за Скопие по другия маршрут - през Струга, Дебър - седалище на българска епархия, Тетово - родния град на героинята Мара Бунева и се прибрахме в Скопие. Минавайки по този маршрут, албанската граница бе много близко. Доволни от красивата екскурзия, след малък престой в родния ми град, се завърнахме в София с най-хубави впечатления.

На 24 август 1971 г. почина моят благодетел и вуйчо, братът на майка ми - проф. д-р Константин Димитраков на 81 годишна възраст. Както писах по-горе, той пое моята издръжка, след като пристигнах от родния ми град на 11 годишна възраст и заедно с чичо Петър Мазаков ми помогнаха да завърша образованието си.

През юли 1972 година бяхме на сватбата на племенницата ми Бисерка, дъщерята на брат ми Митко с Васил от гр. Босилеград, Западните покрайнини. Посрещнаха ни много добре родителите на зетя ни в града.

На сватбата на дъщерята на брат ми Михаил в Крива Паланка, не можах да отида през м. август, защото от паспортното отделение не ми разрешиха, понеже съм съден. Разрешиха само на жена ми, но тя се отказа да отиде без мен на сватбата на племенницата ми Емилия.

През 1973 година бе излязло нареждане за тези, които са родени в Македония имат братя, сестри и родители в Македония. На тях и семействата им се разрешаваше да посещават родините си четири пъти годишно.

Получихме такива паспорти и в началото на м. октомври 1973 г. заминахме за Югославия, в Белград, заедно със сина ми, където отседнахме при братовчедка ми Роска Икономова. Тогава тя ни разказа за своя съпруг - югославски генералщабен офицер. Преди започването на Първата световна война бъдещият й съпруг е служил в Австроунгарската армия като австрийски офицер, роден във Войводина, тогава австроунгарска провинция. По време на войната 1914-1918 г., при сражение с руската армия бил пленен от русите и изпратен в руски пленнически лагер в Далечния изток. През революцията -1917 г., лагерът преминал в подчинение на Червената армия. При пленничеството си при болшевиките, успял да избяга, като убил часовия, който го охранявал. Качил се на някакъв кораб, скрит в трюма му и след дълго пътуване се добрал до югославско пристанище. Родната му Войводина тогава вече била присъединена към новата държава, наименована „Кралство на сърбите, хърватите и словенците“, впоследствие през 1929 г. - „Кралство Югославия“. Признават му офицерската служба в Австроунгарската армия и продължава да служи като югославски офицер, завършва генералщабната академия и стига до чин „Полковник“. През време на Втората световна война, след като Съветската армия превзема Белград, идват в квартирата му съветски офицери за малка справка, извеждат го от дома му и безследно изчезва. Синът му, роден в 1924 година, изпращат в лагер. Братовчедка ми успява да освободи сина си. И до днес няма ни помен от съпруга й. Понастоящем братовчедката ми е починала, а синът й е жив и здрав.

През втората половина на 1973 година жена ми заболя, вследствие тежката и непосилна работа в шапкарската кооперация от сил-

но главоболие. Издействах карта за почивка във Вършец, където отиде на лечение за времето от края на ноември до началото на м. декември 1973 година. На 8 декември 1973 г., работейки в издателството в стаята си, телефонът иззвъня и зет ми Аспарух от Крива Паланка ми съобщи, че брат ми Михаил починал в Скопие при дъщеря си. Преместил се при нея, защото съпругата му Вера била в болницата в Скопие на лечение. Като чух тази ужасна новина, както пишех текстовете на бюрото си, така увисна писалката ми във въздуха и нищо не предприемах. Колежките ми, виждайки ме, че нищо не правя, ми извикаха: „Хайде, тръгвай, нямаш време да уредиш паспортните формалности!". Тогава се окопитих, веднага се прибрах у дома, бях сам, както споменах по-горе, жена ми бе на лечение във Вършец, а синът ми бе на работа. Беше 10.00 часа, а автобусът за Скопие тръгваше в 12.00 часа. Имах само два часа на разположение. Веднага отидох да си заверя паспорта в паспортния отдел на пл. „Народно събрание". След това отидох в банката да получа полагаемата ми се валута. Накупих набързо продукти за пътя и успях да се кача на рейса, и привечер пристигнах в Крива Паланка. Поклоних се пред тленните останки на обичния ми брат. Бяха се събрали всички роднини и приятели на покойника. На другият ден се извърши погребението, на което се. бе стекъл целия град. На снаха ми Вера не бе съобщено за смъртта на съпруга й, тя бе на лечение в болница в Скопие. Погребахме го най-тържествено и на другия ден се завърнах в София. В събота и неделя, заедно със сина ми заминахме за Вършец при съпругата ми, на която не бяхме съобщили за смъртта на брат ми. Свалихме траурните лентички и след известна подготовка й съобщихме за смъртта на брат ми Михалчо, че съм бил на погребението му. Брат ми почина от болни бъбреци, които бяха засегнати от инсулина, защото страдаше от диабет.

На 26 януари 1975 г. дъщерята на сестра ми Васка - Снежанка, се е сгодила за Гоче, родом от Македония и живущ в Детройт, САЩ. След като не искал да се ожени за американка, в продължение на две години търсил мома от Македония. Най-сетне, Гоче чрез сестра си и сестра ми, които били на лечение в болницата в Скопие, се запознали и сгодили. На 8 февруари сключили граждански брак в Скопие. Сестра ми Васка и зет ми Аспарух ни поканиха на тържествената вечеря на сватбата на дъщери им Снежанка и Гоче, която се състоя на 1 март 1975 г., в най-големия ресторант в града. Прекарахме една незабравима вечер. Ходихме до Скопие, където преноществахме при племенницата ми Емилия и на 5 март се прибрахме в София.

На 6 юни 1975 г. в издателството имаше много работа. Трябваше да се предадат 30 издателски поръчки, на които да се напишат текстовете на български, френски и немски език. Аз пишех направо

текстовете без преводач. Без мен не можеха да се напишат текстовете. На същия ден по телефона ми се обади брат ми Митко от Крива Паланка, който ми съобщи скръбната вест, че при автомобилна катастрофа загинал племенникът ми Митко, на 21 години, много добър студент в Скопие - сестриният ми син, пътувайки от Скопие за Крива Паланка. Много исках да замина веднага, нямаше кой да ме замести в работата и ръководството по изпълнение на срочните издателски поръчки. Заминах на деветия ден от погребението, заедно с жена ми, сина ми и сестра ми Катя. Там заварихме дошлата от Детройт, САЩ сестра му. Тя не издържа на гроба му и припадна от скръб по нейното починало скъпо братче. След това се завърнахме в София.

След 1975 година редовно, всяка година посещавах родния си край, като се възхищавах от сърдечното посрещане на мен и семейството ми, и от красотите на неговата прекрасна и живописна природа!

XV. ОПРАВДАНИЕТО МИ ОТ ВОЕННАТА КОЛЕГИЯ ПРИ ВЪРХОВНИЯ СЪД

На 1 март 1990 година подадох молба за ревизия на делото ми и за оправданието ми от Военната колегия при Върховния съд на РБ, от който бях осъден „на смърт чрез разстрел" на 11 април 1953 година. На 20 май с. г. получих призовка от същия съд, с която ми съобщават, че делото ми ще се гледа на 7 юни 1990 г. в 14.00 часа. Същият ден се състоя съдебното заседание. Съдът реши да се възобнови делото ми за ново разглеждане и затова се изпрати в Софийската окръжна военна прокуратура за ново следствие, понеже няма следствен отдел към ВС.

През цялата 1991 година се проведе ново следствие по сл. дело № I-014/1991 г., като са били разпитани всички свидетели по делото ми № 122/1953 г. и нови свидетели. Разгледали се и новите ми доказателства, нотариално заверени показания на наши и югославски свидетели, съответно заверени от югославските власти и от посолството на РБ в Белград. Даде ми се разрешение да прегледам цялото си дело № 122/1953 г. на Военната колегия при ВС. Преди 10 ноември 1989 г. не можех да се добера до делото си, защото бе секретно. Тогава правих 6 пъти постъпки за ревизия, но безрезултатно. Дори през 1969 г. се стигна до протест от прокурора, че съм неправилно осъден, но при гласуване на 5 прокурори в Прокуратурата на Въоръжените сили, двама се произнесли за протеста, а трима - против делото и ревизията му остана без последствие. Като преглеждах делото си, не можах да се позная, защото много жестоко бях оклеветен без доказателства по обвинението ми, а чрез очернянето ми като офицер с гнусни лъжи. Наново преживях ужасите, на които бях подложен и невинно оклеветен. Дадох същите показания, които бях дал преди 40 години, като отхвърлих лъжепоказанията си, които бях заставен с репресии да дам. Двама свидетели се отказаха от първоначалните си показания, които са дали преди 40 години и със сълзи на очи казали, че са били заставени със заплахи и репресии да ги дадат. Показания дал и първият ми военен следовател, капитан Марин Лантовски, който преустановил следствието ми поради недоказаност, за което бил изпаднал в немилост и отстранен. Особено ценни показания дал Николай Шопов - взводен командир в ротата ми (без страх), и племенничката Снежанка.

След като приключи новото ми следствено дело № I-014/1991 г., окръжният прокурор направи предложение за ново разглеждане на делото ми. Върховният съд - Военна колегия уважи предложението на Окръжния военен прокурор и насрочи наказателно дело № 0329/1991 г. да се разгледа на съдебно заседание на 29 октомври 1991 г.

Разпитани бяха всички стари и нови свидетели, разгледаха се нотариално заверените показания на свидетелите от България и Югославия, и се установи, че съм бил невинно осъден с присъда № 287/1953 г. по наказателно дело № 122/1953 г. Установи се, че не само не съм извършил престъпленията за които съм бил подведен и осъден, а съм помагал на местното население, което е доказано от заверените показания на свидетелите от Македония. Тези писмени и гласни доказателства по най-убедителен начин доказват моята невинност. Вследствие на което Военната колегия при Върховния съд на РБ, с Решение № 0322/30.12.1991 г. РЕШИ: ОТМЕНЯ ИЗЦЯЛО ПО РЕДА НА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕТО ПРИСЪДА № 287/11.IV.1953 г. по дело 122/1953 г. (Приложение № VI).

С ПОСТАНОВЛЕНИЕ ЗА ПРЕКРАТЯВАНЕ НА НАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО от 27..02.1992 г. (Приложение № VII), Софийската окръжна военна прокуратура намира, че О.З. МАЙОР ТРАЙЧО ГЕОРГИЕВ МАЗАКОВ НЕ Е ИЗВЪРШИЛ ПРЕСТЪПЛЕНИЯТА, ЗА КОИТО Е ОСЪДЕН С ПРИСЪДА № 287/11.04.1953 г. ...

ПОСТАНОВИ:

ПРЕКРАТЯВА НАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО, водено срещу о.з. майор ТРАЙЧО ГЕОРГИЕВ МАЗАКОВ ОТ ПОДЕЛЕНИЕ 55710 - гр. Плевен ...

На основание горепосочените оправдателни документи, Министърът на отбраната и Началникът на Генералния щаб, със заповед № 153/14.05.1992 г., в която бях признат за репресиран по политически причини офицер и бях произведен във звание по запаса от „майор" при арестуването ми и „редник" по присъдата в звание „ПОЛКОВНИК", като ми се възстанови военната чест. (Приложение № VIII).

Аз бях по затворите, след като преживях ужаса да бъда осъден на разстрел. Дълго време носих затворническата верига, окачена на десния ми крак, преметната през дясното ми рамо чак до пояса, с халката на края. Работих в затворите и кариерите с последни усилия и много унижения и репресии. За всичко това не търся възмездие. Благодаря на съдбата, че доживях днешния ден, когато се доказа моята невинност. Отнетата ми военна чест бе възстановена с оправдателни документи, че не съм извършил никакви престъпления, с които бях унижен и оскърбен с най-гнусни лъжи. Целият ми живот премина с малко радости и с низ от огорчения и страдания и низости против мен - аз, който съм се борил за българщината, с която се гордее цялото ми семейство. С публикуването на оправданието ми от Военната колегия при Върховния съд на РБ, с РЕШЕНИЕ № 0322 от 30 декември 1991 година - най-висшата съдебна инстанция в Република България, във всички вестници бях обществено възстановен като пълноправен гражданин на Отечеството и с достойнство, с открито чело, с чест се движа всред родните ми, приятелите ми и пред цялото общество! (Приложения № IX и X).

СЪДЪРЖАНИЕ:

I. Родословие 3

Борба за черковна свобода в град Криворечна Паланка 6

Начало на политическа борба за свобода. Основаването на революционен комитет от Васил Левски 8

Димитраковата фамилия от Криворечна Паланка 15

II. Моят живот, детство и юношество 20

Във Военното на НВ училище 25

III. Службата ми като офицер в 30 пехотен шейновски полк 27

IV. Службата ми в 51 пехотен вардарски полк в град Скопие 34

V. На Шипско-Струмишкия фронт през Втората световна война 42

VI. Службата ми в 22 пехотен Тракийски полк в град Дупница 45

VII. Следването ми в генералщабната академия „Г. С. Раковски“ 47

VIII. Службата ми в щаба на 9. Пехотна дивизия от края на месец октомври 1950, преименувана 15. Стрелкова дунавска дивизия 51

IX. Задържането ми, подследствен и осъждането ми „На смърт“ 63

Осъждането ми от Военната колегия на Върховния съд на НРБ 72

X. В затворите 76

1. В Плевенския затвор 76

2. В затвора на остров Персин, край Белене (бившия лагер „Белене“) 80

3. В Пазарджишкия затвор и на работа в кариерата при село Огняново 84

4. Отново в Плевенския затвор. На работа в кариерата при село Самоводене, Великотърновско 88

5. Отново в затвора Белене, на остров Персин. Освобождението ми от затвора 91

XI. В свободния живот 91

1. На строежите 92

2. Изселването ми „завинаги“ в село Кофалджа, Добруджа 92

3. Отново на строежите 93

XII. На работа в ДП „Фотоиздат“ в последствие ДИ „Септември“ 95

XIII. Пенсионирането ми и на работа като пенсионер 101

XIV. Из родния край 103

XV. Оправданието ми от военната колегия при върховния съд 108

Приложения: 112

Източници: 113

ПРИЛОЖЕНИЯ:

№ I. Препис от МЗ № УК-641/17.09.1952 г. за уволнението ми „За противонародна дейност".

№ II. Показания на Стоичко Ризов, че няма престъпление в Пчинския манастир.

№ III. Показания на Константин Казанджиев за същото.

№ IV. Изява (показания) на генерал-майор Тихомир Милошевски - Командир на 3. македонска н. о. бригада, че не е имало престъпления в Пчинския манастир и с. Жегляне.

№ V. Определение № 6/14.06.1966 г. за реабилитацията.

№ VI. РЕШЕНИЕ № 0322/30.12.1991 г. за отмяна на смъртната присъда № 287/11.04.1953 г. за отмяната й.

№ VII. ПОСТАНОВЛЕНИЕ за прекратяване на наказателно производство от 27.02.1992 г., че о. з. майор Трайчо Георгиев Мазаков не е извършил престъпленията, за които е осъден и е напълно оправдан.

№ VIII. ЗАПОВЕД НА МИНИСТЪРА НА НАРОДНАТА ОТБРАНА И НАЧАЛНИКА НА ГЕНЕРАЛНИЯ ЩАБ ЗА ПОВИШЕНИЕТО НА МАЙОР ТРАЙЧО ГЕОРГИЕВ МАЗАКОВ от „МАЙОР", в ЗВАНИЕ „ПОЛКОВНИК", както и за възстановяването на ВОЕННАТА МУ ЧЕСТ.

№ IX и X. Публикация за повишението му и възстановяването на историческата справедливост във вестниците: „Демокрация" от 16.02.1994 г., „Българска армия" от 09.04.1922 г., „Труд", „24 часа", „Дума".

ИЗТОЧНИЦИ:

1. Македонски Михаил И. - „Спомени-материали на историята на град Криворечна Паланка“, 1925 г . стр. 5, издание на Криворечнопаланешко благотворително братство „Осогово“ в София, издание на Военно-издателския фонд на печатницата, София.

2. Иванов Йордан. академик - „Български старини из Македония“, стр.146-150 и 404-418.

3. Радев Симеон. - „Строители на съвременна България“, стр. 80, 81

4. и 5. Маринов Илия. - „Синове на отечествения дълг, славни опълченци“, стр. 196.

6. Македонски Михаил И. - „Спомени“- стр. 30, 37, 40, стр.17.

7. Николов Иванко. - автор на романа „АЗ, ИЛЬО ВОЙВОДА“, на Книгоиздателство „Соранг“, печат „Св. Никола“, 1999 г., стр. 242.

8. Банков Здравко. - статия във вестник „Македония“, бр. 4 от 29.01.1997 г. на тема „Васил Левски в манастира „Св. Йоаким Осоговоски“.

9. Мазаков Трайчо Г. - „Биография на подполк. Слави Димитров, от 38 боен випуск на ВНВУ, вестник „Македония“, бр. 5/7.02.2001 г.

10. Търнушанов Коста. - статия отпечатана във вестник „Македония“, бр.14/10.04.1996 г., на тема: „Най-щастливият ден от живота ми“.

11. Мазаков Трайчо Г. - статия за полковник Стойно Бачийски във вестник „Македония“, бр.18/5.05.1999 г., под надслов „Да живее Обединена България“.

ИЗВЛЕЧЕНИЕ ОТ СЕКРЕТНА МЗ № УК-641 от 17.IX.1952 г.

СЪДЪРЖАНИЕ: УВОЛНЕНИЕ НА ОФИЦЕР ОТ ПЕХОТАТА

У В О Л Н Я В А М

ЗА ПРОТИВОНАРОДНА ДЕЙНОСТ

Съгласно чл.19,буква "З" от Указа за всеобща военна служба в НРБ

Началника на оперативно отделение той и заместник Началник щаб на стрелкова "Дунавска" дивизия Майор Трайчо Георгиев МАЗАКОВ.

Роден на 12.III.1917 г. в град Крива Паланка,Македония.Българин,безпартиен,образование общо средно реално,два семестра Юридически факултет,Военна академия "Г.С.Раковски".В армията служи от 1936 година като курсант и от 1939 година като офицер.

Министър на Народната отбрана .....
п.Генерал полковник Панчевски

Началник отдел "Кадри" при МНО .....
п.Вълев

Приложение № II

По на 2 стр.

(т. Столичко Христов Ризов, ожидващ
София ул. Народно хоро 16- ва къща)

Именуваи се Столичко Христов Ризов роден
от с. Колетинци в Македонско, на 62 години
българин, български поданик, неосъждан, живущ
София ул. Народно хоро 16 заявявам следното:

През пролетта в края на м. април 1944 год
аз бях в Скопие почти една година след като пристигнах
с 1 друг човек от 51 тех Скопски полк, при
достигнах р. Нишава по моста от където трябваше
да поемуваме на коден пункт, с писмото
заповедта за к-да на полка. Но тъй като во-
ените, които бяха изпратени до костн, поручик Тодо
Мозаков с писмо не отговорили и ние решихме да
се отправим на север и да преповдуваме в Нишавска
околност.

До вечерта пристигнахме в околността, пре-
ноцуваме, продължихме се и на другия ден сутрин-
та продължихме на север по и явих бряг на р. Нишава

Заявявам, че в Нишавска околност, дружина
с поручик Мозаков е била една единствена част
и никакви партизански и терористични в Нишавска
околност не имало, така както ние ноцувахме. Поруч-
ик Мозаков заминал за вечността на когато се
подписвам (Ден 26 от 5(III)/8 от Ул. 40 Клетва

26. маи 1963 г. [illegible] Христов Ризов

[illegible] удостоверявам, че [illegible]
[illegible] в присъствието на [illegible]
[illegible] и мое присъствие в канцеларията ми Нотарият
Столичко Христов Ризов
[illegible] № 001551/63
[illegible] Взето такса [illegible] лично мене позна
[illegible] 1963 г.

НОТАРИАТ

Приложение № III

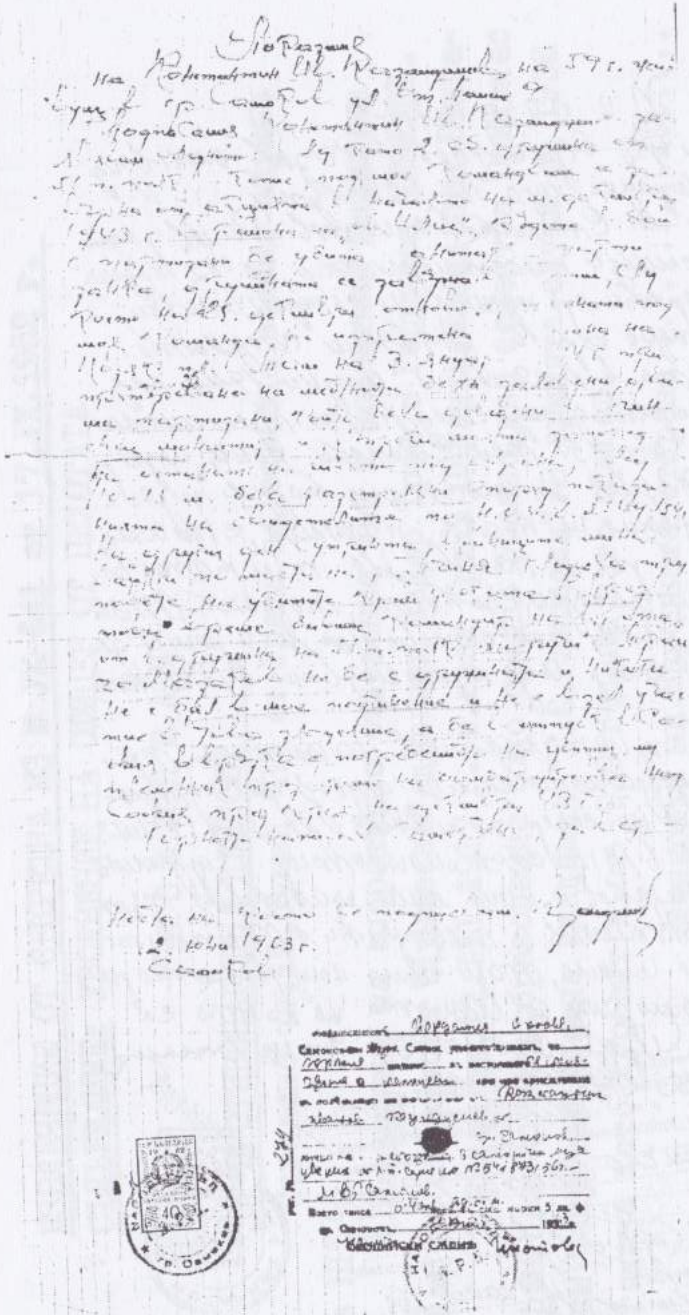

Приложение № IV

На барање од бугарскиот државјанин МАЗАКОВ Ѓеорги ТРИЧО од Софија, улица "Цар Петар" бр.24, да дадам податоци дали во текот на 1944 година е извршено стрелање на партизани во манастирот "Прохор Пчински" и да ли е палено селото Лепенец - Куманичево од страна на бугарската окупаторска војска, ја давам следнава

ИЗЈАВА

Врз основа на мое лично сеќавање, и консултирање на неколку првоборци и постари учесници во Народноослободителната војна од тој крај, изјавувам дека во текот на 1944 година во атарот на манастирот "Прохор Пчински" не е имало никакво стрелање - убивање на партизани, ниту е палено селото Лепенец од страна на бугарската окупаторска војска.

Горните податоци ми се лично познати, бидејќи во тој крај на Народноослободителната војна бев командант на Третата македонска Народноослободителна бригада на НОВ на Југославија, која оперираше во споменатиот период во тој крај.

За точност на горните наводи тврдам морално и материјално

Подносител на изјавата,
Тихомир Милошевски

Тихомир Милошевски

Да о предната изјава дадена и лично потпишана од другарот Генерал-мајор на ЈНА, член на ова Претседателство,

ТВРДИ И ОВЕРАВА

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВО НА СОЈУЗОТ НА ЗДРУЖЕНИЈАТА НА ВОРЦИТЕ ОД НОВ НА СР МАКЕДОНИЈА
За Секретар,
Борис Алексоски

към Приложение № IV

Превод от македонски език

По искане на българския гражданин МАЗАКОВ ГЕОРГИЕВ ТРАЙЧО ОТ София, улица "Цар Петър" бр.24, да дам показания дали в течение на 1944 година е било извършено стреляне на партизани в манастира "Прохор Пчински и дали е палено село Жегляне, Кумановско от страна на Българската окупаторска войска, давам следните показания/изява/:

П О К А З А Н И Я / И З Я В А /

Въз основа на моето лично спомняне, и консултиране с някои първоборци и по-стари участници в Народоосвободителната война от този край, заявявам, че в течение на 1944 година в района не на манастира "Прохор Пчински" не е имало никакво стреляне - убиване на партизани, нито е палено село Жегляне от страна Българската фашистка окупаторска войска.

Горните показания ми са лично познати, тъй като в течение на Народоосвободителната война, бях командант/командир/ на Третата македонско народоосвободителна бригада на НОВ на Югославия, която оперираше в споменатия период во този край.

За точност на горните давам твърда морално и материално.

Подносител на изявата/дал показанията/:

п. Тихомир Миловевски

Подписал .....

Настоящата изява /показания/ дадена и лично подписана от другаря генерал-майор на ЈНА/Югославската народна армия, член на Председателството,

Т В Ъ Р Д И И У В Е Р Я В А

ПРЕДСЕДАТЕЛСТВО НА СЪЮЗА НА СДРУЖЕНИЯТА НА БОРЦИТЕ ОТ НОВ НА СР МАКЕДОНИЯ

за секретар
Рорис Алексевски

Печат

п. Ицо Трояновски .....

Приложение № V

Молбата е таксувана с
0.20 лева гербова марка.
СЕКРЕТАР:

ОПРЕДЕЛЕНИЕ

№ 6

Гр. София, 14 м.и. 196 6 год.

Върховният съд на Народна Република България, военно отделение
отделение на четиринадесети м.и. хиляда деветстотин
шестдесет и шеста година в ~~разпоредителното~~ съдебното открито заседание в
състав:

Председател: полк.Н.Таков.
Членове: полк.Ст.Дохнев.
полк.И.Ангелов.
секретар Р.Илчева и с участието
на прокурора полк.Пенчев слуша докладваното
от член-съдията- полковник И.Ангелов, н.ч.пр. дело под № 6
по описа за 196 6 година, образувано по молбата на Трайчо Георгиев Мазаков, с гр.София, за реабилитация.

С оглед на гореизложеното Върховният съд- военна колегия

О п р е д е л и :

РЕАБИЛИТИРА осъденият с присъда № 287/1953 година по н.д. № 122/1953 година на Върховния съд- военна колегия Трайчо Георгиев Мазаков.

Препис от определението да се изпрати на Централното бюро за съдимост към Министерството на правосъдието.

Председател: /п/полк.Н.Таков.
Членове: /п/ полк.Ст.Дохнев.
/п/ полк.И.Ангелов.

ВЕРНО С ОРИГИНАЛА,
СЕКРЕТАР:

РИ.

БЗНС—29×100—659/64

Приложение № VI

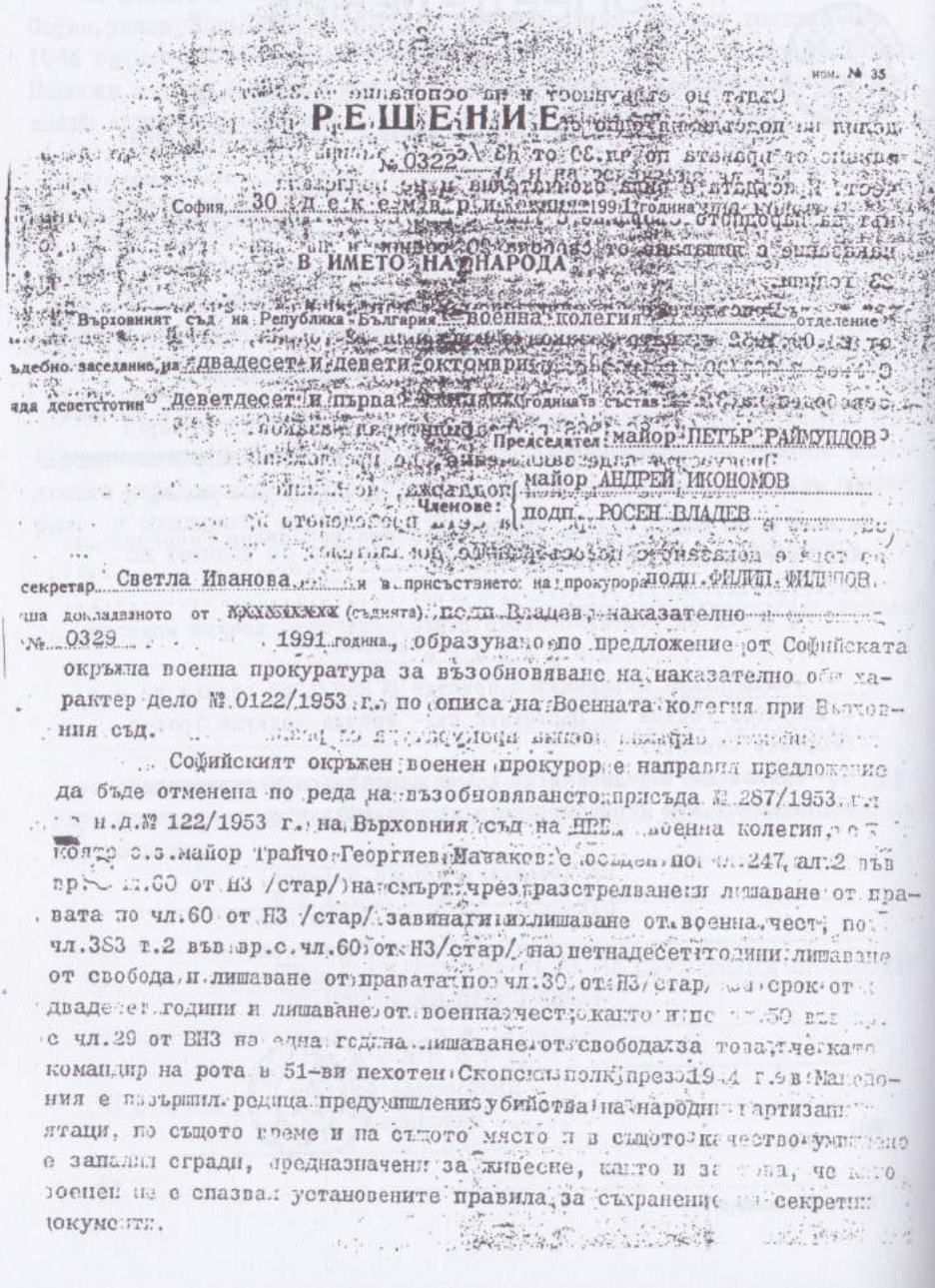

ном. № 35

Р Е Ш Е Н И Е

№ 0329

София, 30 декември 1991 година

В ИМЕТО НА НАРОДА

Върховният съд на Република България – военна колегия – отделение

в съдебно заседание на двадесет и девети октомври

една деветстотин деветдесет и първа година в състав:

Председател: майор ПЕТЪР РАЙМУНДОВ

Членове: майор АНДРЕЙ ИКОНОМОВ
подп. РОСЕН ВЛАДЕВ

секретар Светла Иванова и в присъствието на прокурора подп. ФИЛИП ФИЛИПОВ

като разгледа докладваното от (съдията) подп. Владев наказателно

№ 0329 1991 година, образувано по предложение от Софийската окръжна военна прокуратура за възобновяване на наказателно об характер дело №.0122/1953 г. по описа на Военната колегия при Върховния съд.

Софийският окръжен военен прокурор е направил предложение да бъде отменена по реда на възобновяването присъда № 287/1953 г. н.д.№ 122/1953 г. на Върховния съд на НРБ – военна колегия, с която с.з.майор Трайчо Георгиев Мазаков е осъден по чл.247, ал.2 във вр. чл.60 от НЗ /стар/ на смърт чрез разстрелване и лишаване от правата по чл.60 от НЗ /стар/ завинаги и лишаване от военна чест по чл.383 т.2 във вр.с.чл.60 от НЗ/стар/ на петнадесет години лишаване от свобода и лишаване от правата по чл.30 от НЗ/стар/ за срок от двадесет години и лишаване от военна чест, като по чл.50 във вр. с чл.29 от ВНЗ на една година лишаване от свобода за това, че като командир на рота в 51-ви пехотен Скопски полк през 19.4 г. в Македония е извършил редица предумишлени убийства на народни партизани, по същото време и на същото място и в същото качество умишлено е запалил сгради, предназначени за живеене, както и за друго, че като военен не е спазвал установените правила за съхранение на секретни документи.

Ном. № 35 А

ХОВЕН СЪД НА РБ — продължение от решение стр. 3

По изложените съображения и на основание чл.364 т.1 НПК във вр.с чл.362 ал.1 т.3 НПК, Върховният съд, военна колегия

Р Е Ш И:

ОТМЕНЯВА изцяло по реда на възобновяването присъда № 287 от 11.04.1953 г. по нохд № 122/1953 г. на Върховния съд на НРБ – военно отделение и връща делото на Софийската окръжна военна прокуратура за ново разглеждане от стадия на предварителното производство.

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

1.

ЧЛЕНОВЕ:

2.

Приложение № VII

ПРЕПИС-ИЗВЛЕЧЕНИЕ

П О С Т А Н О В Л Е Н И Е

за прекратяване на наказателно производство
гр.София, 27.02.1992 год.

Майор НИКОЛАЙ ДЕЛМЕОВ, прокурор в Софийската окръжна военна прокуратура, след като проучих и прецених доказателствените материали по сл.дело № I-014/1991 г., установих следното:

Предварителното следствие е било образувано за изясняване на обстоятелствата по нохд №122/1953 година на Военна колегия на Върховния съд, с оглед установяване дали са на лице основанията на чл.362, ал.1, т.3 от НПК за възобновяване на същото наказателно дело.

От събраните по разследването доказателства се установи следнот

На 17.09.1952 година майор ТРАЙЧО ГЕОРГИЕВ МАЗАКОВ от поделение 55710- гр.Плевен със строго секретна заповед МЗ № УК-641 бил уволнен за противонародна дейност и среду него било образувано предварително следствие. С присъда № 287/11.04.1953 г. по нохд № 122/1953 година на ВС на НРБ-Военна колегия о.з. майор Мазаков бил осъден по чл.247, ал. 2 вр.с чл.60 от НЗ/стар/ на "смърт чрез разстрелване" и "лишаване от правата по чл.30 от НЗ/стар/ завинаги и лишаване от военна чест", по чл.383, т.2 вр. чл.60 от НЗ/стар/ на "15 години лишаване от свобода" и "лишаване от правата по чл:30 от НЗ/стар/ на срок от 20 години и лишаване от военна чест", по чл.50 вр.29 от ВНЗ на "една година лишаване от свобода".....
.....

Съдът по съвкупност, съгласно чл.39 от НЗ/нов/ определил на подсъдими едно общо наказание - "смърт чрез разстрелване с лишаване от правата по чл.30 от НЗ/стар/ завинаги и лишаване от военна чест". Присъдата е била окончателна и не подлежала на обжалване. Президиумът на Народното събрание с Указ № 223/05.06.1953 г. заменил смъртното наказание с "20 години лишаване от свобода и 23 години лишаване от права".

Присъдата е била приведена в изпълнение с начало на наказанието от 23.09.1952 г. Осъденият изтърпял 12 години, 10 месеца и 15 дни. С Указ № 663/30.12.1962 година бил помилван с остатъка на наказанието и бил освободен на 31.12.1962 година. Върховният съд - военно отделение с определение № 6/16.06.1966 г. реабилитирал Мазаков.
.....
.....

Въз основа на събраните доказателства Софийският окръжен военен прокурор изготви предложение нохд № 122/1953 г. да бъде възобновено, като присъда № 287/1953 г. бъде отменена и делото да се върне за ново разглеждане.

-2-

Върховният съд - Военна колегия с решение № 0322/30.12.1991 година отмени изцяло присъда № 287/11.04.1953 година по нохд № 122/1953 г на Върховния съд - Военно отделение и върна делото на Софийската окръжна военна прокуратура за ново разглеждане от стадия на предварителното производство.

От така установената фактическа обстановка намирам,че о.з.майор ТРАЙЧО ГЕОРГИЕВ МАЗАКОВ не е извършил престъпленията, за които е осъден с цитираната присъда.

Поради изложеното и на основание чл.237,ал.1 във вр. с чл. 21, ал.1,т.1 от НПК,

П О С Т А Н О В И Х:

ПРЕКРАТЯВАМ наказателното производство,водено срещу о.з. майор ТРАЙЧО ГЕОРГИЕВ МАЗАКОВ от поделение 55710 - гр.Плевен за престъпления по чл.247,ал.2 вр.чл.60 от НЗ/стар/ и чл.30 НЗ /стар/,по чл.383 т.2 вр.чл.60/стар/ и чл.30 от НЗ/стар/,по чл.50 вр.чл.29 от ВНЗ.

Препис от постановлението да се изпрати на г-н Трайчо Мазаков, за сведение с оглед разпоредбата на чл.237,ал.5 и 6 НПК

ВОЕНЕН ПРОКУРОР

МАЙОР _____ /Джамбов/

Верно с оригинала.

Постановлението е влязло в сила. Майор /Джамбов/

Приложение № VIII

З А П О В Е Д

НА МИНИСТЪРА НА ОТБРАНАТА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

14 май 1992 г. N 153 гр.София

СЪДЪРЖАНИЕ. Относно повишаване в звание по запаса на репресирани офицери

Мнителността и подозренията по време на тоталитарния режим се утвърдиха като основен стил и методи на работа и ръководство.

Голяма част от хората със собствено мислене и поведение, бяха сериозно препятствие на едноличния тоталитарен режим. Срещу същите се използуваха всички възможни методи и средства за отстраняването им от политическия живот в страната.

Историческата истина налага да бъде възстановена офицерската чест на хора, преследвани, уволнени от Българската армия, бадени под съд и осъдени, получили несправедливи и сурови присъди.

На основание чл.12, буква "в" от Закона за всеобщата военна служба в Република България и във връзка с Деня на храбростта - 6 май,

З А П О В Я Д В А М :

ПОВИШАВАМ в звание офицери по запаса, както следва :

В ЗВАНИЕ "П О Л К О В Н И К"

1. Майор ТРАЙЧО ГЕОРГИЕВ МАЗАКОВ
2. Майор ДРАГОМИР ХРИСТОВ СТЕФАНОВ
3. Подполковник ПЕТЪР НИКОЛОВ ЖЕЛЯВСКИ /посмъртно/
4. Майор КОНСТАНТИН СТЕФАНОВ РАЧЕВ /посмъртно/
5. Капитан ВЛАДИМИР АТАНАСОВ ХРИСТОВ /посмъртно/

МИНИСТЪР НА ОТБРАНАТА
/ ЛЮДЖЕВ /

НАЧАЛНИК НА ГЕНЕРАЛНИЯ ЩАБ
ГЕНЕРАЛ - ПОЛКОВНИК / ПЕТРОВ /

Отп.в 2 екз.
ЛО

Приложение № IX

БЪЛГАРСКА АРМИЯ
Всекидневник на Министерството на отбраната
София, четвъртък, 9 април 1992, година II, брой 224,

За възстановяване на историческата справедливост

От президентството на МО съобщават, че във връзка с отбелязването на 6-и май — Ден на храбростта и победата на българската войска и за възстановяване историческата справедливост, министърът на отбраната Димитър Луджев предложи на председателя на Министерския съвет да предложи на президента на републиката и върховен глав. главнокомандващ да помилва „посмъртно" и чин генерал-майор:

— полковник Димитър Марков Младенов — бивш началник на Артилерийски отдел в Министерството на отбраната. Участник във войните за освобождение и обединение на българските земи. През 1944 г. като командир на 14-а пехотна дивизия в гр. Пловдив проявил изключителна лична храброст и командни качества. Опълчил от родината, без заповед, влязъл в бой с части на противника и запазил от обезоръжаване и унищожаване подчинените му войски. Арестуван през юни 1948 г. при невъзможни обстоятелства. Загинал без съд и присъда в концлагера „Белене";

— подполковник Стоян Симов Златев — бивш адютант на министъра на отбраната. Умъртвен чрез инжекция в сградата на министерството, за да прикрие, че е бил член на т. нар. организация „Белене съюз" и да даде показания срещу началника си.

Министърът на отбраната утвърди посмъртно повишаването в звание полковник на подполковник Петър Николов Желявски — участник във войната за национално обединение, военен инвалид, безследно изчезнал на 20 октомври 1944 г.

Министърът на отбраната възстанови посмъртно званието полковник на Иван Минчев Стефанов — бивш началник на Техническия отдел на Военния завод в Казанлък. Незаконно репресиран през 1948 г. по процеса на генерал-майор Димитър Танев, посмъртно реабилитиран с решение на Военната колегия на Върховния съд от 25 септември 1991 г.

Министър Луджев почете в чин полковник от запаса Трайчо Георгиев Мазаков — участник в Отечествената война. Бивш заместник-началник-щаб на 14-а Дунавска стрелкова дивизия, незаконно репресиран през 1953 г. Осъден на смърт чрез разстрел. Съдебно реабилитиран с решение 0322/30. XII. 1991 г. на Военната колегия на Върховния съд

Приложение № X

Редове от семейна хроника

ВИДКА НИКОЛОВА

Тези кратки редове за Васил Левски прочетох за първи път в родовата и личната биография на о. з. полк. Трайчо Мазаков – роден през 1917 в българския град Криворечна паланка (днес Крива паланка), когато Македония е включена за кратко време в държавните ни предели, потомък на възрожденеца Йоаким Кърчовски, внук на революционера Михалко Мазаков, син на общественика и член на ВМОРО Георги Мазаков, сестрин син на загиналите за свободна Македония – Александър Димитраков, член на ЦК на ВМОРО, и Люба Димитракова.

През 1939 той завършва Военното на Негово Величество училище, от 1941 е в мирновременните гарнизони на обединена България в Македония, служи в Българската армия до 1952, когато властта, допуснала го през 1946 след конкурсен изпит да следва и завърши Военната генералщабна академия, го обявява за „народен враг" и от септември нататък попада в съдебно-следствената „практика" на онези години. Така е присъда № 287/1953 при съдебен състав – полк. Никола Таков (председател), полк. Стефан Йохнев, майор Мидко Стефанов (членове), полк. Васил Терзиев, полк. Владимир Христов, полк. Атанас Семерджиев, полк. Александър Гетман (военносъдебни заседатели), полк. Пеню Господинов (военен прокурор) – за неизвършени, но за добре „осведетелствани" деяния бива осъден на смърт чрез разстрел и окован в 70-килограмова верига. През юни същата година президиумът на Народното събрание „смилява" смъртника с „20 години лишаване от свобода и 23 лишаване от права и военна чест".

Наследникът на трите видни поборнически фамилии Кърчовски, Мазакови и Димитракови успява да издържи десетте години, трите месеца и осемте дена по затвори (Плевен, Белене, Пазарджик, Белене), за да доживее заедно с многострадалното си семейство оправданието – „не е извършил престъпленията, за които е осъден" (Върховен съд – военна колегия, решение № 0322 от 30. XII. 1991), и деня на произвеждането в звание по запаса от майор в полковник. Молбите до президента на републиката – д-р Ж. Желев, и до Комисията по репресираните са още без последствие. Десет години страдание и унижение, трийсет години живот на освободен „враг" и бивш затворник, подавал неколкократно молби за преразглеждане на делото – кои и какви норми и тарифи или разпоредби биха възстановили или обезщетили този човешки живот?

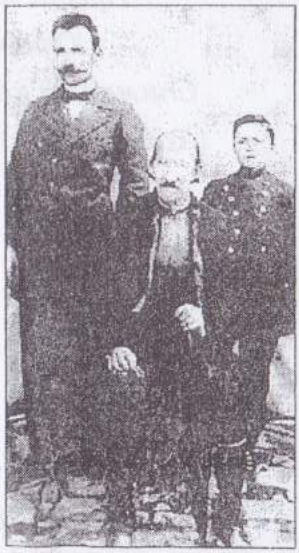

Михалко Мазаков със синовете си Георги и Петър

ТРАЙЧО Г. МАЗАКОВ

ОСЪДЕН НА СМЪРТ

РОДОСЛОВИЕТО, ЖИВОТЪТ И СТРАДАНИЯТА НА ЕДИН ОСЪДЕН НА СМЪРТ И ОПРАВДАН ГЕНЕРАЛЩАБЕН ОФИЦЕР О. З. ПОЛКОВНИК ОТ Г. Щ.

Първо издание

Редактор: Трайчо Г. Мазаков

Предпечатна подготовка: Галина Тачева

Оформление корица: Борис Грудков

Снимка на корица: Мостът към остров Персин

(любезно предоставена от г-жа Мила Младенова)

Формат 84/108/32

Печатни коли 8

София, 2001 г.

Издава:

РА "Кредо АБВ", ул. Граф Игнатиев 6

тел. 02/986-32-74, 02/986-36-82

Трайчо Георгиев Мазаков е роден на 12 март 1917 г. в град Крива Паланка, Македония, в родолюбиво и революционно семейство. Следва една година право в СУ „Св. Климент Охридски“.
Завършва Военното на НВ училище през 1939 г. с 58 Родопски випуск. Участва във Войната 1944-1945 г. като командир на дружина (батальон) на Струмишкия фронт. През 1949 г. завършва Военната ГЩ академия „Г. С. Раковски“. Служи във войската до 23.09.1952 г.
На 23.09.1952 г. е арестуван и след 7 месечно следствие е осъден „На смърт“ от Военната колегия при Върховния съд на НРБ, като е лишен от военна чест и е разжалван в чин „Редник“. След отмяната на смъртната му присъда от Президиума на Народното събрание, изтърпява в затворите 10 години, 3 месеца и 8 дни - освободен е от затвора на 30.12.1962 г.
На 01.03.1990 г. завежда дело за ревизия и е напълно оправдан и произведен от „Майор“ при задържането му в „Полковник“, като е признат за репресиран офицер по политически причини с възстановена военна чест.
След излизането му от затвора работи по строежите като строителен работник, в ДП „Фотоиздат“ (в последствие ДИ „Септември“) като фото-работник и редактор до пенсионирането му.
Като пенсионер работи в: ДИ „Септември“, Спортен комплекс - Дианабад и Централен държавен архив.

Авторът изказва благодарността си към сп. „Един завет“ за оказаната финансова помощ за издаването на настоящата книга.

Още стотици книги на дейци родени в географска област Македония може да намерите на:

www.strumski.com

Библиотека „Струмски"
е създадена в памет на
загиналите за Родината.

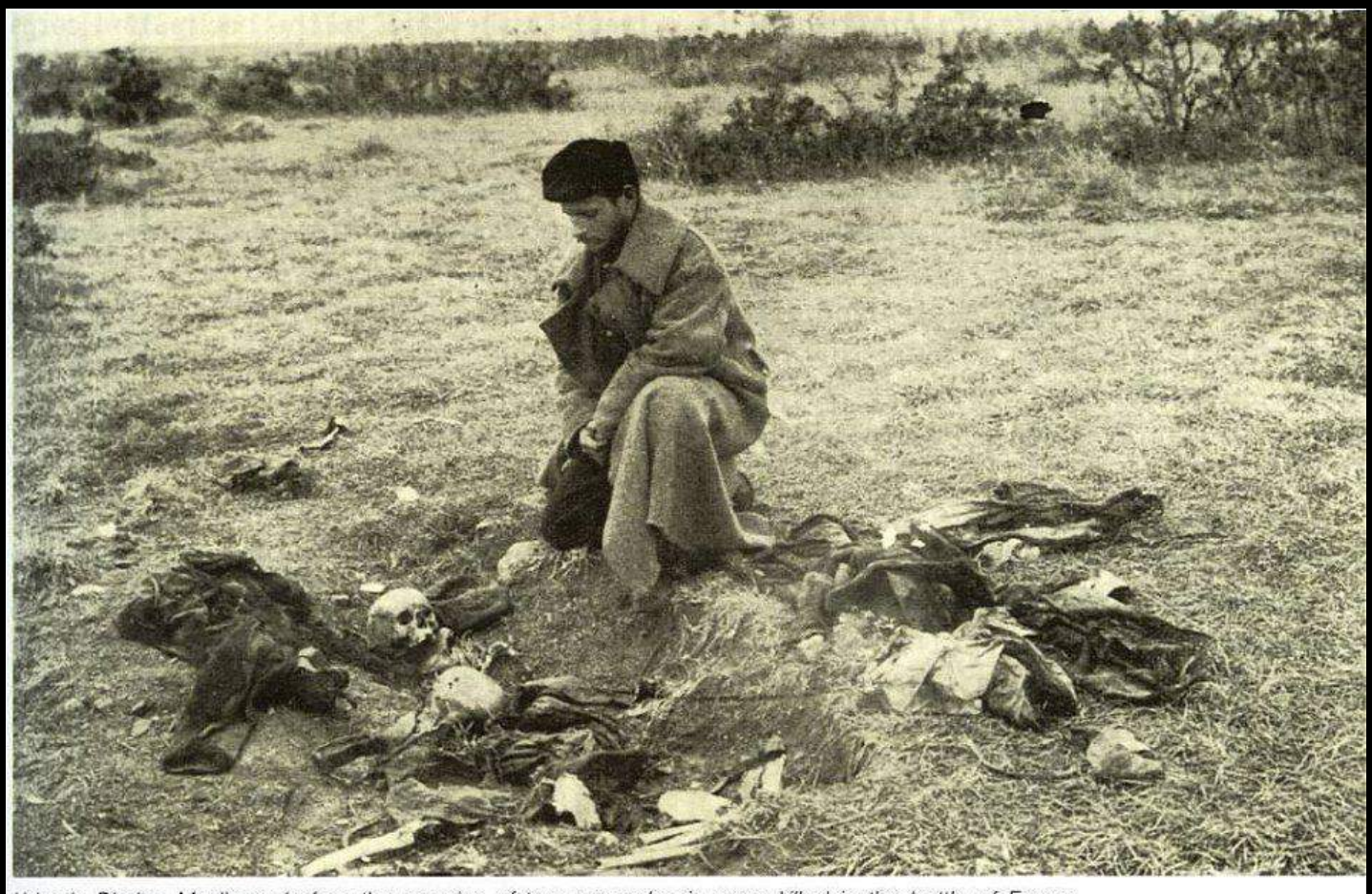

Voivode Dimiter Madjarov before the remains of two comrades in arms killed in the battle of Ferres